

**T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANABİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**İNSAN, ZAMAN, MEKÂN PERSPEKTİFİNDEN
KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ
JEOPOLİTİĞİ**

Onur KOVACI

2501200097

TEZ DANIŞMANI

Doç. Dr. Kaan KAPAN

İSTANBUL – 2023

ÖZ

İNSAN, ZAMAN, MEKÂN PERSPEKTİFİNDEN KUZHEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ JEOPOLİTİĞİ

ONUR KOVACI

Bir cümle içinde birini kullandıktan sonra diğerinin hemen ardından gelmesinin neredeyse zorunluluk teşkil ettiği iki kavram; Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ve Jeopolitik kavramları. Her ikisi de 1970’li yılların başlarında Türk akademisinin ve dahi sokaktaki sıradan insanın lügatinde kendine sarsılmaz bir yer edindi. Türkiye’nin siyasasının hem coğrafi hem de tarihi ve kültürel bağlamda bu kadar yakınında olan bir ülkenin jeopolitik önemi, “önemli” başlığının altının doldurulmasıyla şüphesiz daha büyük bir anlam kazanacaktı.

Jeopolitik, kendi içinde değişen ve değişmeyen unsurlar olmak üzere iki alt başlığa ayrılmıştır. Değişen unsurlar olarak adlandırılan özellikler, bir ülkenin sosyal ve kültürel değerleri, ekonomik değerleri, askeri değerleri ve politik değerlerinden oluşmaktadır. Değişmeyen unsurlar şeklinde nitelenen özellikler ise coğrafi konum, anakara ve denizlere göre konum, yeryüzü şekilleri ve yükseltilere göre konum, iklim özelliklerine göre konum, ülkenin sınırları şekli ve yüzölçümüne göre konum ve doğal ve beşerî kaynaklara göre konum olarak sıralanan, aslında coğrafi özellikleri içeren unsurlardır.

Çalışmada, dış ve iç politikada gündemi belirleyen, gündemi etkileyen ve gündemden etkilenen KKTC ülkesinin sahip olduğu coğrafi özellikler, fiziki ve beşeri coğrafya unsurları olarak tek tek ele alınmıştır. Beşeri coğrafya özellikleri insanı, fiziki coğrafya özellikleri ise mekânı temsil etmektedir. İnsan ve mekân arasındaki bu ilişki tarihsel bir ölçeğe oturtulmuş; geçmiş, şimdi ve gelecek projeksiyonuyla bakılmış, ülkenin jeopolitik tahayyülü ve vizyonu hakkında anlamlı çıktılar elde edilmiş ve bu sayede KKTC’nin jeopolitik önemi ve gerçekliği bir forma bürünmüştür.

Elde edilen bulgular ve yapılan çıkarımlar neticesinde KKTC’nin jeopolitik önemini artıracak düşünülen hususlar, yapması gereken hamleler, atması gereken adımlar ve eksik kısımlara dair düzenleme ve geliştirme önerileri sunulmuş, KKTC siyasasına yönelik jeostratejik bir yol çizilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Kıbrıs, Jeopolitik, Siyasi Coğrafya, Jeopolitik Unsurlar , Kıbrıs Sorunu

ABSTRACT
THE GEOPOLITICS OF THE TURKISH REPUBLIC OF
NORTHERN CYPRUS FROM THE PERSPECTIVE OF HUMAN,
TIME AND SPACE
ONUR KOVACI

Two concepts that almost necessitate the immediate following of each other in a sentence are the Turkish Republic of Northern Cyprus and the concept of geopolitics. Both have firmly established themselves in the vocabulary of Turkish academia and even the ordinary person on the street in the early 1970s. The geopolitical importance of a country that is so close to Türkiye both geographically and in terms of historical and cultural context would undoubtedly gain even greater significance when the "important" heading is filled in.

Geopolitics is divided into two subheadings, namely changing and unchanging elements. The characteristics referred to as changing elements consist of a country's social and cultural values, economic values, military values, and political values. The characteristics referred to as unchanging elements include geographical location, location relative to mainland and seas, location based on landforms and elevations, location based on climate characteristics, location based on the shape and surface area of the country's borders, and location based on natural and human resources. These elements actually encompass geographical characteristics.

In this study, the geographical characteristics of the Turkish Republic of Northern Cyprus, which determine the agenda in foreign and domestic politics, influence the agenda, and are influenced by the agenda, are individually addressed as physical and human geography elements. Human geography characteristics represent the human being factor, while physical geography characteristics represent the space. This relationship between humans and space is placed on a historical scale, examined through the lenses of the past, present, and future projections, and meaningful outputs are obtained regarding the geopolitical imagination and vision of the country. In this

way, the geopolitical importance and reality of the Turkish Republic of Northern Cyprus has taken a shape.

Based on the findings and deductions, various suggestions for improvement and development are presented regarding aspects that are believed to enhance the geopolitical importance of the Turkish Republic of Northern Cyprus, including necessary moves, steps to be taken, and areas that need improvement. An attempt is made to outline a geostrategic path for the politics of the Turkish Republic of Northern Cyprus.

Keywords: Turkish Republic of Northern Cyprus, Cyprus, Geopolitics, Political Geography, Geopolitical Elements.Cyprus Issue

ÖNSÖZ

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin jeopolitik özellikleriyle alakalı bugüne kadar yapılan çalışmalarda jeopolitiğin unsurlarından yalnızca bir veya birkaçının konu edinildiği görülmüştür. KKTC'yi tüm jeopolitik unsurları ile ele alıp bir bütün halinde değerlendiren bir çalışmanın olmayışı, bu tezin ortaya çıkmasındaki en büyük parametrelerden birini teşkil etmiştir. Ayrıca yapılan literatür taramasında, KKTC üzerine yapılan araştırmaların büyük bir kısmının arazi çalışmalarıyla desteklenmeyişi de ciddi bir eksiklik olarak dikkat çekmiştir. İnsan, Zaman, Mekân Perspektifinden Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Jeopolitiği isimli bu çalışma, jeopolitik literatürüne bütüncül bir bakış açısı sunmanın yanında arazi çalışmalarının da ne denli ehemmiyetli olduğunu göstermesi açısından kıymetli çıktılar içermektedir.

KKTC her ne kadar çok yakınımızda olsa da orada bulunmak ve doğru bilgi ve belgelere ulaşmak konusunda hala bazı problemlerin yaşandığı bir çalışma sahası hüviyetine sahiptir. Bu zorlukların aşılması hususunda tüm tez sürecimde yardımcı olan bursiyeri olduğum TÜBİTAK'a ve TÜBİTAK 2211 Yurt İçi Lisansüstü Burs Programı'na, KKTC'ye yönelik arazi çalışmam için ulaşım giderlerimin karşılanmasına destek olan Türkiye Milli Kültür Vakfı'na, KKTC Beyarmudu köyündeki çalışmalarımızda ev sahipliği ve rehberliğimi yapan Beyarmudu belediye başkanı sayın İlker Edip'e teşekkürlerimi sunuyorum.

Hiç bilmediğim karanlık yollardan korkmadan geçmem adına bana meşale olan, mesai kavramı olmaksızın yedi gün yirmi dört saat her an her türlü soru, sorun ve sıkıntıma çare arayan, sahip olduğu vizyonu kendime rehber edindiğim ve akademik kariyerimin şekillenmesi hususundaki desteklerini bir an bile unutmayacağım, tez danışmanım Doç. Dr. Kaan KAPAN'a en kalbi teşekkürlerimi sunuyorum. Lisans ve yüksek lisans dönemimde derslerinden ve bilgi birikiminden yararlandığım sayın Prof. Dr. Ayşe Nur Timor hocama da teşekkürlerimi sunuyorum.

Her şey inanmakla başlar. Bugün bu tezi yazabilmiş ve sonrasına dair hayal kurabilmişsem bunun yegâne sebebi eğitim hayatımın başından itibaren bana inanan, bana güvenen, maddi ve manevi beni ellerinden gelenin de fazlasıyla destekleyen ailemin varlığıdır. Hayatımın ve akademik kariyerimin kalan kısmında da en büyük

hedefim bana Onur ismini veren ailemi her daim onurlandırmaktır. Üzerimdeki asla ödeyemeyeceğim hakları için her birine sonsuz minnet ve şükranlarımı sunuyorum.

ONUR KOVACI
İSTANBUL, 2023.

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	II
ABSTRACT.....	IV
ÖNSÖZ	VI
TABLolar LİSTESİ	XI
ŞEKİLLER LİSTESİ	XII
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ.....	XIII
KISALTMALAR LİSTESİ.....	XV
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KKTC’NİN COĞRAFİ ÖZELLİKLERİ

1. KKTC’nin Fiziki Coğrafya Unsurları	5
1.1. Jeolojik Yapı	6
1.2. Morfolojik Özellikler	9
1.2.1. Dağlar.....	10
1.2.1.1. Kayalar Dağı	10
1.2.1.2. Lapta Dağları.....	11
1.2.1.3. Beşparmak Dağları.....	11
1.2.1.4. Kantara Dağları	11
1.2.1.5. Karpaz Dağları	11
1.3. Ovalar.....	12
1.3.1. Kıyı Ovaları	12
1.3.2. İç Ovalar.....	13
1.3.3. Kıyılar	13
1.4. İklim.....	14
1.4.1. Sıcaklık	15
1.4.2. Yağış	17
1.5. Topraklar.....	19
1.5.1. Kırmızı Renkli Akdeniz Toprakları (Ultisol).....	20
1.5.2. Kahverengi Orman Toprakları (Alfisol)	20
1.5.3. Kestane Renkli Step Toprakları	20
1.5.4. Alüvyal Topraklar	20

1.6. Bitki Örtüsü.....	21
1.7. Hidrografiya.....	22

İKİNCİ BÖLÜM

YERLEŞME VE NÜFUS

2. KKTC’de Yerleşmenin Genel Yapısı ve Özellikleri	27
2.1. Yerleşmenin Tarihi Gelişimi.....	27
2.1.1. Bizans Dönemi.....	29
2.1.2. Luzinyan Dönemi.....	29
2.1.3 Venedik Dönemi	30
2.1.4 Osmanlı Dönemi	31
2.1.5. İngiliz Dönemi	33
2.1.6. Kıbrıs Cumhuriyeti	34
2.2. Nüfusun Günümüzdeki Başlıca Özellikleri	36
2.2.1. KKTC Öncesinde Nüfus	36
2.2.2. Cumhuriyet Sonrasında Nüfus	38
2.3. Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Özellikleri	40
2.4. Nüfusun Dağılışı ve Yoğunluğu	43
2.5. Göçler.....	44

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

JEOPOLİTİK PERSPEKTİF

3.1. Jeopolitik Kavramının Tanımlanması:.....	49
3.1.1. Kara Hakimiyet Teorisi.....	50
3.1.2. Deniz Hakimiyet Teorisi	53
3.1.3. Hava Hakimiyet Teorisi	54
3.1.4. Eleştirel Jeopolitik.....	55
3.2. Jeopolitikte Değişmeyen Unsurlar	57
3.2.1. Coğrafi Konuma Göre KKTC Jeopolitiği	57
3.2.2. Anakara ve Denizlere Göre Konum Bakımından KKTC Jeopolitiği.....	59
3.2.3. Yeryüzü Şekilleri ve Yükseltilere Göre KKTC Jeopolitiği	60
3.2.4. İklim Özelliklerine Göre KKTC Jeopolitiği	63
3.2.5. Ülkenin Sınırları, Şekli ve Yüzölçümüne Göre KKTC Jeopolitiği.....	65
3.2.6. Doğal ve Beşerî Kaynaklara Göre KKTC Jeopolitiği.....	69
3.3. Jeopolitikte Değişen Unsurlar.....	74
3.3.1. Sosyal ve Kültürel Değerlere Göre KKTC’nin Jeopolitik Konumu	74

3.3.2. Ekonomik Değerlere Göre KKTC Jeopolitiği.....	76
3.3.3. KKTC Jeopolitiğinin Askeri Değerleri	80
3.3.4. KKTC Jeopolitiğinin Politik Değerleri	81
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	84
KAYNAKÇA.....	97

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1.1: KKTC 1996-2016 Yılları Arası Ortalama Sıcaklık Değerleri (°C)	16
Tablo 1.2: KKTC 1996-2016 Yılları Arası Toplam Yağış Değerleri (mm)	18
Tablo 2.1: 1881-1960 arası Kıbrıs Türk ve Rum Nüfusu	38
Tablo 2.2 : KKTC İlçelere Nüfus Sayısı (Kadın-Erkek)	39
Tablo 2.3: Tabiiyet ve Cinsiyete Göre KKTC Nüfusu, 2011.	41
Tablo 2.4: KKTC İlçe Bazlı Nüfus, Yüzölçümü ve Nüfus Yoğunluğu	44
Tablo 2.5: Anadolu'dan Göç Veren Yerleşimler ve Aile Sayıları	45
Tablo 2.6: KKTC'deki Yabancı Uyruklu Nüfus Sayısı	46
Tablo 3.1: Beşeri Sermayenin Çalıştığı İş Kolları	73

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1: Kıbrıs'ın Jeolojik Zonları	6
Şekil 2.1: KKTC 2011 Yılı Nüfus Piramidi	42
Şekil 3.1: Beyarmudu Köyü Sınır çizgileri ve Sınır Taşı	68
Şekil 3.2: KKTC ve GKRY MEB ve Ruhsat sahaları.	71

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

Fotoğraf 1.1: Girne Dağları.....	7
Fotoğraf 1.2: Girne Kıyı Ovası Doğu Kesimi.....	13
Fotoğraf 1.3: Mesarya Ovası.....	13
Fotoğraf 2.1: Mağusa Surları.	31
Fotoğraf 3.1 : Bufavento Kalesi.....	62
Fotoğraf 3.2: St. Hilarion Kalesi.....	62
Fotoğraf 3.3: Geçitköy Barajı	65
Fotoğraf 3.4: Yiğitler Burcu Parkından GKRY	67
Fotoğraf 3.5: Girne Dağlarında Taş Ocağı	70
Fotoğraf 3.6: Gemikonağı Bölgesi Maden İşkelesi	70
Fotoğraf 3.7: Gemi Konağı Bölgesi Maden İşkelesi	70
Fotoğraf 3.8: Kapalı Maraş Bölgesi ve Sahil Şeridi	78
Fotoğraf 3.9: Kapalı Maraş Sokak Görünümü.....	78
Fotoğraf 3.10: Kapalı Maraş Terk Edilmiş Evler	79

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 1: KKTC Lokasyon Haritası	1
Harita 2: KKTC Topografya Haritası	9
Harita 3: Sıcaklık Dağılışı Haritası	17
Harita 4: KKTC’de 1980-2010 Arası Yağış Yüksekliği (mm).....	19
Harita 5 : KKTC Akifer Haritası	24
Harita 6 Osmanlı İdaresi Altında Kıbrıs Haritası ve Kıbrıs’ta yer alan Camiler.....	32
Harita 7: Mackinder Hearthland Teorisi	52

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ASELSAN	: Askeri Elektronik Sanayi
BM	: Birleşmiş Milletler
CMC	: Kıbrıs Madenleri Şirketi
EASTMED	: East Mediterranean
EOKA	: Ethniki Organosis Kiprion Agoniston
G	: Güney
GD	: Güney Doğu
GKRY	: Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
İHA	: İnsansız Hava Aracı
KKTC	: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
km	: Kilometre
km²	: Kilometrekare
m	: metre
MEB	: Münhasır Ekonomik Bölge
SİHA	: Silahlı İnsansız Hava Aracı
TBGK	: Türk Barış Gücü Komutanlığı
TC	: Türkiye Cumhuriyeti
TDT	: Türk Devletleri Teşkilatı

TMT : Türk Mukavemet Teşkilatı
TPAO : Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı
TSK : Türk Silahlı Kuvvetleri

GİRİŞ

Kıbrıs Adası geçmişten günümüze dünya siyaseti ve ticaretinin önemli lokasyonlarından biri olmuştur. Tarihte Bizans, Lüzinyan, Venedik, Osmanlı ve Britanya İmparatorluklarına ev sahipliği yapmış adanın, Hititlerden Mısırlılara, Akalardan Asurlulara, Dorlardan Perslere kadar uzanan misafirleri olmuştur. Coğrafi konumunun sunduğu jeostratejik güç adayı işgal, istila ve savaşların çekim noktası haline getirmiş, tarihteki ilk deniz savaşı da yine Kıbrıs Adası açıklarında cereyan etmiştir (Ağar, 2007, s. 41).

Harita 1: KKTC Lokasyon Haritası

Günümüzde siyasi coğrafya açısından üç egemen ülkenin¹ topraklarının bulunduğu Kıbrıs adasının kuzeyinde konuşlanmış olan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) adanın makus talihinden payına düşeni alarak kurulduğu günden beri çeşitli sorun ve sıkıntılarla başa çıkmaya çalışmıştır. Kuruluşu, bir var oluş

¹ Kıbrıs adasında, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi veya Kıbrıs Cumhuriyeti, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ve İngiliz Egemen Üs bölgeleri olmak üzere 3 egemen ülkeye ait topraklar bulunmaktadır.

mücadelesini barındıran ülkede coğrafi unsurlar vatandaşların hayatlarını yediden yetmişe etkilemiş ve etkilemeye devam etmektedir.

Coğrafi unsurların devletlerin siyaseti ile ilişkisini ele alan jeopolitik, siyaset bilimi ve coğrafyanın bir potada eritilerek karar vericilerin plan ve program yapması, gerek iç gerekse dış politikada devletin çıkarlarına yönelik olarak mevcut envanterin etkili bir şekilde kullanımına zemin hazırlamak için çalıştığı alandır. Klasik siyasi coğrafya yaklaşımında genellikle ülkenin sahip olduğu coğrafi unsurların tanımlanması üzerine bir yaklaşım sergilenirken jeopolitik ise genel kabullerin aksine 5N1K sorularıyla var olan kabullerin nedeninin ve nasılını sorgulamayı amaçladığı için siyasi coğrafyadan ayrılmaktadır (Tuathail, 2005, s. 51).

Üzerinde mutabık kalınan genel geçer bir tanımlı olmayan jeopolitik, söz konusu KKTC olunca sokaktan akademiye herkesin hakkında muhakkak bir şeyler söylediği bir disiplin olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle akademide bu söylemler neticesinde ortaya çıkan önemlilik, değerlilik ve öncelik hususları jeopolitik çalışmalarının altında enerji jeopolitiği, hidropolitik gibi daha spesifik alanlarda yapılan çalışmalarla mercek altına alınmış, jeopolitik bir veya birkaç yönüyle ele alınmıştır. Önceki çalışmalardan farklı olarak bu tez çalışmasında Jeopolitiğin değişen ve değişmeyen tüm unsurları on alt başlık altında teker teker ele alınmış olup KKTC bu göstergeler ışığında değerlendirilmiştir. Bu bağlamda, gerek KKTC'ye elinde bulunan doğal ve beşerî kaynakları jeostratejik açıdan değerlendirmesi gerekse Türkiye Cumhuriyeti'ne KKTC'ye yaklaşımı konusunda fikir verici ve yol gösterici akademik veriler sunması açısından literatürdeki büyük bir açığı kapatma ve siyaset üretme imkânı sağlanması amaçlanmaktadır. Yapılan çalışmada KKTC kurumlarına ulaşma ve veri talebinin karşılanması hususunda sorunlar yaşanmıştır. Bir yarımada ülkesi olan KKTC'nin sınır komşusu olan GKRY bölgesinde, Türkiye Cumhuriyeti'nin söz konusu ülkeyi diplomatik olarak tanınamasından kaynaklı olarak sınır geçişi yapılamamasından dolayı bazı hususlar çalışmanın dışında tutulmuş, KKTC toprakları üzerinde detaylı arazi çalışmaları yapılarak yerinde gözlem ve inceleme imkanıyla birlikte çalışma somutlaştırılabilmektedir.

Amaç ve Yöntem

Bu çalışmada günümüzde ciddi bir öneme haiz olup gelecek yıllarda bu önemini giderek arttıracakı öngörülen Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin insan, mekân ve zaman kavramları özelinde jeopolitik açıdan değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Literatür çalışmaları incelendiğinde KKTC'ye yönelik Jeopolitik çalışmalarının dar kapsamlı olduğu bir veya birkaç unsurla sınırlı kaldığı gözlemlenmiş, saha çalışmasının ise çok az yapıldığı anlaşılmıştır. Oysa reel politik olarak adlandırılan ve gerek sahada gerekse masada karşılığı olan tüm çıktılar, sahadan elde edilen ve kimi zaman göz ardı edilen hususların değerlendirilmesiyle vücut bulmaktadır. Söz konusu çalışmada, jeopolitiğin tüm unsurları değerlendirildiği gibi, başta KKTC Meclis Başkanı sayın Zorlu Töre olmak üzere siyasetler, askeri temsilciler ve bölge halkıyla mülakatlar gerçekleştirilmiş olup jeopolitik unsurların tamamı yerinde tahlil edilmiştir. Bu da yapılan çalışmaya diğer çalışmalarda olmayan bir yön, tutarlılık ve zenginlik sağlamıştır. Buradan sağlanan tecrübe ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin jeostratejik öneminin ülke ve dünya kamuoyuna daha net ve doğru bir şekilde anlatılması, bu değer nispetinde ülke ve dünya gündeminde tutularak özellikle Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin siyasasındaki yerinin daha sağlam ve kararlı hâle getirilmesinin gerekçeleri ortaya konacaktır.

Çalışma sahası belirlendikten sonra ilk olarak ülkeyi konu alan akademik çalışmalar incelenerek bir arşiv taraması yapılmıştır. Daha sonrasında bu çalışmalardan yola çıkarak eksik ve faydalı yönler ışığında bir çalışma planı belirlenmiştir. Bu bağlamda KKTC'ye arazi çalışması yapılarak gerek ülke halkı gerekse siyasetçi ve akademisyenlerle güncel konjonktürün daha objektif değerlendirilebilmesi adına mülakatlar yapılmıştır. Yapılan mülakatlarda elde edilen söylemler, belge ve dokümanlar çalışma konusu ile alakalı olanlar ve olmayanlar, yanlış olanlar ve olmayanlar, politik gerçekliklerle uyuşanlar ve uyuşmayanlar şeklinde ayrılarak elemeye tabi tutulmuşlardır. Elde edilen bulgular, çalışmanın içinde başlıklar halinde ayrılmış ilgili bölümlerde destekleyici ve açıklayıcı kanıtlar olarak kullanılmıştır.

Tez çalışması, KKTC'nin fiziki ve beşerî coğrafyasının takdiminin ardından Jeopolitik kavramının 10 alt unsurunun tamamını içerecek bölümlere ayrılmış ve her

bir unsur sahadan ve literatürden elde edilen bilgiler ışığında tek tek açıklanmıştır. Tezin sonuç kısmında ise KKTC'nin siyasasını inşa ederken izlemesi gereken yol haritasına yönelik tavsiyelerde bulunulmuş, ülkenin hem kendi hem de Türkiye'nin çıkarlarına yönelik atması gereken adımlar öneri olarak sunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

KKTC’NİN COĞRAFI ÖZELLİKLERİ

Jeopolitik, temelde ülkelerin sahip olduğu coğrafi özelliklerini dış politika başta olmak üzere siyasa inşa etme noktasında kullanması olarak nitelendirilebilmektedir. Coğrafi unsurlar da birçok farklı yaklaşım olmasına rağmen özü itibariyle fiziki ve beşeri coğrafya unsurları olarak adlandırılmaktadır. İşte bu noktada jeopolitik de coğrafi mekânı oluşturan ve/veya etkileyen unsurları iki kategoriye ayırır. Bunlar jeopolitiğin alt unsurları olarak da adlandırılan değişen ve değişmeyen unsurlardır. Fiziki coğrafya şartları şeklinde de ifade edebileceğimiz unsurlar değişmeyen unsurlar olarak adlandırılır. Değişen unsurlar veya beşeri unsurlar ise fiziki coğrafya unsurlarına göre daha dinamik süreçlere tabi olup; değişim, dönüşüm ve gelişimleri daha kısa zaman periyotlarında gerçekleşen sosyal, ekonomik, politik, askeri ve kültürel değerler olarak adlandırılan unsurları kapsamaktadır (İlhan, 2002). Mekânı fiziksel olarak inşa eden etken ve süreçler beşeri etmenlerden önce var olmaya ve mekana bağlı olarak da insan hareketleri şekillenmeye başladığından, bu çalışmada ilk önce değişmeyen unsurlar ele alınacak, fiziki mekan kurulduktan sonra da üzerine insan etkisi konulacaktır.

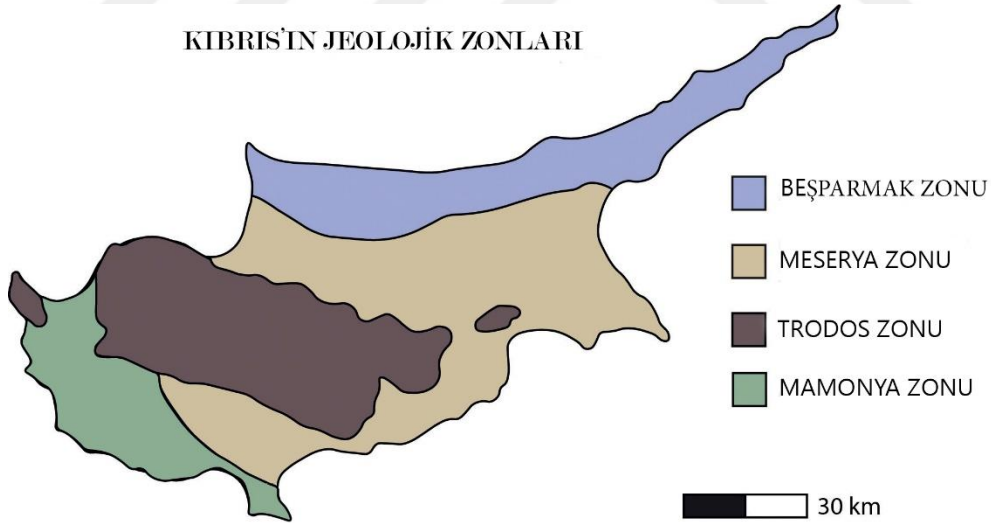
1. KKTC’nin Fiziki Coğrafya Unsurları

Jeopolitik adından da anlaşılacağı gibi yer-mekân üzerine gerçekleştirilen politika planlama ve üretme bilimi olarak siyasi coğrafyanın içinden doğmuştur. Türkiye’de siyasi coğrafya çalışmaları açısından akla gelecek ilk isimlerden biri olan (İlhan, 2002), jeopolitiği; “Coğrafyanın bütün unsurları ile aktifleşmesi ve bu unsurlar değerlendirilerek sonuçlar çıkarılmasıdır.” şeklinde tanımlamıştır. (Gündoğdu, 2009) ise; “Coğrafi unsurların siyasi unsurlarla ilişkisi, coğrafyaya dayanan politika veya coğrafyanın yönlendirdiği politika.” olarak tanımlamaktadır. Gerçekten de bakıldığı zaman dünya üzerindeki politik/siyasi hamlelerin tamamı doğrudan veya dolaylı olarak bir mekân üzerinde cereyan eder. Devletlerin varlıklarını sürdürdüğü mekânın yani sınırlarının dünya üzerinde nerede konumlandığı ile yakından ilişkili olarak sahip olduğu coğrafi özellikler jeopolitikte durağan unsurlar olarak nitelendirilir. Söz konusu unsurlar; fiziki coğrafya unsurları olarak da adlandırılan jeolojik yapı, morfolojik özellikler, iklim özellikleri, toprak yapısı, bitki örtüsü ve hidroğrafya olarak

Ülkelerin jeopolitik potansiyellerinin belirlenmesinde ve buna yönelik siyasalar inşa edilmesinde en önemli yapı talarını oluşturur.

1.1. Jeolojik Yapı

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) Akdeniz'in en büyük üçüncü adası olan Kıbrıs Adasında (9251 km²) bulunan iki müstakil devletten biridir. Bu iki ülkenin beer coğrafiya hususundaki özellikleri her ne kadar ayrılabiliyorsa da adanın jeolojik yapısının bütüncül olarak ele alınması gerekmektedir. Kıbrıs Adası, bir i deniz olan Akdeniz'in Doğu Akdeniz olarak adlandırılan bölümünde yer almaktadır. Afrika, Arabistan, Anadolu ve Suriye levhaları arasında sıkımı durumda bulunan Kıbrıs Adası, bu levhaların hareketlerine bağlı olarak yükselmiş, bugünkü görünümünü elde etmiştir.

Şekil 1.1: Kıbrıs'ın Jeolojik Zonları

Kaynak: Yurtda ve zerenler (2021)'den düzenlenerek alınmıştır.

Adada dört farklı jeolojik zon (ekil 1.1) ayırt edilmektedir: Trodos Zonu, Mamonya Zonu, Beparmak Zonu ve Mesarya Zonu (Zomeni , 2012). Adanın günümüzde en yüksek bölümünü oluşturan bir okyanusal kabuk olan Trodos Zonu, Arakapas zonu ile birlikte ele alınmaktadır ve oluşumu 90 milyon yıl geriye

götürülebilinmektedir (Cyprus Geological Survey, 2021). Bu bölge, Kıbrıs'a da adını veren bakır madenlerinin bulunduğu ve işlendiği bölge olarak önem arz etmektedir.

Mamonya zonu ise adanın güneybatısında Baf olarak adlandırılan bölgede yer almaktadır. Orta Triyas'tan Üst Kretase'ye (230-75 my) kadar değişen bir dizi magmatik, tortul ve metamorfik kayalardan oluşur (Cyprus Geological Survey, 2021). Yüksek ve engebeli bir morfoloji oluşturmuştur.

Mesarya zonu ise büyük bir kısmı Trodos zonu ile Beşparmak Zonu arasında bulunan ve Trodos ile Girne Dağlarından dökülen ve ayrışan malzemenin çökmesi ile oluşan daha çok bir birikinti sahası özelliği gösteren bölümdür. Trodos dağının G-GD kesiminde de bu formasyon görülür. Adanın en verimli alanı olan Mesarya ovasını oluşturur. Adadaki önemli nehirler ve akiferler bu sahada yer almaktadır (Zomeni , 2012). Bu da sahanın nüfuslanmasında önemli bir etken olmuştur. İki ülke için de başkent olma özelliği gösteren Lefkoşa, Mesarya Ovasında yer almaktadır.

Adanın en kuzeyinde Alp-Himalaya dağ kuşağının içinde bulunan Beşparmak Zonu yer almaktadır. Karstik bir yapı özelliği gösteren Beşparmak Dağları, kıydan itibaren aniden yükselen bir set şeklinde karakterize edilebilir. Daha sonra değinileceği gibi iklim üzerinde etkileri gözlenmektedir.

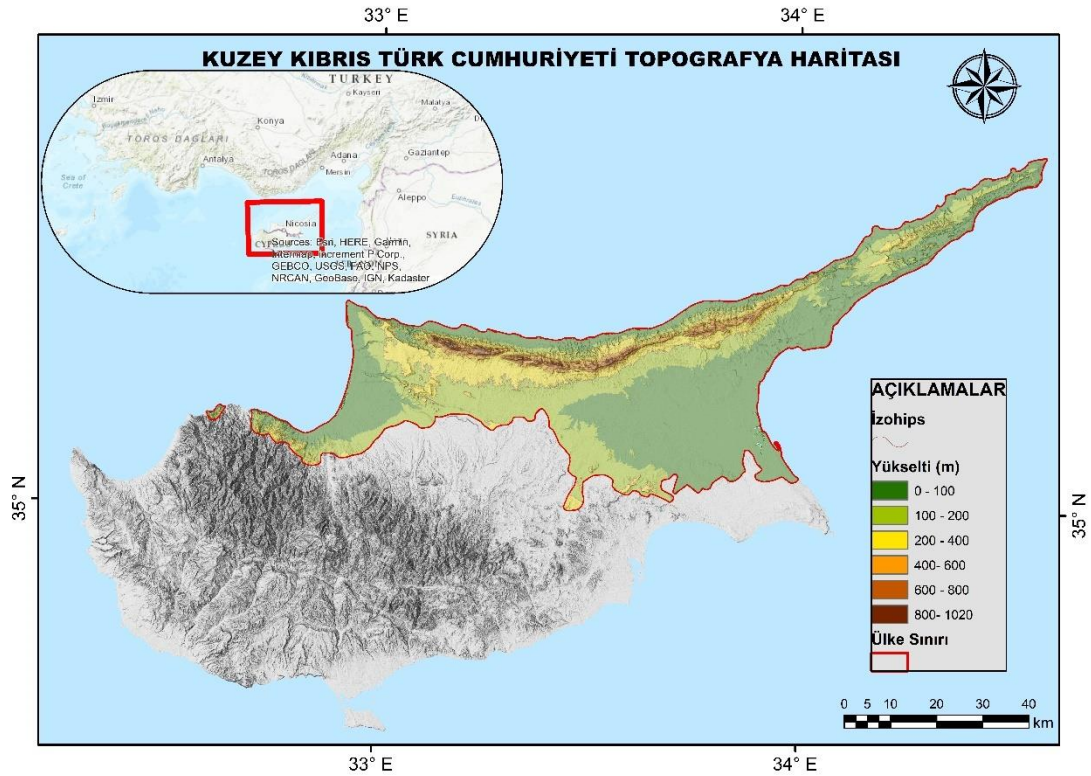
Fotoğraf 1.1: Girne Dağları

Çalışma sahası olarak alınan KKTC’de ise bu zonlardan Trodos Zonu, Mesarya Zonu ve Beşparmak Zonuna rastlanmaktadır. Mamonya Zonu adanın güneyinde kalmaktadır (Hakyemez, 2014). Bahsi geçen jeolojik birimlerin adanın jeopolitiği üzerine etkileri son derece önemlidir. Trodos zonu, adanın en yüksek ve en yağışlı kesimini oluşturması sebebiyle, özellikle hidropolitik bağlamında en değerli alanı oluşturur. Trodos zonunun çok büyük bir kısmı GKRY bölümünde yer aldığından, KKTC’nin doğal su kaynaklarının kontrolü de bir bakıma başka bir ülkenin tasarrufundadır. Bu, bölgedeki tansiyon ve su kaynaklarının tüm dünya ölçeğindeki stresi düşünüldüğünde KKTC’nin jeopolitik açıdan en önemli sorunlarından birini oluşturmaktadır. Hemen kuzeyinde yer alan ve adanın en büyük ovasını içinde barındıran Mesarya Zonu ise, tarım faaliyetlerinin gerçekleştirilebileceği geniş ve verimli bir alan sunar. Ada oluşumlarındaki ciddi sorunlardan olan tarımsal alan sıkıntısı, KKTC’nin bağımsızlığını ilan etmesinin ardından Kıbrıs Türkleri için ciddi bir sorun olmaktan çıkmıştır. Ne var ki Mesarya Ovasını sulayan önemli dereler kaynağını hâlâ güneyden almakta ve üzerlerine barajlar yapıp yönleri çevrilerek denize akıtılmaktadır (Koday, 1995, s. 26-27). En kuzeyde yer alan ve bir set biçiminde uzanan Beşparmak Zonunun varlığı ise iklime, oradan da tarımsal üretime etkisi açısından değerlendirilmelidir. Tipik Akdeniz ikliminin görüldüğü KKTC’de kıyıdan itibaren aniden yükselen ve 1000 metreyi bulan dağ silsilesi, nemli hava kütlelerinin içeri sokulmasını önlemekte ve kıyı ile iç kesimler arasında yağış farkının olmasına sebep olmaktadır. Bu da hem tarımsal üretim hem de yer altı sularının beslenmesine olumsuz yönde katkı vermektedir.

KKTC dendiğinde hemen hemen herkesin aklına gelen tarımdan ulaşım, iklimden bitki örtüsüne kadarki çeşitliliği yaratan en önemli unsur Kıbrıs adasının jeolojik serüvenidir. Özellikle Beşparmak Zonu olarak ifade edilen jeolojik ünite, KKTC’nin günlük yaşam pratiklerinden büyük stratejilerine değin uzanan bir etkiye sahiptir.

1.2. Morfolojik Özellikler

KKTC, Kıbrıs adasının oluşum süreçlerindeki jeolojik evreler neticesinde dağlar, ovalar ve bir yarımada devleti olması hasebiyle kıyılardan oluşan morfolojik ünitelere sahiptir. Adanın güneyindeki volkanik Trodos kütle ile kuzeydeki Alp-Himalaya orojenezi sırasında oluşan tortul karakterli Beşparmak dağları ve bu iki kütle arasını oluşturan, Trodos ve Beşparmaklardan dökülen malzemenin taşınıp biriktirildiği Mesarya ovası ve kıyı ovaları KKTC'nin başlıca morfolojik ünitelerini meydana getirmektedir. Kuzeyde Beşparmak Dağlarında Selvili Tepe 1024 metre ile ülkenin en yüksek noktasını oluştururken, Kuzeydoğu'ya doğru uzanarak Karpaz Yarımadası ve en uçta Zafer Burnu bu dağ sisteminin sınırlarını teşkil eder. Beşparmak Dağlarının kuzeyinde ise kabaca doğu-batı yönünde dar bir kıyı ovası yer almaktadır. Güney kısımda ise batıda Güzelyurt Ovası, doğu kesimde ise geniş ve verimli Mesarya ovası yer almaktadır. Ülkenin Batısı, Kuzeyi, Doğusu ve Güney doğusunun bir kısmı kıyı özellikleri göstermektedir. Bölgenin daha iyi anlaşılması için, bahsi geçen üniteler dağlar, ovalar ve kıyılar şeklinde teker teker incelenecektir.

Harita 2: KKTC Topografya Haritası

1.2.1. Dağlar

KKTC'deki dağlık alanlar ülkenin kuzey kıyılarını doğu batı doğrultulu bir şekilde geçen Girne Dağları ile Zafer Burnunda yer alan Karpaz Dağları ile sınırlıdır. “Girne Sıradağları, doğudan batıya doğru üç önemli boğazla dört ayrı kısma bölünmüş, yaklaşık 100 km uzunlukta ve 2-4 km kalınlıkta dik bir kalker yapısıdır” (İlseven, 2014, s. 27). Alp-Himalaya dağ sistemi içine dahil edilen sıradağlar, Anadolu'yu Akdeniz'den ayıran anti Toros dağlarının güney çemberini teşkil eder ve Karpaz Dağları kuzeydoğu yönünde devam ederek Hatay' (Türkiye) daki Amanoslarla birleşir (Alagöz, 1958). Girne Dağları, kimi kaynaklarda üzerindeki bir dağ adı olan Beşparmak dağları olarak da isimlendirilmektedir. Beşparmak Dağı; Girne Dağlarının üzerinde yer alan Kantara Dağı, Lapta Dağı ve Kayalar Dağı ile birlikte dört ayrı dağdan biridir. Bunların yanı sıra Doğu-Batı doğrultuda yaklaşık 160 km boyunca uzanan Girne Dağları, Kuzey kıyılarında hemen deniz kıyısından çok dik bir şekilde yükselmekte ve kıyı kesimi ile iç kesim arasında ulaşım imkanlarını güçleştirmektedir. Dar kıyı şeridi ile iç bölgelerin bağlantısı geçitlerle sağlanmaktadır. Bu geçitler Batıdan Doğuya doğru Geçitköy (Panagra) Geçidi, Akçiçek (Soğuk Oluk-Sysklıpos) Geçidi, Girne-Lefkoşa Boğazı, Beşparmak (Pentadactylos) Geçidi, Alevkaya (Halevga) Geçidi ve Mersinlik Geçidi olarak sıralanmaktadır (Kapluhan, 2018).

Kuzey kıyı şeridi ile güneydeki Mesarya ovasını ve Mesarya ovasında yer alan başkent Lefkoşa'yı birbirine bağlayan geçitler; batıdan doğuya doğru uzanan dağ silsilesini de birbirinden ayırmak için kullanılmaktadır. Bu geçitlerle ayrılan dağlar Batıdan Doğuya doğru Kayalar Dağı, Lapta Dağları, Beşparmak Dağları, Kantara Dağları ve Karpaz Dağları olarak adlandırılmaktadır.

1.2.1.1. Kayalar Dağı

Batıda Koruçam Burnunun yaklaşık 8 km doğusundan başlayıp Doğu istikametinde Geçitköy Geçidi'ne kadar uzanan, ortalama yükseltisi 300 metreyi pek fazla geçmeyen tepeliklerin bulunduğu bir alandır. Kayalar Köyü güneyinde yükseltisi 343 metreye kadar yükselen tepelik alan, batıda Koruçam yarımadasına doğru alçalarak devam eder.

1.2.1.2. Lapta Dağları

Kuzeyindeki dar kıyı ovasında kurulan Lapta yerleşiminden ismini alan, Geçitköy Geçidinden doğuya doğru Girne Boğazına kadar uzanan dağlardır. En yüksek noktasını oluşturan 1024 metre yükseltideki Selvili Tepe hem Lapta Dağlarının hem de tüm Kuzey Kıbrıs'ın en yüksek noktasıdır. Başlıca tepeleri Kıvanç Tepe (946 m), Merdivenbaşı Tepe (888 m) ve Bayrak Tepe (725 m)'dir. Bayrak Tepe aynı zamanda üzerinde bulunan St. Hilarion Kalesi sebebiyle St. Hilarion Tepe olarak da bilinmektedir.

1.2.1.3. Beşparmak Dağları

Girne boğazından doğuya doğru ortalama 40 km boyunca uzanan ve Mersinlik Geçidi ile sınırlanan bölümdür. Üzerinde beş adet parmağa benzer bir şekil bulunan tepeden dolayı bu bölüme Beşparmak ismi verilmiştir. Ortalama olarak 600 m yüksekliğe sahip olan Beşparmak Dağlarında; Kuzey Kıbrıs'ın ikinci en yüksek zirvesi olan Buffavento (954 m), Komando Tepe (935m), Yayla Tepe (935 m), Kartaldağ Tepe (818 m) ve Beşparmak Tepe (740 m) gibi tepeler ve zirveler bulunur. Mesarya Ovası ile kuzeydeki kıyı ovaları arasında 40km'lik bir set gibi uzanan Beşparmak Dağları, zaman zaman tüm dağ silsilesinin adı olarak da kullanılmaktadır.

1.2.1.4. Kantara Dağları

Mersinlik Boğazından başlayıp doğuya doğru yaklaşık 18km boyunca uzanan bölüm Kantara Dağları olarak isimlendirilmektedir. Girne Dağlarının yalçın görüntüleri bu bölgenin doğusunda son bulur. En yüksek noktası ise en batısında yer alan Ziya Tepe (740m)'dir. 630m'de yer alan Kantara Kalesi, Girne dağlarının bu bölümüne ismini vermiştir. Batıda Kayalar Dağından başlayıp doğuya doğru kıyı boyunca gözlenen dik ve yeknesak rölyef, bu noktadan itibaren alçalıp parçalı bir görünüm kazanır.

1.2.1.5. Karpaz Dağları

Girne Dağlarında rastlanan sert yükselişlerin görülmediği, görece daha genç kireçtaşı oluşumlarının parçalı bir yapı oluşturduğu bölümdür. Karpaz yarımadasında yer alan Karpaz Dağlarının en yüksek noktası Büyük Tepe (383 m)'dir. Genellikle

alçak kum tepeliklerinin görüldüğü Karpaz Dağları bölümü, Zafer Burnunda son bulur.

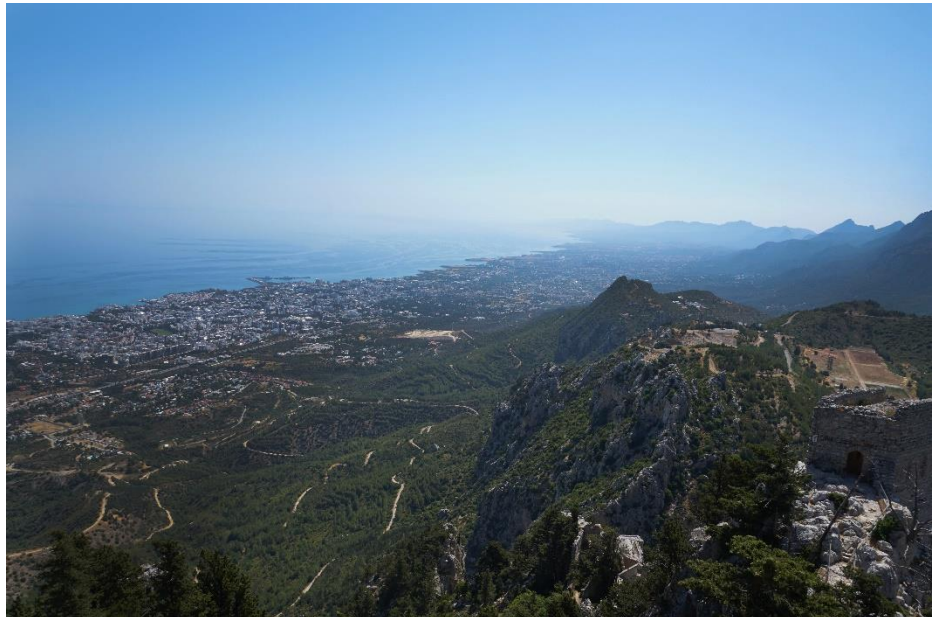
Dağlık alanların kabaca doğu-batı doğrultulu uzanışı kuzeydeki kıyı ovaları ve kentleri ile güneydeki Mesarya Ovası ve başkenti birbirinden ayırmaktadır. Ulaşım zorluğunun yanı sıra kuzeyli hava hareketlerinin de engellendiği Girne Dağlarının kuzeyi ile güneyi arasında sıcaklık ve yağış parametrelerinde de farklılıklar yaşanmakta, bu da nüfus, tarım, bitki çeşitliliği gibi hususlarda dağılışı etkilemektedir.

1.3. Ovalar

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde ovalar iç ovalar ve kıyı ovaları olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Kuzeyde Girne Dağları ile Akdeniz arasında kalan ovalar kıyı ovaları, Güneyde ise Trodos dağının kuzeyi ile Girne Dağlarının güneyinde kalan saha İç Ova olarak ele alınacaktır.

1.3.1.Kıyı Ovaları

“Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde kıyıların şekillenmesi geçmişte tektonik hareketler, bugüne dış kuvvetlerin etkisi ile olmaktadır” (İlseven, 2014, s. 46). Girne Dağlarının kuzeyinde dar bir şerit halinde uzanan kıyıları Girne Dağlarından aşınan malzemenin birikimi sonucu oluşmuş ve regresyon ile karasal özellik kazanmıştır. Lapta ve Girne kentlerinin kurulduğu sahalar buna en güzel örneği teşkil etmektedir.

Fotoğraf 1.2: Girne Kıyı Ovası Doğu Kesimi

1.3.2. İç Ovalar

İç Ovalar gösterdiği özellik itibariyle tek bir isimle anılabilmektedir. Mesarya, iki dağ arası anlamına gelmektedir ve Girne Dağları ile Trodos dağı arasında kalan ovalık alanın tamamı Mesarya Ovası olarak anılmaktadır. Ovanın KKTC içinde kalan kısmı Gazimağusa'dan Lefke'ye kadar uzanmaktadır. Doğudan Batıya doğru hafifçe yükselir ve batı kesimde dalgalı bir görünüm kazanır.

Fotoğraf 1.3: Mesarya Ovası

1.3.3. Kıyılar

396 km'lik bir kıyı uzunluğuna sahip olan KKTC'de alçak ve yüksek kıyılar olmak üzere iki tip kıyıya da rastlanır. Kuzeyde, Girne Dağlarının denizle buluştuğu alanlarda dağların aniden yükselmesi sonucu oluşmuş kıyılar yüksek kıyıları oluşturmaktadır. Bu bölgede falez oluşumlarına da sıkça rastlanır. Alçak kıyılar ise daha çok ülkenin doğu kesiminde yer alır. Gazimağusa körfezi akarsu biriktirmesi ile oluşmuş alçak kıyı özelliği göstermektedir. Karpaz yarımadası kıyıları da alçak kıyı

olma özelliği gösterir. Ayrıca Girne Dağlarının kuzeyindeki sahillerde akarsu biriktirmesi sonucu oluşmuş bazı plajlar da alçak kıyı grubuna girer.

Kuzeyden ve nispeten² güney batısından dağlarla sınırlanan KKTC’de, dağlık alanların varlığı ülke savunması açısından değerlendirildiğinde kıymetlidir. Kuzey kıyıları boyunca bir set şeklinde uzanan Girne Dağları, kıyıdan içeriye doğru gerçekleşebilecek herhangi bir askeri müdahaleyi engelleyici rol oynamaktadır. Diğer taraftan kıyılara yapılacak bir askeri müdahalede de iç bölgeden destek geçişini kısıtlayıcı bir etkisi bulunan Girne Dağları, jeopolitik açıdan savunma üzerinde hem olumlu hem olumsuz bir rol oynamaktadır. Geçitlerin varlığı ve nitelikleri bu bakımdan iyi tahlil edilmelidir. Ayrıca bir yarımada ülkesi olması münasebetiyle KKTC’nin sahip olduğu kıyılar ve açık denize erişimi, dünya ile entegre olması ve ikinci bir ülke iznine gerek olmadan uluslararası sularda varlık gösterebilmesine imkân tanımaktadır. Bunun dışında deniz turizmi, deniz tarımı ve deniz ticareti bakımından ekonomik fayda üretme hakkına da sahiptir. İleride kuracağı deniz kuvvetleri gücü ile gerek bölgesinde gerekse tüm açık denizlerde görevlere katılma ve bayrak gösterme imkânına sahip olan KKTC’nin bölgenin önemli bir jeopolitik gücü durumuna gelmesi içten bile değildir.

1.4. İklim

Kısa süreli günlük hava durumlarının uzun zaman ortalamalarını (Erol, 2014) ifade eden iklim konusu, bir bölgenin fiziki ve beşerî coğrafya özelliklerinin kavranması hususunda temel öğelerden birini oluşturur. Yalnızca canlılar üzerinde değil o bölgede yer alan cansız varlıkların oluşturduğu ekosistem üzerinde de etkisi olan iklim (Gönençgil ve Çavuş, 2006) bir bölgenin coğrafi unsurlarının oluşması ve gelişmesinde etkilidir. Hem doğal çevreyi şekillendirmesi hem de insan yaşamına doğrudan etkisi sebebiyle oldukça önemli olan ve jeopolitiğin değişmeyen unsurları arasında yer alan iklim özellikleri, KKTC’nin geçmişte, bugün ve gelecekte karşı

² Kıbrıs Adasındaki en yüksek alan olan Trodos dağlık kütlesi, KKTC ile GKRY arasında kalan ve Birleşmiş Milletler tarafından boşaltılmış bulunan yeşil hattın hemen güneyinden itibaren yükselmesi ile bir bakıma KKTC ile GKRY arasında bir engel/doğal sınır vazifesi de görmektedir. Bu bakımdan değerlendirildiğinde KKTC’yi güney batıdan sınırlamaktadır.

karşıya kaldığı/kalacağı sorunların anlaşılması açısından incelenmesi gereken bir konudur.

KKTC'nin ikliminin anlaşılması için öncelikle ülkenin iklim kuşakları içinde nerede yer aldığının bilinmesi gerekmektedir. KKTC, 34°33' ve 35°42' Kuzey enlemleri ile 32°16' ve 34°36' Doğu boylamları arasında yer almaktadır. Bu bilgidен hareketle KKTC subtropikal kuşak içinde değerlendirilen Akdeniz makroklima iklim bölgesinin özelliklerini yansıtmaktadır (Gönençgil ve Çavuş, 2006). Genel bir çerçeve çizilecek olursa Akdeniz iklimi; yazların sıcaklık değerleri bakımından yüksek ve kurak, kışların ise yağışlı ve ılık geçtiği bir iklim tipidir. Bunun temel sebebi ise Akdeniz'e yerleşmiş bulunan subtropikal yüksek basınç alanının varlığı ve yaz döneminde kuzeye doğru, kış döneminde ise güneye doğru çekilerek genel hava sirkülasyonu içerisinde rüzgarlara tayin ettiği yöndür. Yaz döneminde yüksek basınç alanının kuzeye doğru çıkarak KKTC'yi de içine alması ve alize rüzgarlarının etkisi ile bulutsuz ve sıcak günler yaşanırken, kış döneminde yüksek basınç alanının güneye çekilmesi ile daha nemli Batı rüzgarlarına açık bir konuma gelmektedir. Akdeniz havzasının doğusu ile batısı arasında ise bazı farklar vardır. Batı Akdeniz, KKTC'nin bulunduğu Doğu Akdeniz'e oranla daha fazla yağış almaktadır. Bunun sebebi Doğu ve Batı Akdeniz arasında 5 derecelik bir enlem farkı bulunması ve KKTC'nin çevresinde yer alan geniş kara kütleleri ile bunların içlerinde yerleşmiş olan çöllerdir (İlseven, 2014). Batı rüzgarlarının Atlas Okyanusu üzerinden geçerken getirdiği yağışlardan KKTC ve Doğu Akdeniz, Batı kesimi kadar etkilenmez. Genel iklim özellikleri yanında KKTC'nin fiziki coğrafya parametreleri dolayısıyla temel iklim elemanlarının değerlerinde farklılıklar oluşabilmektedir. Bu özellikler ve ölçümlere yansması sıcaklık ve yağış başlıkları halinde aşağıda incelenecektir.

1.4.1. Sıcaklık

Akdeniz ikliminin görüldüğü KKTC'de yıllık ortalama sıcaklık 19°C'dur. En sıcak ay olan Temmuz ayında sıcaklık değerleri 40°C'a kadar çıkar. Ağustos ayına kadar sürekli artan ortalama sıcaklıklar, Ağustos ayından sonra düşüşe geçerek bu düşüşü Ocak ayına kadar sürdürür. En soğuk ay olan Ocak ayında ise hava sıcaklığı 9°C'a kadar düşebilmektedir. Etrafı dağlarla çevrili olan ve bu nedenle kıyı ovaları

kadar nemli olmayan Mesarya bölgesinde Ocak ayında bazı gecelerde gece toprak yüzeyindeki sıcaklık 0°C'un altına düşerek dona sebep olur³.

YILLAR	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık	Yıllık
1996	10.1	11.7	12.3	14.9	21.8	25.6	27.9	27.6	24.8	19.9	17.1	14	19
1997	11.8	9.6	11.1	13.9	21.2	25.4	28.5	26.2	23.8	20.4	16.5	12.6	18.4
1998	10.6	11.4	12.1	17.7	20.4	25.6	29.1	29.7	25.6	22.3	18.1	13.6	19.7
1999	12.5	12	13.8	16.7	22.6	25.7	28.5	28.3	25.7	22.1	16.8	14.1	19.9
2000	9.2	10.7	12.1	16.9	21	26.7	29.3	28.3	25.6	20.8	17.1	12.6	19.2
2001	11.6	11.8	15.7	17.4	21.6	25.4	28.1	28.3	25.3	21.5	16	12.2	19.6
2002	9.4	12.5	14.2	16	20.5	25.7	28.9	28.1	24.8	21.4	17	11.3	19.2
2003	12.6	9.4	11.3	15.9	23.5	26.1	29.2	29.4	25.5	22.1	17.1	12.9	19.6
2004	10.5	11	14.2	16.9	20.7	25.5	28.8	27.9	25.5	22.9	16.8	11.7	19.4
2005	11.6	10.6	13.8	17.3	21.2	24.8	28.3	28.2	26	20.4	15.1	13.4	19.2
2006	10.7	11.8	13.8	17.9	22	26.1	28.6	29	26.6	21.8	15.4	12	19.6
2007	10.9	11.8	13.6	16.2	21.8	26.6	29.3	28.8	25.8	22.9	17.3	12.5	19.8
2008	9.8	10.5	15.9	18	21	26.4	28.6	28.9	25.4	21.2	18.1	13.1	19.7
2009	12	11.8	13	16.8	20.8	26.5	28.6	28.3	24.8	22.8	16.7	14.3	19.7
2010	13	12.8	14.8	17.7	21.2	24.6	27.2	29.6	26.5	22.2	19	15.3	20.3
2011	12.2	12.1	13.5	16.3	20.3	25	28	28.5	26.1	20.8	14.6	12.6	19.2
2012	10.5	10.2	12.2	16.9	20.5	25.7	29.3	29.3	25.8	22.2	18	13.6	19.5
2013	11.5	12.9	14.3	17.8	22.5	25.3	27.9	28.8	25.3	20.5	18.5	12	19.8
2014	13.1	12.7	14.9	17.6	20.5	25.2	27.4	28.2	25.5	21.1	16.3	14.6	19.8
2015	10.9	11.3	14.1	15.8	21.2	23.8	27.6	29	26.8	22.6	17.9	13	19.5
2016	10.5	14.1	15.1	19.6	21.2	26.6	28.8	28.4	25.7	22.6	17	11.2	20.1

Tablo 1.1: KKTC 1996-2016 Yılları Arası Ortalama Sıcaklık Değerleri (°C)

Kaynak: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Tarım ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı 2017 Tarım Master Planı'ndan alınmıştır.

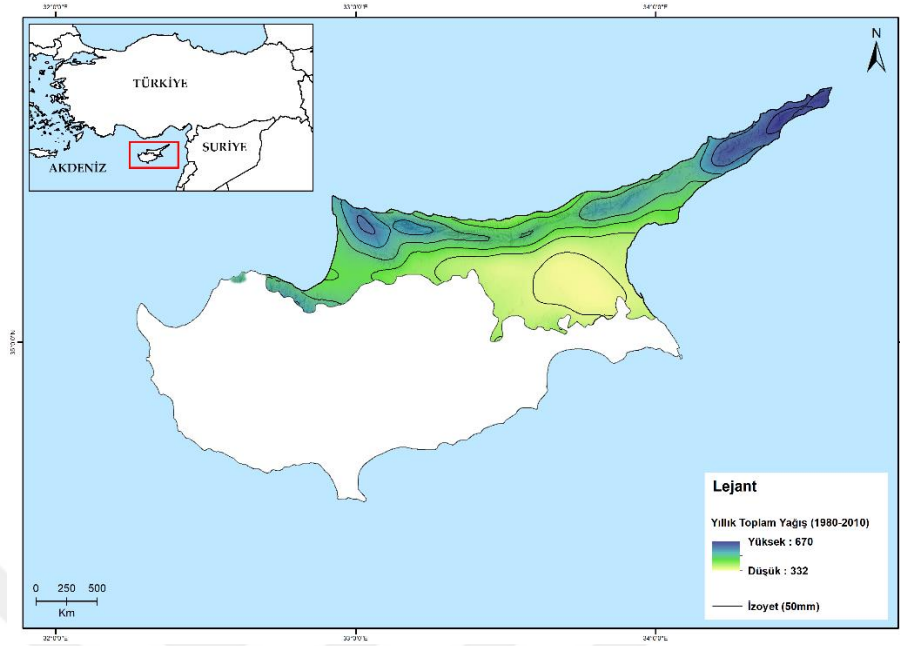
³ KKTC Meteoroloji Dairesi: <http://kktcmeteor.org/meteorolojikbilgi/kibris-iklimi> 18.10.2021 tarihinde alınmıştır.

YILLAR	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık	Yıllık
1996	106, 6	38, 7	47, 4	26, 1	1, 5	3, 7	0, 0	2, 1	0, 3	41, 8	14, 4	63, 3	345, 7
1997	12, 2	34, 8	39, 9	37, 1	8, 7	8, 8	0, 1	3, 4	27, 4	25, 5	58, 5	60, 1	316, 3
1998	52, 9	14, 9	42, 0	8, 4	30, 8	3, 9	0, 0	0, 0	3, 6	0, 5	33, 8	104, 8	295, 7
1999	91, 6	40, 5	24, 1	22, 0	3, 0	19, 2	1, 5	4, 3	5, 2	21, 0	20, 0	19, 9	272, 2
2000	49, 2	58, 5	44, 9	68, 6	13, 1	2, 3	0, 0	1, 1	18, 2	40, 5	86, 5	133, 4	516, 3
2001	45, 3	50, 1	9, 2	19, 4	25, 3	0, 0	0, 0	10, 2	0, 6	19, 6	44, 1	188, 8	412, 8
2002	89, 9	40, 0	30, 5	45, 2	26, 9	3, 0	7, 9	4, 4	8, 6	11, 0	20, 7	154, 5	442, 5
2003	56, 7	134, 4	93, 7	22, 9	4, 1	22, 0	0, 0	0, 2	1, 1	10, 0	24, 8	94, 4	464, 3
2004	212, 9	95, 0	1, 4	11, 3	5, 8	5, 1	0, 0	0, 1	0, 0	15, 6	60, 6	88, 4	496, 1
2005	86, 6	29, 7	22, 3	24, 3	13, 2	34, 6	0, 0	1, 1	10, 7	12, 1	104, 3	9, 3	348, 4
2006	104, 4	38, 5	39, 1	12, 8	5, 4	1, 9	13, 6	0, 0	7, 4	70, 6	40, 0	12, 6	346, 3
2007	33, 4	128, 6	36, 6	18, 0	70, 7	0, 4	0, 9	1, 8	0, 4	7, 3	28, 7	52, 5	379, 3
2008	23, 1	31, 5	9, 6	7, 5	15, 8	0, 2	0, 0	3, 2	7, 6	20, 5	16, 8	77, 4	213, 2
2009	62, 2	75, 7	54, 5	15, 7	14, 3	0, 1	0, 9	4, 6	27, 4	35, 5	41, 9	154, 9	487, 7
2010	113, 3	158, 0	7, 9	12, 5	14, 2	8, 5	1, 7	0, 4	1, 7	12, 5	0, 6	52, 1	383, 5
2011	101, 5	44, 4	37, 1	48, 4	32, 6	18, 8	0, 0	0, 1	14, 2	10, 8	103, 6	64, 9	476, 6
2012	164, 7	62, 1	23, 0	14, 2	50, 6	3, 0	1, 6	1, 4	0, 0	67, 5	86, 0	107, 3	581, 5
2013	68, 1	32, 5	11, 8	42, 6	46, 6	0, 0	0, 0	0, 3	1, 5	4, 9	13, 0	62, 2	283, 5
2014	16, 7	17, 9	28, 7	12, 5	48, 6	11, 4	0, 6	0, 4	12, 5	53, 6	37, 0	80, 9	320, 8
2015	75, 0	77, 0	54, 8	24, 7	25, 6	5, 7	0, 8	0, 5	10, 5	37, 1	11, 0	51, 9	374, 6
2016	44, 0	17, 3	38, 1	17, 3	22, 8	1, 0	0, 0	0, 0 3	8, 2	5, 6	37, 7	174, 2	366, 2

Tablo 1.2: KKTC 1996-2016 Yılları Arası Toplam Yağış Değerleri (mm)

Kaynak: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Tarım ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı 2017 Tarım Master Planı'ndan alınmıştır.

Yağış dağılışı haritasına baktığımızda ise en çok yağış alan sahanın sıcaklık haritasında en düşük sıcaklık ortalamalarının görüldüğü alan olan Girne dağlarının yüksek kesimleri olduğu göze çarpmaktadır. Bunda kuzeyden gelen yağışlı kütlelerin Girne Dağlarının kuzey yamaçları boyunca yükselerek yağış bırakmasının etkisi büyüktür. Dağların hemen güneyinde kalan Mesarya bölgesi ise yağmur gölgesinde kalmaktadır. Konveksiyon sonrası Girne Dağlarının güneyinde fön (fohn) rüzgarları oluşmaktadır. Sıcak ve kurutucu bir etkiye sahip olan bu rüzgar çeşidi, Girne Dağlarının kuzey yamaçlarında orman örtüsünün oluşmasında ciddi etkiye sahipken güney yamaçlarda da ormanlık alanların görülmemesinde başat rolü oynamaktadır.

Harita 4: KKTC'de 1980-2010 Arası Yağış Yüksekliği (mm)

Kaynak: CHELSA V.2.x'den alınan verilerle hazırlanmıştır.

KKTC iklimi, vejetasyon dönemi ve deniz turizm sezonunun uzunluğuna direkt etki etse de yağış yetersizliği ülkenin hidropolitik anlamda sorunlar yaşamasına sebep olmaktadır.

1.5. Topraklar

Jeopolitik perspektifinden bakıldığında, bir ülkenin tarımsal anlamda kendi kendine yetebilir olmasında ciddi bir öneme haiz olan toprak çeşitliliği ve verimliliği, bir yarımada ülkesi olan KKTC'de diğer ülke ve bölgelere nazaran birkaç kat daha önemlidir. Yeterli sulama imkanlarının sağlanması kaydıyla KKTC sahip olduğu zengin toprak yapısı ile kendi kendine yetebilmenin ötesine geçip tarımsal ürün ihracatçısı konumuna dahi gelebilir. Anakayanın mekanik veya kimyasal yolla çözülmesi ve ayrışması sonucu oluşan ve humus adı verilen organik maddelerle karışık halde bulunan yapı toprak olarak adlandırılmaktadır. Toprak, yerli ve taşınmış olarak ikiye ayrılmaktadır. Kaynağını aldığı anakaya özelliklerine göre farklılık arz eden topraklar, KKTC'de kuzeydeki karstik Girne Dağları ile Güney Batıdaki volkanik Trodos Dağından da kaynaklı olarak içerdikleri mineraller bakımından, jeolojik ve litolojik yapı, bitki formasyonlarındaki çeşitlilik ve az da olsa iklim elemanlarının

etkisiyle farklılık göstermektedir. “Bu etkenlerin sonucunda KKTC’de dört farklı toprak tipine rastlanmaktadır: Kırmızı Renkli Akdeniz Toprakları (Terrarossa), Kahverengi Orman Toprakları, Kestane Renkli Step Toprakları ve Alüvyal Topraklar” (Yorgancıoğlu, 1998, s. 103-104).

1.5.1. Kırmızı Renkli Akdeniz Toprakları (Ultisol)

Kireç taşı oluşumlarının görüldüğü Akdeniz iklim bölgelerinde sıkça rastlanan bu toprak tipleri, içeriklerindeki demir oksit nedeniyle kırmızımsı bir görünüme sahiptir. KKTC’de Güneydoğu Mesarya’da Çayönü, Vadili ile Gazimağusa’nın güneyindeki düz ve düze yakın alanlarda; Girne Dağlarında Koruçam – Beyarmudu arasında rastlanmaktadır (Yorgancıoğlu, 1998, s. 104; İlseven, 2014, s. 23; Kapluhan, 2018, s. 84). Kıbrıs’ın ekonomisinin önemli bir girdisi olan tarım sektörünün narenciye, sebze ve patates üretiminin bir kısmı bu toprakların sulandığı alanlarda gerçekleştirilmektedir ve sulama imkanları ile verim artmaktadır (Yorgancıoğlu, 1998, s. 104).

1.5.2. Kahverengi Orman Toprakları (Alfisol)

Genellikle nemli ve serin alanlarda rastlanan Kahverengi Orman Topraklarının KKTC’deki yayılım alanı da bu özelliklerin görülebildiği sahalar olan Girne Dağları’nın kuzey kesimleridir. Buradaki iğne yapraklı ormanların altında oluşan alfisoller, organik madde bakımından zengin topraklardır (İlseven, 2014).

1.5.3. Kestane Renkli Step Toprakları

Kıbrıs tarımsal üretiminin merkezi olan Mesarya ovasında Gazimağusa ve Güzelyurt bölgelerindeki alüvyal topraklar dışında kalan arazi step görünümüne ve özelliklerine sahiptir. Yağış miktarının 300-400 mm arasında ve sıcaklığın yüksek olduğu bu alanlarda bitki örtüsü ve humus miktarı zayıftır (Yorgancıoğlu, 1998). Yer yer kireçli-tuzlu bir yapının görüldüğü formasyonlarda çoğunlukla tahıl tarımı yapılmaktadır (İlseven, 2014).

1.5.4. Alüvyal Topraklar

“Akarsuların taşıdığı ince malzemelerin akarsuların yayıldığı alanlarda birikmesi ile oluşan” (Atalay, 2008, s. 100) alüvyal topraklar, KKTC’de Trodos ve Girne Dağlarındaki malzemenin aşınıp biriktiği Mesarya Ovası başta olmak üzere dağ

eteklerinde, vadi tabanlarında, küçük deltalarda ve kıyı ovalarında görülür (Yorgancıoğlu, 1998).

Toprak varlığında bir çeşitlilik ve tarımsal potansiyel görünse de KKTC'nin en önemli sorunlarından biri olan su kaynaklarının yetersizliği, özellikle tarımsal sulamanın yapılamamasına ve KKTC çiftçisinin topraklarından yeterli verimi alamamasına sebep olmaktadır.

1.6. Bitki Örtüsü

Ilıman kuşakta Akdeniz iklim bölgesinde yer alan KKTC'deki bitki çeşitliliği ve dağılışı da Akdeniz iklimine has fiziki ve beşerî özellikler göstermektedir.

“Kıbrıs eski çağlarda bitki örtüsü bakımından çok zengin idi. Geniş alanları ormanlar kaplıyordu. Bu dönemlerde Kıbrıs'ı işgal eden tüm devletler ormanları gemi yapımında kullanarak geniş alanlardaki ormanları harap etmişlerdir. Kereste ve yakıt için kullanılan ormanlar, keçilerin de amansız kıyımına uğramıştır. Bütün bu olumsuzluklara yangınları da ilave edecek olursak orman alanlarının gittikçe daralarak bugünkü haline dönüşmesini daha kolay anlamış oluruz” (Yorgancıoğlu, 1998, s. 90).

Geçmişte Akdeniz havzasının birçok yerinde gözlemlenmiş olan orman varlığı KKTC için de geçerli olmuştur. Fakat gerek doğal gerekse insan etkisiyle günümüzde orman varlığı alan ve çeşit bakımından ciddi miktarda sınırlanmıştır. Bu doğrultuda KKTC'de doğal bitki örtüsü olarak ormanlık alanlar, makiler, garigler ve step formasyonları ayırt edilebilmektedir. Ormanlık alanlar 77 bin hektarlık alanı ile ülke yüz ölçümünün %21'lik bölümünü kaplamaktadır⁴. Bu alanlar ise Girne Dağlarının Kuzey kesimlerindeki ormanlık sahalar ile Mesarya Ovası'nda dağınık halde bulunan koruluk alanlar şeklinde yayılım gösterir (Yorgancıoğlu, 1998). “Girne Dağları ormanlarının en karakteristik elemanları kızılçamlar (*Pinus brutia*), serviler (*Cupressus sempervirens*) ve fenike ardıçlarıdır (*Juniperus foenicea*)” (İlseven, 2014, s. 65). Diğer türler ise sakız ağacı, sandal ağacı, Kıbrıs meşesi, sedir, köknar, yabani harnup ve yabani zeytin olarak sıralanmaktadır (Yorgancıoğlu, 1998, s. 92).

⁴ KKTC orman varlığında dünyada 162. Sırada :
Kıbrıs Gazetesi <https://www.kibrisgazetesi.com/kibris/kktc-orman-varliginda-dunyada-162-sirada-h109123.html> erişim tarihi: 11.10.2021

Ormanların dışında makiler de yine Akdeniz havzasının ve KKTC'nin florasında tanıtıcı bitkiler olarak karşımıza çıkmaktadır. Dört mevsim yeşil, kuraklığa ve sıcaklığa toleransı yüksek türler olan makiler, bodur çalılıklar olarak tanımlanabilir. Girne Dağlarının Kuzey yamaçlarında 700 m yükseltiye kadar çıkabilen makilere Karpaz yarımadasında da bolca rastlanmakla birlikte (Yorgancıoğlu, 1998, s. 93-94) yabani harnup, yabani zeytin, mersin, zakkum, defne, sandal ağacı, yabani meşe, sakız ağacı, finike ardıcı, yabani çitlembik ve laden başlıca maki türlerini oluşturur. Düzensiz ve aşırı otlatma ile keçilerin tahribatları sonucu bu makilik alanlar da zarar görmüştür. Zarar gören makilik alanlarda da garig adı verilen, yazın yaprağını döken daha da küçük çalılar ortaya çıkmaktadır. Beşparmak Dağlarının Güney yamaçları ile Geçitkale - Gazimağusa ve İskele üçgeninde hakim bitki örtüsünü tüylü keçiboğan, yabani kekik, abdestbozan otu gibi türleri olan garigler oluşturur (Yorgancıoğlu, 1998).

Geriye kalan geniş Mesarya ovasının bitki örtüsü ise bozkırdır. Kurak bölgelerdeki sert çayır ve otlardan meydana gelen bozkırlar, yağışın az ve sıcaklığın yüksek olduğu Mesarya ovasında geniş alanlarda yayılım göstermektedir. Karasal karakterli Mesarya Ovasında bahar aylarında yeşeren bozkır örtüsü yaz döneminin başında sararır ve kurak, sarı sıcak bir görünüm tüm ovaya hakim olur (Yorgancıoğlu, 1998, s. 97).

Tipik bir Akdeniz iklimi bitki örtüsüne sahip olan KKTC, kısıtlı olan orman varlığının önemli bir kısmını 2022 yılı yazında Akdeniz çevresinde görülen aşırı sıcakların etkisiyle yaşanan yangınlara kurban vermiştir. Buna rağmen Girne Dağları'nın kuzey ve güneyinde yer alan ormanlık ve makilik alanların varlığı, garigler ve Mesarya çevresinde görülen bozkır hâlâ KKTC'nin karakteristik yapısını ortaya koymaktadır.

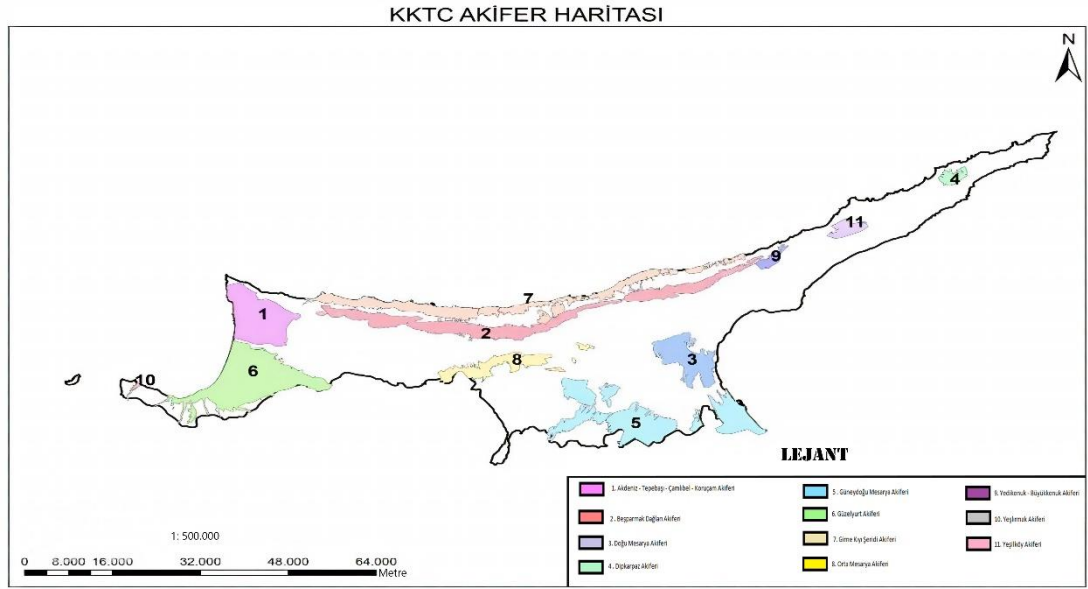
1.7. Hidrografiya

21. yy'ın ilk çeyreğiyle birlikte dünya gündeminin ilk sıralarına yükselen iklim değişikliği sorunu, kimi bölgelerde aşırı yağışlar ve sel felaketlerine sebep olurken kimilerinde de kuraklık ve su kıtlığına sebep olmaktadır. Suyun gittikçe daha önemli olduğu günümüz dünyasında KKTC'nin de en büyük sorunu su kaynaklarının

yetersizliğıdir. Fakat bu sorunu tek başına iklim değışikliğıne bağlamak doğru değildir. Sahip olduğı coğrafi özellikler nedeniyle KKTC'nin su sorunu hem doğal hem de beşerî etmenlerin bir birleşimi olarak karşımıza çıkmaktadır.

KKTC'nin su kaynaklarını yer üstü su kaynakları (akarsular, pınarlar, göletler) ve yer altı su kaynakları (akiferler) oluşturur (Yorgancıoğlu, 1998, s. 109-115). Ülkenin en önemli akarsuları, kaynağını Trodos Dağlarının kuzey yamaçlarından alan Omorfo (Güzelyurt) ırmakları olmasına rağmen, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin (GKRY) bu akarsuların yönlerini değıştirip üzerlerine setler ve barajlar yapması sonucu, KKTC bu kaynaklardan yararlanamamakta ve söz konusu ırmaklar Akdeniz'e akmaktadır (Koday, 1995, s. 26-27). Bu ırmaklar dışında KKTC'nin su kaynağını oluşturan başlıca dereler Kanlıdere, Çakılıdere, Doğancı, Taşlı, Çamlı, Maden ve Yeşilırmak'tır (Yorgancıoğlu, 1998, s. 110). Kanlıdere ayrıca adanın en uzun deresi konumundadır ve diğer derelerle birlikte bu derenin rejimi de düzensizdir, yazları kururlar. Bunların dışında yazları kuruyup kış döneminde yağış rejimine paralel olarak akışa geçen pınarlar da yine KKTC'nin su kaynakları arasında gösterilebilir. Fakat aşırı kullanım ve kuraklık dolayısıyla bu pınarlar da ancak yağışın bol olduğı kış dönemlerinde az miktarda akış gösterebilmektedir. Bu pınarlar; Kalkanlı, Kömürcü, Değirmenlik, Lapta, Alsancak ve Beylerbeyi bölgelerinde bulunmaktadır (Yorgancıoğlu, 1998, s. 110). Kuraklık ve aşırı kullanım sonucu yaşanan su kıtlığını en aza indirmek adına KKTC'de göletler inşa edilip su sorununa çözüm üretilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla inşa edilen göletler direkt içme suyu kullanımına yönelik olmayıp yer altı sularını besleme amacıyla inşa edilmişlerdir. “Ülkede bulunan bütün yerüstü depolama tesisleri yer altı suyu besleme ve sulama amaçlıdır (Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Tarım ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı, 2017). Yer altı suyu besleme, sel kapanı görevi yapma ve eski sulama göletleri olmak üzere ülkede toplamda 29 gölet vardır. Bunlardan en büyük kapasitelileri; Gazimağusa Fesh Water Lake, Köprü Göleti, Vadili Rezervuar Alanı, Ozanköy Gelincikdere Göleti, Şahinler Barajı, Edremit 6, Güvercinlik Göleti ve Güzelyurt Barajı'dır (Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Tarım ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı, 2017). Ayrıca sulama amaçlı 17 adet daha gölet bulunmakta olup en yüksek kapasitelileri; Gemikonağı Madendere, Akdeniz, Mersinlik Azganlıdere ve Geçitkale Eğridere'dir (Tarım Master Planı, 2017).

Yer altı suları ise ülkenin içme ve kullanma suyu kaynaklarını oluşturması yönünden KKTC hidrografyasının en önemli unsurudur. Ülkenin ana su kaynaklarını oluşturan akiferler 11 adet olup bunlar; Güzelyurt Akiferi, Beşparmak Dağları Akiferi, Doğu Mesarya Akiferi, Girne Kıyı Şeridi Akiferi, Güneydoğu Mesarya Akiferi, Orta Mesarya Akiferi, Akdeniz – Tepebaşı – Koruçam – Çamlıbel Akiferi, Dipkarpaz Akiferi, Yedikonuk – Büyükkonuk Akiferi, Yeşilırmak Akiferi, Yeşilköy Akiferi olarak isimlendirilmektedir (Tarım Master Planı, 2017, s. 52).

Harita 5 : KKTC Akifer Haritası

Kaynak: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Tarım ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı 2017 Tarım Master Planı'ndan düzenlenerek alınmıştır.

Bu akiferler KKTC'nin en önemli su kaynakları olduğundan stratejik önem arz etmektedirler. Yağışların kısıtlı olması ve bu akiferlerin yalnızca yağışlarla beslendiği düşünüldüğünde dengeli bir su kullanımı çok önemli bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır. Zira Güzelyurt ve Doğu Mesarya Akiferleri aşırı kullanım sebebiyle deniz suyu seviyesinin altına düşmüş ve deniz suyunun basması neticesinde tuzlanmışlardır (Tarım Master Planı, 2017).

Bu kaynakların dışında KKTC'nin doğal olmayan bir diğer su kaynağı da KKTC Su Temin Projesi adı altında Türkiye'de Mersin ili Anamur ilçesinin 20 km kuzeyinde inşa edilen Alaköprü Barajı vasıtasıyla sağlanan içme ve kullanma suyudur

(Keser ve Uğurtay, 2019, s. 139). Anamur Çayı üzerine inşa edilen Alaköprü Barajında toplanan içme ve kullanma suyu, toplamda 80 km uzunluğunda bir hat ile Akdeniz'in 250 metre altından, askıdaki borular yardımıyla önce Güzelyalı pompa istasyonuna, daha sonra da Geçitkale Barajına boşaltılmaktadır (Keser ve Uğurtay, 2019 ; Şenol, 2020). Bu sayede KKTC'nin yıllık ihtiyaç duyduğu içme ve kullanma suyu olan 25-30 milyon metreküp sudan daha fazlası (37,76 milyon metreküp) Türkiye tarafından sağlanmaktadır ve ülkenin 2045 yılına değin bir su sıkıntısı yaşamaması öngörülmektedir (Şenol, 2020).

İklimin üzerinde direkt etkiye sahip olduğu KKTC'nin su varlığı; ülkede sınır aşan akarsuların bulunması, akiferlerdeki su tablalarının deniz seviyesinin altına inmesi, yüksek buharlaşma oranına bağlı göletlerin küçülmesi gibi stratejik nedenlerden dolayı ülke politikasında üzerine ayrıca eğilinmesi gereken bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Jeopolitiğin değişmeyen unsurları olarak da anılan fiziki coğrafya unsurları açısından değerlendirildiğinde, KKTC'nin jeopolitik potansiyelinin aktif olarak yararlandığının çok daha üzerinde olduğu rahatlıkla söylenebilmektedir. Jeolojik ve jeomorfolojik ünitelerin ülke üzerindeki dağılımına bakıldığında, Girne Dağları ile ülke savunması için kuzey kıyılara adeta doğal bir set çekilmiş, güney batıda sınırın hemen güneyinde yer alan 1952 metrelik Trodos kütlesi de güney batıdan ülkeyi korumaya almıştır. Savunma zaafiyeti yaratan yerler ise başkent Lefkoşa'nın da içinde yer aldığı Mesarya ovası ve kıyıdan içeriye rahatlıkla girebilmeye imkan tanıyan Batıda Güzelyurt Körfezi ile Doğuda Gazimağusa Körfezi'dir. Savunma açısından zaafiyet yaratan bu körfezler aynı zamanda doğal liman özellikleri ve plajlarından dolayı da turizm, balıkçılık ve liman fonksiyonlarıyla ekonomik değer üretme potansiyeline sahiptir. İklimin Akdeniz iklimi olması, sıcaklıkların yüksek ve güneşli gün sayısının fazla olmasına ve deniz turizminden yılın büyük bölümünde yararlanmasına imkan tanımaktadır. Hava sıcaklıklarının yüksekliği bir yandan turizme teşvik olarak değerlendirilirken diğer yandan kısıtlı olan su kaynaklarını buharlaşma oranını artırmak suretiyle tehdit etmektedir. Verimli ovalara ve topraklara sahip olan KKTC'de, bu verimin yükselmesi adına sulama imkanlarının geliştirilmesi ve sulu tarımın yaygınlaştırılması gerekmektedir. Orman alanlarının azlığı, iklimsel

koşullar, GKRY'nin müdahaleleri ve Girne Dağlarının uzanışlarının yağışlara etkisinden kaynaklı olarak sulama imkanları çok zayıf olan KKTC'ye gerek içme suyu gerekse tarımsal sulamada kullanmak üzere Türkiye'den borularla su taşınması, KKTC'nin tarımsal anlamda kendi kendisine yetebilmesinin ve belki de gelecekte GKRY'ye de su ve tarımsal ürün sağlamasının önünü açması bakımından son derece önemlidir.

İKİNCİ BÖLÜM

YERLEŞME VE NÜFUS

2. KKTC’de Yerleşmenin Genel Yapısı ve Özellikleri

Bir ülke veya bölgede gerçekleşen veya gerçekleştirilmek istenen jeostratejik hamleler, söz konusu alanda yaşayan insanları şekillendiren ve/veya onlar tarafından şekillendirilen bir özellik gösterir. Coğrafyanın kalbi insandır ve insan, mekân, zaman perspektifiyle ele alınmayan hiçbir konu tam anlamıyla kavranamaz ve analiz edilemez. KKTC’nin jeopolitiğini incelediğimiz bu çalışmada insan, mekân ve zaman olgularının değişim ve dönüşümlerinin en iyi gözlemlendiği alanlar olarak karşımıza çıkan yerleşmeler ve nüfus konusu gerek KKTC tarihini daha iyi anlamak, gerekse geleceğini planlama hususunda uygulayıcılara ciddi veri sağlayıcısı konumundadır. Geçmiş m.ö. 10.000’lere dayanan, tarihteki ilk deniz savaşına (Ağar, 2007, s. 41) konu olan, defalarca el değiştirip çeşitli iskân politikaları uygulanan ve günümüzde hâlâ dünyanın en önemli stratejik alanlarından sayılan KKTC’nin bu serüveni, çeşitli dersler de çıkarılması açısından incelenmeye değerdir.

12.200 yıllık bir tarihi birikime sahip olan Kıbrıs Adası (Médail, 2021, s. 69); Hititlerden Romalılara, Cenevizlilerden Luzinyanlara, Perslerden Mısırlılara, İngilizlerden Osmanlılara kadar pek çok kültüre, dile, dine ve etnik gruba ev sahipliği yapmıştır. Bu süreçler içinde ada yönetimi ve yerleşimiyle ilgili yaşanan gelişmeler, günümüzdeki siyasal dinamikleri anlamak adına incelenmesi gereken bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kapsamda yaptığımız çalışmada KKTC’nin tarihi gelişimi, yerleşme özellikleri, nüfus yapısı ve buna bağlı jeopolitik özellikleri ayrı ayrı başlıklar halinde ele alınmıştır.

2.1. Yerleşmenin Tarihi Gelişimi

Kıbrıs adasının yerleşme tarihi adanın kuzey ve Güney kesiminde farklılık göstermektedir. Günümüzdeki sınırlarla Güney Kıbrıs’ta 12.200 yıllık bir döneme dayanmakta olan yerleşme tarihi KKTC topraklarında 9000 yıl geriye gider. Yeşilirmak bölgesinde yer alan Limnidi kayalıklarında m.ö. 7000 yılına dayandığı düşünülen yerleşim alanlarını varlığı tespit edilmiş; bugünkü Larnaka şehrinin (GKRY) 30 km batısında yer alan Khirokitia bölgesindeki bulgularda ise yapılan

Karbon-14 testi sonucu M.Ö. 5800'lü tarihlere gidilmekte olduğu görülmüştür (Kapluhan, 2018, s. 92). Kıbrıs adının da kaynağı olduğu düşünülen bakır madeninin işlendiği dönem olan Kalkolitik dönemde ise ada, diğer halklarla etkileşim halindedir. Bu dönemde adadan Mısır ve Anadolu'ya (Hititler marifetiyle) bakır ihraç edildiği yapılan çalışmalar sonucunda ortaya konmuştur (Özkaya, 2015). Kalkolitik dönem itibariyle Kıbrıs Adası, özellikle Doğu Akdeniz bölgesindeki halkların ilgisini çekmiş gerek savaş gerekse ticaret yoluyla ada ile sıkı bir etkileşim dönemi başlamıştır.

İsmi konusunda çeşitli rivayetler bulunan ve neredeyse hakimiyeti altına girdiği her devlet veya topluluk tarafından aidiyet oluşturmaya için farklı şekilde isimlendirilen Kıbrıs Adası, Eski Mısır ve Hitit kaynaklarında Alaşya Şehir Devleti ismiyle kayıtlara geçmiştir. Mısır'ın bölgede etkin olmaya başlaması ve güvenliğini sağlama endişeleriyle birlikte m.ö. 1500'de Alaşya, Mısır egemenliği altına girmiştir (Özkaya, 2015). Jeopolitik ve jeostratejik mânâda adanın kullanılmaya başlaması da bu döneme tekabül eder. Mısır Firavunu III. Tutmosis'in hükümranlılığı döneminde Kıbrıs Adasını askeri üs olarak kullandığı çeşitli kaynaklar tarafından bildirilmektedir (İnan, 1956; akt. Özkaya, 2015). Sonraki dönemde ada sırasıyla Hitit, Mısır, Aka, Dor, Asur, Mısır, Pers, Büyük İskender İmparatorluğu, Roma, Bizans, Lüzinyan, Venedik, Osmanlı, İngiliz hakimiyeti altında yaşamıştır. Adanın jeostratejik önemi dolayısıyla sık sık el değiştirdiği, bazı medeniyetlerin de ısrarla adayı elinde tutmak istediği açıkça görülmektedir. Bahsi geçen uygarlıkların Kıbrıs adası ile münasebetleri, aynı zamanda ana karalarından veya kendi yönetim merkezlerinden adaya doğru bir iskan politikası izlenmesine de sebep olmuş ve Kıbrıs Adası etnik köken bakımından Anadolu, Mezopotomya, Suriye ve Mısır halklarının karıştığı bir bölge olarak karşımıza çıkmıştır (Özkaya, 2015, s. 9). Bu bilgi, yakın geçmişten günümüze kadar gelen bazı tezlerin doğrulanması ya da yanlışlanması hususunda önem arz etmektedir. Adada farklı etnisitelerden halklar olmasına karşın Bizans Hakimiyetinde bulunduğu VI. y.y.'da Grekçe resmi dil olarak kabul edilmiş (Özkaya, 2015, s. 9) ve günümüzde ada halkının tamamen Rum olduğu iddialarına temel oluşturmuştur.

Adadaki ilk yerleşim izlerinden Bizans dönemi sonuna kadar geçen sürede yerleşmeler açısından önem arz eden diğer bir husus ise çok sayıda başkent kurulmasıdır. Mağusa yakınlarındaki Salamis kenti Roma hakimiyetinden önce

başkentlik yapmakta iken, Romalılar'ın adayı ele geçirmesinin ardından yeni başkent adanın batısında yer alan Baf şehri olmuştur. M.s. 76, 77, 332 ve 345 yıllarında meydana gelen depremler her iki şehir başta olmak üzere adadaki tüm yerleşmelere ciddi zararlar vermiştir (Tarkan, 1975). Bizans döneminde başkent tekrar Salamis'e taşınmış ve son olarak XI. yy'da Lefkoşa kenti günümüze kadar başkent statüsü kazanmıştır (Özkaya, 2015, s. 17).

Kıbrıs Adasının günümüzde de yaşadığı sorunların jeopolitik açıdan daha iyi bir analizinin yapılabilmesi adına, Bizans, Luzinyan, Venedik, Osmanlı ve İngiliz yönetimi altında geçirilen dönemler ve bu dönemlerde gerçekleşen olaylara ayrı bir parantez açılması gerekmektedir.

2.1.1. Bizans Dönemi

M.S.395'de Roma İmparatorluğu Doğu ve Batı Roma olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Doğu Roma aynı zamanda Bizans İmparatorluğu olarak da bilinmektedir. Bizans İmparatorluğu döneminde Kıbrıs adasında alınan kararlar, günümüzde Kıbrıs sorunu olarak adlandırılan çoğu meselenin nüvesini oluşturmaktadır. Bu kararların en önemlilerinden biri Kıbrıs'ta bir Ortodoks kilisesi açarak halkı Ortodoks olmaya zorlamalarıdır (Tarkan, 1975, s. 47). Kozmopolit bir yapı gösteren Kıbrıs halkı, alınan bu karar sonucunda mezhep ve sonrasında da din değiştirmek zorunda kalmıştır. Bu dönemdeki ikinci büyük olay ise VI. y.y.'da adadaki resmi dilin Yunanca olarak kabul ve ilan edilmesi olarak karşımıza çıkmaktadır (Tarkan, 1975, s. 47). Bu da kültürün taşıyıcısı olarak adlandırılan dilin, dolayısıyla da adadaki kültür ve tarihsel bağın kasıtlı olarak kesilmesi, değiştirilip dönüştürülmesi anlamına gelmektedir.

2.1.2. Luzinyan Dönemi

Söz konusu dönem, Bizans İmparatorluğu'nun gücü ve otoritesinin iyice zayıfladığı bir zaman dilimine tekabül etmektedir. Öyle ki Luzinyan dönemine kadar Kıbrıs adası, mevcut otorite boşluğundan kaynaklı olarak Tarsus Valisi Isaac Commenus, I. Richard (Arslan Yürekli Richard) ve Templar Şövalyeleri arasında birkaç kez el değiştirmiştir (Kaplukan, 2018, s. 106). Genellikle halk tepkisinden ve isyanlarından kaynaklı yaşanan bu değişimler sonucunda ada son olarak Kudüs Kralı Guy de Lusignan'a satılmıştır (Tarkan, 1975, s. 48). Bu dönem Kıbrıs adasının en

parlak dönemlerinden biri olarak adlandırılmaktadır. Üç yüz yıl süren bu dönemde sömürülen halk, bir nebze de olsa kendi toprağını ekip biçme imkânı bulmuş, daha önce adadan sürgün edilen halklar geri çağrılmış, kültür ve sanatsal faaliyetlerde ilerlemeler kaydedilmiştir (Kapluhan, 2018, s. 107; Tarkan, 1975, s. 48). “Halka rağmen” anlayışıyla hakimiyeti eline geçiren ve bu anlayışla yönetimini sürdürmeye çalışanlar kısa sürede ada halkının da marifetiyle devrilmiş veya adadan uzaklaştırılmış, halkla daha yakın olmaya çalışan yönetimler ise Luzinyan’larda olduğu gibi üç yüz sene hüküm sürmüşlerdir. Bir yerde yaşayan topluluğun kültürünü ve ihtiyaçlarını bilip bu doğrultuda hareket etmek, siyasi anlamda istikrar getirmektedir.

2.1.3 Venedik Dönemi

Venedik dönemi, Luzinyan devrinden sonra adanın tekrar geçmişteki kara günlere dönmesini temsil etmesi açısından önemlidir. Akdeniz’deki hakimiyetlerini iyiden iyiye arttıran Venedikliler, son Luzinyan kraliçesi Catherine Cornaro’yu adadan göndererek yönetimi devralmışlardır. Ortodoks olan halk, Katolik Venedikliler tarafından yönetilmeye başlanmıştır. Bu dönemde adadaki bazı önemli kale ve şehirler dışarıdan gelebilecek saldırılara karşı güçlendirilmeye çalışılmış, Lefkoşa ve Mağusa şehirleri surlarla çevrilmiştir (Kapluhan, 2018, s. 109). Ayrıca bu dönemde Venedikliler tarafından çeşitli ülkelere akınlar yapılmış, Mısır Memlûklüleri’ne ait olan İskenderiye kısa süreliğine de olsa Venedik hakimiyetine geçmiştir (Tarkan, 1975, s. 49). Bu hamle sonraki yıllarda Kıbrıs adası ve Osmanlı’nın ilk temasını sağlayacak olması açısından önemlidir. 10 yıl sonra Venedikliler’den geri alınan şehirlerin yanında, Memlûk ordusu Lefkoşa’ya kadar ilerleyip Venedik Kralını esir almış, karşılığında Kıbrıs’ın Memlûklere bağlı bir statüde yönetilmesi ve vergilendirilmesini istemiştir (Tarkan, 1975, s. 49). 1427 yılından itibaren de Kıbrıs adası Memlûk Devletine bağlı bir statüde yönetilmeye başlamıştır.

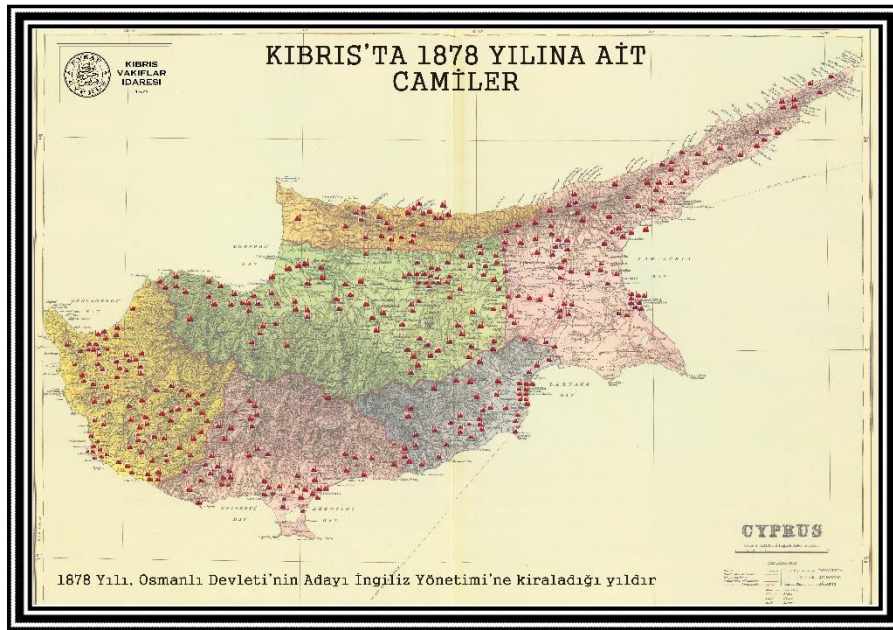
Fotoğraf 2.1: Mağusa Surları.

2.1.4 Osmanlı Dönemi

Kıbrıs adasındaki Osmanlı yönetimi her ne kadar fiili olarak 1571’de başlasa da resmi olarak Kıbrıs’ın Osmanlı yönetimini tanıması, Yavuz Sultan Selim’in Mısır seferi sonrasına tekabül eder. Yavuz’un Memlûk Devletini Osmanlı topraklarına katması ile Kıbrıs Devleti 1517’de Memlûklere ödediği vergiyi Osmanlı’ya ödemeye başlamıştır (Tarkan, 1975, s. 49). Kıbrıs’ın fethi ise, Katolik olan Venediklilerin, adanın Ortodoks Başpiskoposu’nu sürgün etmesi ve devamında Başpiskopos’un Sultan II. Selim’e ulaşarak bizzat Kıbrıs’taki kötü durumu aktarması sonucunda gerçekleşmiştir (Alasya, 1939; akt. Güler, 2004). Adanın Osmanlı tarafından fethedilmesinin diğer jeostratejik sebepleri ise; Mısır ve Suriye’nin Akdeniz’den gelebilecek tehlikelere karşı savunulması, Anadolu’ya olan yakınlığı, korsanların Kıbrıs’ı üs edinmesi ve yapımı planlanan⁵ Süveyş Kanalı’nın güvenliğinin sağlanmasıdır (Güler, 2004). Yukarıda sayılan sebeplerden ötürü Osmanlı ordusu Lala Mustafa Paşa komutasında 400 parçalık donanma ve 60 bin asker ile Kıbrıs’a bir sefer düzenlemiştir (Tarkan, 1975, s. 53). Antalya’dan hareket eden donanma, ilk olarak 2

⁵ Mısır fetholunmasına rağmen Süveyş Kanalı’nın inşasına o dönemde değil 1859 yılında başlanmıştır. Bunun nedeni olarak da Don-Volga projesinin daha fazla öne çıkması ve önem verilmesi gösterilmektedir (Uzunçarşılı , 1995; akt. Güler, 2004).

Temmuz'da teslim olan Limasol'e, 4 Temmuz'da Larnaka'ya, 9 Temmuz'da kendisi teslim olan Girne'ye, 8 Eylül'de çatışmayla alınan Lefkoşa'ya ve 12 Eylül'de Venedikliler adadan kaçtıktan sonra yine kendisi teslim olan Baf'a hâkim oldu (Tarkan, 1975, s. 53-55). Şiddetli çatışmalar ve haftalar süren kuşatmalar sonucunda kış mevsiminin gelmesi ve ordunun yetersizliği ile bir sene sonraya bırakılan Mağusa'nın fethi de 1 Ağustos 1571'de tamamlandı ve Kıbrıs adası tamamen Osmanlı egemenliği altına girmiş oldu (Tarkan, 1975, s. 55). Adanın Osmanlı hakimiyetine geçişiyle birlikte adada Osmanlı idari düzenine göre idari bölümler oluşturulmuştur. Kıbrıs eyalet olarak ilan edilmiş; Anadolu'daki Alanya, İçel, Tarsus ve Sis (Kozan) sancakları Kıbrıs eyaletindeki diğer sancaklar olan Lefkoşa, Mağusa, Baf ve Girne ile birlikte ilk Kıbrıs Beylerbeyi olan Muzaffer Paşa idaresinde sekiz sancaklı bir eyalet meydana getirilmiştir (Hill, 2016, s. 4; Tarkan, 1975, s. 59). Daha önceki dönemlerde çeşitli şehirlerin başkentlik görevi üstlendiği Kıbrıs'ta Osmanlı döneminde de günümüzde hala başkent olan Lefkoşa başkent olarak ilan edilmiştir. Bununla birlikte Kıbrıs, sözü geçen sancakların altında on altı kazaya ayrılmıştır. Bu kazalar; Tuzla, Piskobu, Limasol, Dag, Gilhân, Magosa, Evdim, Karpaz, Değirmencilik, Kukla, Baf, Hirsofu, Omorfu, Lefke, Mesarya ve Girne'den müteşekkildir (Tarkan, 1975, s. 59).

Harita 6 Osmanlı İdaresi Altında Kıbrıs Haritası ve Kıbrıs'ta yer alan Camiler

Kaynak: <http://www.evkaif.org/site/galeri/1878Camiler.jpg> adresinden alınmıştır. Erişim

Tarihi 22.04.2023

2.1.5. İngiliz Dönemi

Kıbrıs adasındaki İngiliz döneminin başlangıcı 93 Harbi olarak da adlandırılan Osmanlı- Rus savaşına dayanmaktadır. Balkanlardaki istikrarsızlığı fırsat bilerek güneye doğru hızla ilerleyen Rus Ordusu'nun İstanbul Yeşilköy'e kadar gelmesi üzerine, Asya'daki sömürgelerine giden ticaret yollarının tehlikeye düştüğünü gören İngiltere, Rus ilerleyişini durdurup sömürge yollarının güvenliğini sağlamak adına Osmanlı Devleti ile iş birliğine gitmek istemiştir. Bu iş birliği kapsamında Osmanlı'dan bir askeri üs talebinde bulunan İngiltere, uygun bir alternatif olarak Kıbrıs adasını sunmuş ve Rus tehlikesi geçip işgal edilen Kars-Ardahan bölümü boşaltılınca geri vermek koşuluyla Osmanlı'dan Kıbrıs Adasını kiralama izni istemiştir (Tarkan, 1975 ; Güler, 2004). Bu durumun kabul edilmemesi halinde adanın zorla teslim alınacağının bildirilmesi üzerine 4 Haziran 1878'de imzalanan Kıbrıs Antlaşması ile İngiltere, Kıbrıs Adası'nın yönetimini devralmıştır. Bu gelişme ile İngiltere Cebelitarık ve Malta'nın yanında Kıbrıs ile Batıdan Doğuya doğru Akdeniz'de jeopolitik ve jeostratejik önemi çok yüksek olan karakollara sahip olmuştur. Devam eden süreçte İngiltere, adaya bir komiser tayin ederek adanın yönetimini bu şekilde sağlamıştır. Hukuki açıdan Osmanlı'ya bağlı olan adanın İngiltere tarafından işgali ise Osmanlı'nın I. Dünya Savaşı'na Almanya'nın yanında girmesi sebep gösterilerek 5 Kasım 1914'te vuku bulur. Savaş sonrasındaki rejim değişikliği sonucu yönetimi devralan Türkiye Büyük Millet Meclisi 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması ile adanın İngiltere'ye ait olduğunu resmen tanır. Adadaki İngiliz yönetimi süresince iki asli unsur olan Türkler ve Rumlar arasında ciddi ayrımcılık faaliyetleri görölmüştür. Lozan Antlaşmasının 21. Maddesi de Türkler için ya sürgün olmayı ya da İngiliz vatandaşlığını şart koşar (Güler, 2004). Lozan'a gelmeden evvel 1878 yazında ilk ayrılık hareketlerinin görölmeye başladığı Kıbrıs'ta Rum halk, Yunanistan'la birleşme anlamına gelen (aslında sadece birleşme olarak kullanılmış fakat Yunanistan ve Kıbrıs ile o kadar özdeşleşmiş ki Kıbrıs'ın Yunanistan'a bağlanması şeklinde benimsenmiştir) Enosis'i ilk kez dile getirmiştir

(Güler, 2004, s. 50). Bu fikir etrafında birleşen Rumlar'a, İngilizlerin temsilde de daha fazla yer vermesiyle Türkler üzerinde baskı unsuru oluşturma güvencesi gelmiştir. Sonraki günlerde çok defa Yunanistan'la birleşme isteklerini dile getiren Rumlar, 1931 yılında bir isyan hareketi de başlatmıştır. Yunanistan parlamentosunun ilhak kararı ve EOKA⁶ eylemleri sonucunda Londra Konferansı düzenlenmiş, Atina Enosis'i, Ankara Taksim'i⁷ istediğini dile getirmiştir (Gürel, 2020, s. 346-366). Bu iki istek de İngiltere tarafından kabul görmeyip Zürih Konferansı'nda bu tezlerinden vazgeçen iki ülke ve İngiltere, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulması konusunda anlaşmıştır ve 1960 Anayasası ile Kıbrıs adası İngiliz idaresinden çıkmış, Kıbrıs Cumhuriyeti kurulmuştur.

2.1.6. Kıbrıs Cumhuriyeti

Kıbrıs adasının asli unsurları olan Kıbrıslı Rumlar ve Kıbrıslı Türklerin bir araya gelerek oluşturduğu Kıbrıs Cumhuriyeti Devleti; Cumhurbaşkanı Rumlar arasından seçilen, Cumhurbaşkanı Yardımcısı ise Türkler arasından seçilen bir temsil sistemiyle yönetilen, İngiltere, Türkiye ve Yunanistan'ın garantörlüğünde kurulmuş bir devlettir. Devlette %70'e %30'luk bir Rum-Türk nüfusu ve temsiliyeti kabul edilmiş olup, kolluk kuvvetlerinden askerliğe, milletvekilliğinden belediye yönetimlerine kadar tüm kamusal alanlar bu önkabulle şekillenmiştir. 13 Aralık 1959 yılında yapılan seçimlerde Rumlar tarafından Cumhurbaşkanı olarak Makarios, Türkler tarafından da başkan yardımcısı olarak Dr. Fazıl Küçük seçilmiştir. Bu ikili önderliğinde anayasa çalışmaları yürütülmüş ve devlet resmi olarak ilan edilmiştir. Fakat Makarios daha göreve gelir gelmez ilk demecinde ENOSİS söylemlerinde bulunmuş ve bu birlikteliğin uzun soluklu olamayacağı sinyallerini vermiştir. Bu süreçte tarihe Kanlı Noel olarak geçen hadise yaşanmış, anayasa tek taraflı olarak fesh edilmiş ve Türklere olan zulüm ve soykırım hareketleri şiddetini arttırarak devam etmiştir. Garantör ülke konumundaki Türkiye'den Anayasa feshi dolayısıyla yardım

⁶ EOKA terör örgütü; ENOSİS hareketinin silahlı eyleme dönüşüne verilen isimdir. Örgütün lideri Yunanistan'ın eski bir generali olan Kıbrıs doğumlu Georgios Grivas'tır. Rum kilisesi başpiskoposu ve aynı zamanda Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ilk Cumhurbaşkanı olan Makarios'un girişimleri ve temaslarıyla kurulan EOKA ve adaya komutan olarak getirilen Grivas, Türkler ve İngilizlerle gerilla savaşı yapmak marifetiyle adayı ENOSİS hedefine ulaştırmaya çalışmıştır. Nitekim daha sonraki süreçte Makarios'a karşı da suikast girişimlerinde bulunan Grivas, gerçekleştirdiği bir darbe ile Makarios'u Cumhurbaşkanlığı koltuğundan indirmiştir (Gürel, 2020, s. 343-345).

⁷ Taksim Tezi; Kıbrıs'ın Yunanistan ve Türkiye arasında bölünmesi fikrini savunan bir çözüm önerisidir.

talebinde bulunulmuş fakat Türkiye üzerindeki uluslararası baskı nedeniyle adaya fiili bir müdahalede bulunulamamıştır.⁸ Adada çeşitli soykırım faaliyetleri yürütülürken son olarak Geçitkale ve Boğaziçi köylerine saldırı düzenleyen EOKA örgütüne karşı, Geçici Türk Yönetimi ilan edilmiş ve iki toplumlu bir düzene ilk adım atılmıştır. Daha sonra Geçici ibaresi kaldırılıp, yönetimin başına Dr. Küçük geçirilmiştir. Yunanistan'da gerçekleşen askeri darbe sonucu yönetim düşmüş Yunanistan kralı sürgün edilmiştir. EOKA komutanı olan Grivas, aynı zamanda askeri darbeyi yapan askeri yönetimin bir komutanı olarak Makarios üzerinde de baskı oluşturmuş ve nihayetinde 15 Temmuz 1974'te darbe ile Makarios'u koltuğundan indirmiş, Nikos Samson'un Cumhurbaşkanlığında Kıbrıs Helen Cumhuriyeti'nin kurulduğu ilan edilmiştir. 20 Temmuz 1974 tarihinde ise Türk Silahlı Kuvvetleri koordinesinde Kıbrıs Barış Harekatı icra edilmiş; Kıbrıs'ın kuzeyindeki çıkarma plajı ile Girne arasındaki kıyı şeridi ve Girne'den Lefkoşa'ya uzanan yolun her iki yanı kurtarılmıştır (Güler, 2004, s. 24). Cenevre'de imza edilen protokolle Kıbrıs'ta iki toplumlu bir çözüm resmi olarak kabul görmüştür. Adadaki Türk Kuvvetlerinin güvenliğini sağlamak ve abluka altındaki Türk köylerini kurtarmak amacıyla 14 Ağustos 1974 tarihinde II. Harekat düzenlenmiş ve günümüzdeki KKTC toprakları Rum milislerden arındırılmıştır. 13 Şubat 1975'te Kıbrıs Türk Federe Devleti, 15 Kasım 1983 tarihinde de self determinasyon⁹ ilan edilerek bağımsız Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kuruluşu ilan edilmiştir.

KKTC'nin geçmişten günümüze yerleşme tarihini değerlendirirken, bahsi geçen unsurların ve dönemlerin her birinin tek tek ait olduğu döneme damga vurduğu, gerek bölgesel gerekse küresel denklemler içinde oyun kurucu/istikamet verici olduğu görülmektedir. Bu kazanımların sağlanabilmesinin en temel nedeni ise coğrafi bakış olan insan,mekân,zaman perspektifinin hakim görüş olarak uygulanmasıdır. Coğrafi

⁸ Johnson Mektubu olarak da kayıtlara geçen hadisede, dönemin Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Lyndon Baines Johnson, Türkiye Cumhuriyeti'nin olası bir Kıbrıs müdahalesinin sonuçlarının ağır olacağı, silah ambargoları görebileceği ve uluslararası arenada zorluklarla karşılaşacağı hususunda uyarı mahiyeti taşıyan, diplomatik bir belgedir. Söz konusu belge, Murat Bardakçı tarafından köşe yazarlığı yaptığı gazetede yayımlanmıştır. Habertürk.com "Johnson'un meşhur mektubunun resmî tercümesini, yazılmasından tam 55 yıl sonra yayınlıyorum" Erişim Tarihi, 25.06.2022.

⁹ Self determinasyon, bir halkın kendi kaderini tayin etme hakkı olarak bilinmektedir. Bir bölgede yaşayan halkın, millet düsturu ile hareket ederek altında yaşadığı devlet veya yapıyı reddedip ekonomik, dini, kültürel ve yönetsel bağımsızlık talebidir.

görüşün ülkenin siyasasını kurarken de etkin bir biçimde kullanılması olarak da tarif edebileceğimiz jeopolitik de adından da anlaşılacağı üzere yer-mekân üzerine gerçekleştirilen politika planlama ve üretme bilimi olarak siyasi coğrafyanın içinden doğmuştur. Gerçekten de bakıldığı zaman dünya üzerindeki politik/siyasi hamlelerin tamamı doğrudan veya dolaylı olarak bir mekân üzerinde cereyan eder. Bu meselelerin daha iyi anlaşılabilmesi adına Jeopolitik iki alt başlığa ayrılır. Bunlar jeopolitiğin alt unsurları olarak da adlandırılan değişen ve değişmeyen unsurlardır. Fiziki coğrafya unsurlarının daha hâkim olduğu unsurlar değişmeyen unsurlar olarak adlandırılırken, bu bölümde değindiğimiz hususlar daha çok jeopolitiğin dinamik/değişen unsurları olarak tasnif edilmektedir.

KKTC'yi daha iyi anlamak adına, nüfusun yapısı ve özellikleri jeopolitik penceresinden analiz edilecektir.

2.2. Nüfusun Günümüzdeki Başlıca Özellikleri

Dünya üzerinde sürdürülen bilimsel çalışmalar insanla ilişkilendirilmediği sürece eksiktir, pratik karşılığı yoktur. Coğrafya bilimi de mekânın fiziksel unsurlarının insanla ilişkisinin zaman içindeki seyrine odaklanarak bu bağı en iyi şekilde kuran ve savunan bilimdir. Coğrafyanın incelediği insan, en geniş tabiriyle 'nüfus' olarak tanımlanır. Nüfus; sınırları belli bir alanda yaşayan insanlar anlamına gelmektedir. Bir evden bir kıtaya ve dünyaya kadar genişletilebilen bir yelpazede inceleyebildiğimiz nüfus, şüphesiz jeopolitikte de en kritik öneme sahip unsurlar arasında gelmektedir.

Özellikle jeopolitiğin değişen unsurları, nüfus parametresiyle son derece ilgilidir. Bu ilginin olası sebep ve sonuçlarını daha detaylı ele almak, bir ülke ölçeğinde ele aldığımız çalışma sahasının geçmişini hatırlamak, bugününü anlamak ve yarınını planlamak açısından son derece önem arz etmektedir. Bu bağlamda KKTC nüfusu; KKTC öncesi ve KKTC sonrası olarak iki dönem hâlinde ele alınacaktır.

2.2.1. KKTC Öncesinde Nüfus

KKTC'nin bugününü anlayabilmek için ada nüfusunun tarihsel serüvenine göz atmak gerekmektedir. Kıbrıs adasına ait ilk nüfus verileri Osmanlı tahrir kayıtlarında 18 Eylül 1572'ye tarihlendirilmektedir (Hill, 2016, s. 32). Tahrir defterleri salt nüfus

sayımına yönelik kayıtları içermediklerinden ötürü, net nüfus miktarını bize vermemektedir. Gerçekten de 1572 tarihli tahrir defterinde kadınlar, on dört yaşından küçükler ve elli yaşından büyükler hesaba katılmamış, bu şekilde yapılan sayımda Rum, Ermeni, Maruni, Kıpti ve diğer olmak üzere 85.000 kişilik bir nüfusa ulaşılmıştır (Hill, 2016, s. 24).

Her ne kadar çeşitli kaynaklar tarafından nüfus tahminleri yapılmışsa da, ilk nitelikli nüfus sayımı olan 1881 yılına kadar, resmi olarak Kıbrıs adasının nüfusu bilinmemektedir. Bu doğrultuda yapılan çalışmalarda; İtalyan coğrafyacı Vincenzo Coronelli, Osmanlı'nın Kıbrıs'ı fethinden önce adada 196.986 kişi yaşadığını, bunların 56 bin kadarının da Lefkoşa'da ikamet ettiğini bildirmektedir (Tarkan, 1975, s. 8).

Bunun dışında ada nüfusu üzerine yapılan incelemelerde 1771'de 47 bin müslüman ve 37 bin gayrimüslim, 1831 yılında II. Mahmut'un askeri nüfusu saptamak adına yaptırdığı nüfus sayımında 14.983 erkek Müslüman Türk ve 29.140 erkek Hristiyan'dan oluşan 44.594 kişilik bir erkek nüfus, 1839 yılında Kıbrıs Valisi Talat Efendi'nin yaptığı çalışmada 76 bin Rum, 33 bin Türk ve 1000 kişilik bir Katolik, Maronit ve Avrupalı nüfusla toplam 110 bin, 1842'de İngiliz Konsolosu F. Lilburn 30 bin Türk, 70 bin Rum ve 1000 yabancı toplam 101 bin, 1858'de İngiliz Konsoloslugu 7.500'ü Türk, 19.000'i Rum aile olmak üzere 180 bin, 1860'da Yunan Konsoloslugu 44 bin Türk 120 bin Rum olmak üzere 165 bin, 1862'de Viskonsül White raporuna göre 130 bini Rum ve 65 bini Türk olmak üzere 200 bin, 1870'de Cezair'i Bahri Sefid Vilayeti salnamesine göre 150 bin, 1879'da Maslatri'ye göre 45 bin Türk ve 95 bin Rum olmak üzere 165 bin kişi adada ikamet etmektedir (Tarkan, 1975, s. 7-9). Buradan çıkarılacak sonuç, adada sadece nüfus sayımına yönelik bir çalışma yapılmadığı için, ilk nitelikli nüfus sayımı olan 1881 yılına kadarki verilerin doğruluğunun tartışmalı olduğudur. 1881 yılı itibariyle ortalama olarak on yılda bir adadaki hakimiyeti süresince İngiltere tarafından nüfus sayımı gerçekleştirilmiştir.

YIL	TÜRK	RUM
1881	46.389	136.629
1901	51.307	182.739
1911	46.428	214.480
1921	51.339	244.887
1931	64.245	276.572
1938	66.459	310.070
1946	80.548	361.189
1960	105.494	448.861

Tablo 2.1: 1881-1960 arası Kıbrıs Türk ve Rum Nüfusu

Kaynak: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Coğrafi Özellikleri ve Bu Özelliklerin Eğitime Yansıması, Kapluhan (2018)'dan alınmıştır.

Tabloda da görüldüğü üzere sayım yapılan yıllarda adadaki Türk nüfusu Rumlara kıyasla sayısal olarak daha az büyüme göstermiş, oran bakımından da %25,34'den %19,03'e kadar azalmıştır. Bunun sebebi, Türk nüfusun savaşlar ve tehcir nedeniyle başta Anadolu istikametinde olmak üzere adadan ayrılmasıyla açıklanabilmektedir.

2.2.2. Cumhuriyet Sonrasında Nüfus

“İnsanın kendisi hemen hemen her coğrafi denklemde temel öğedir.” der Zelinsky (1966); akt. (Tümertekin ve Özgüç, 2019, s. 212). Hele hele uzun ve sancılı bir süreç yaşayıp bağımsız bir devlet ile taçlandırılan bir coğrafi denklemde nüfusun önemi tartışılmaz bir hâl almaktadır. KKTC için de geleceğe güvenle bakabilmek ve strateji geliştirmek adına nüfusun niceliği ve niteliği büyük önem arz etmektedir. Bu verilerin ülkenin jeopolitik ve jeostratejik hamlelerinde ne derece önemli olduğu bilinmesine rağmen, ne yazık ki KKTC'de nüfus sayımları bir düzen içinde ilerlememiştir. Cumhuriyetin ilan edildiği 1974 yılından sonra ülkedeki ilk genel nüfus sayımı 15 Aralık 1996 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Daha sonraki yıllarda BM müktesebatı uyarınca her on yılda bir gerçekleştirilme kararı alınsa da 2006 ve 2011 yıllarından sonra ülkede resmi bir nüfus sayımı yapılmamıştır. 1975 yılında Barış

Harekâtından hemen sonra bir sayım yapılmışsa da sınırın güney tarafındaki vatandaşlar hesaplanamadığı için bu sayım iptal edilmiş, Nisan 1978 tarihinde ise tarım sayımı yapılmış ve bu sayım sırasında nüfus verilerinin de toplanmasına gayret edilmiştir (Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti İstatistik Kurumu, 2020). Bu durum, özellikle akademik çalışma üretmeye çalışan araştırmacılara ciddi sorunlar çıkarmaktadır. KKTC İstatistik Kurumu İstatistik Yıllıklarında nüfus sayımlarının yapılmadığı ara dönem ve 2019 yılına kadar geçen süre için projeksiyonlar oluşturulmuştur. Her ne kadar projeksiyonlar gerçeğe çok yakın değerler ihtiva etseler de tamamıyla doğru sonuçları içermediğinden bu çalışmada esas alınmamışlardır.

1978 yılında tarım sayımı olarak yapılan sayımda ülke nüfusu 146.740 olarak hesaplanmıştır. 15 Aralık 1996 tarihinde yapılan ilk genel nüfus sayımında ise nüfusun 200.587 olduğu görülmüştür. 30 Nisan 2006'daki ikinci genel nüfus sayımında ise KKTC nüfusu 56.057 kişi artarak 256.644'e ulaşmıştır. Son genel nüfus sayımı olan 4 Aralık 2011 tarihli sayımda ise ülke nüfusu 286.257 kişi olarak kayıtlara geçmiştir. Bu tarihten sonra genel nüfus sayımı yapılmamıştır. Yapılan son nüfus sayımındaki nüfusun ilçelere ve cinsiyete göre dağılımı aşağıdaki gibidir:

İlçe ve Cinsiyete göre sürekli ikamet eden nüfus, 2011

İlçe	Cinsiyet		Toplam
	Erkek	Kadın	
Genel Toplam	150483	135774	286257
Lefkoşa	49838	44986	94824
Gazimağusa	36742	32999	69741
Girne	36718	32445	69163
Güzelyurt	15661	14376	30037
İskele	11524	10968	22492

Tablo 2.2: KKTC İlçelere Nüfus Sayısı (Kadın-Erkek)

Kaynak: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti İstatistik Kurumu 2019 Yılı İstatistik Yıllığı'ndan alınmıştır.

KKTC'deki en kalabalık ilçe aynı zamanda başkent de olan Lefkoşa İlçesidir. 2011 nüfus sayımına göre 94.824 kişi Lefkoşa'da yaşamaktadır. Günümüzde KKTC'de toplam altı ilçe bulunmaktadır. Tablo 2.2'de yer verilmeyen Lefke ilçesi Güzelyurt'un Lefke bucağı olarak idari bölüme ayrılmışken, 2/2017 sayılı Mülki Yönetim ve Bölümleri (Değişiklik) Yasası ile KKTC'nin altıncı ilçesi olarak ilan edilmiştir. 2011 nüfus sayımında bu ilçe ve bucakları Güzelyurt içinde değerlendirilmiştir.

Nüfus verisi KKTC'de elde edilmesi en zor ve karmaşık veridir. Devletin yaşadığı siyasi serüven, adada çözüm bulunamayan politik sorunlar, devam eden uluslararası davalar ve görüşmelerde koz veya güvence olarak kullanılabileceği düşünüldüğünden 2011 yılından beri net bir nüfus verisine ulaşmak mümkün değildir.

2.3. Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Özellikleri

KKTC nüfusu etnik kökenlerinin dağılımına göre incelendiğinde ortaya geçmişte tıpkı yerleşme tarihindeki gibi renkli bir mozaik çıkmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti Devleti dışındaki dünya ülkeleri tarafından tanınmamasına karşın KKTC'de Türk kökenliler dışında Birleşik Krallık, Türkmenistan, Nijerya, İran İslam Cumhuriyeti, Pakistan, Bulgaristan, Azerbaycan ve diğer olmak üzere farklı milletlerden insanlar ikamet etmektedir. Türkiye'den sonraki en büyük paya sahip olan Birleşik Krallık kökenlilerin bu denli yüksek olmasının sebebi adanın geçmişte İngiliz yönetimi altında bulunmasıdır.

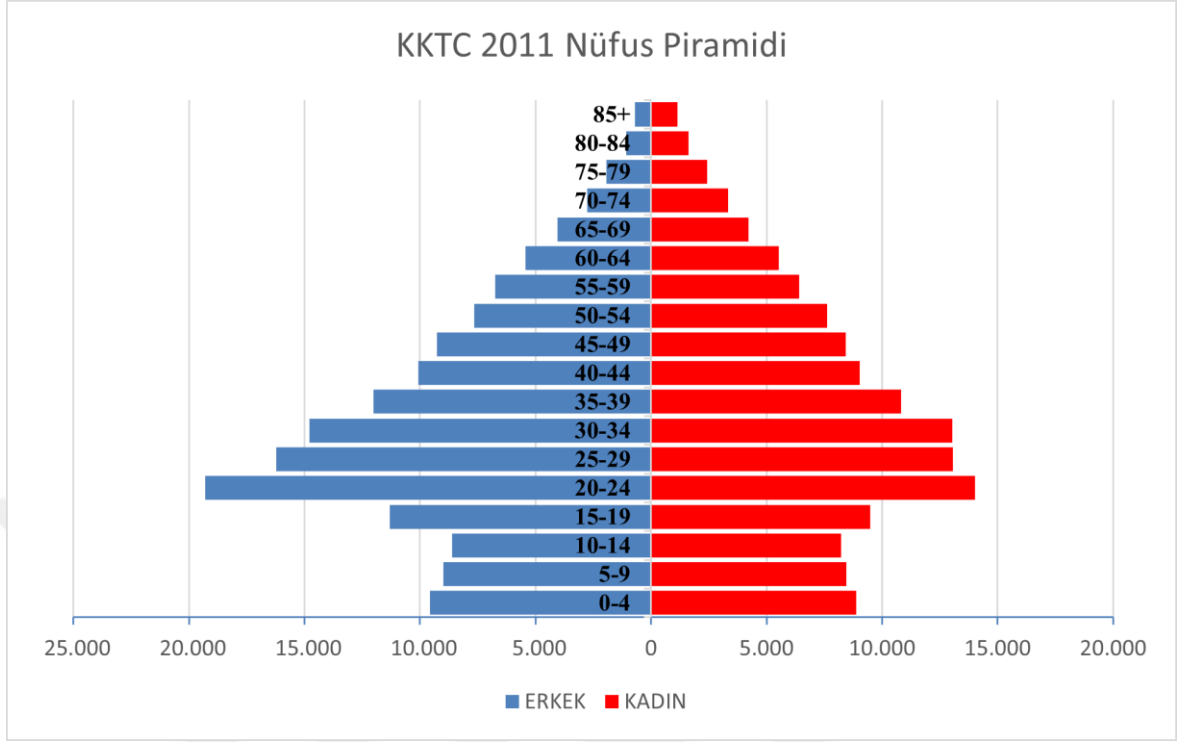
**Tabiiyet ve Cinsiyete göre sürekli ikamet eden
nüfus, 2011**

Tabiiyet			
	Toplam	Erkek	Kadın
GENEL TOPLAM	286.257	150.483	135.774
KKTC TOPLAM	190.494	94.580	95.914
Yalnız KKTC	136.362	67.141	69.221
KKTC - Türkiye	38.085	19.756	18.329
KKTC – Diğer	16.047	7.683	8.364
TÜRKİYE	80.550	47.841	32.709
Birleşik Krallık	3.693	1.849	1.844
Türkmenistan	1.760	665	1.095
Nijerya	1.280	986	294
İran İslam Cumhuriyeti	1.152	646	506
Pakistan	1.075	939	136
Bulgaristan	920	417	503
Azerbaycan	835	613	222
Diğer	4.498	1.947	2.551

Tablo 2.3: Tabiiyet ve Cinsiyete Göre KKTC Nüfusu, 2011.

Kaynak: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti İstatistik Kurumu 2019 yılı İstatistik Yıllığı'ndan alınmıştır.

Ülke nüfusundaki farklı milletlere ait yapıların sebebi, KKTC’de öğrenci veya çalışma izni ile gelenlerin de toplam nüfus içinde sayılmasından ileri gelmektedir. Bunun yanında eş durumu veya kültürel bağlar dolayısıyla (İngiltere’deki Kıbrıs Cumhuriyeti vatandaşları gibi) meydana gelen göçlerden doğan farklılıklar da istatistiklere yansımaktadır (Atasoy, 2011, s. 46).

Şekil 2.1: KKTC 2011 Yılı Nüfus Piramidi

Kaynak: KKTC İstatistik Kurumu, <http://www.stat.gov.ct.tr/nufus2011.aspx>, erişim tarihi 23.01.2022

KKTC nüfusunun yaş gruplarına ve cinsiyete göre dağılımına baktığımızda ise erkek nüfusun 150.483 kadın nüfusun ise 135.774 olduğu görülmektedir. 0-14 yaş aralığındaki nüfusta erkek nüfus sayısı kadın nüfus sayısından fazla olmasına rağmen arada ciddi bir fark görülmemektedir. Fakat 15-19 yaş aralığı ile birlikte erkek nüfusu kadın nüfusa göre yaklaşık 2000 kişi daha fazladır ve bu fark 35-39 yaş aralığına kadar en az 1.191, en fazla da 5.285'e kadar çıkmaktadır. Erkek nüfusun daha fazla olmasının sebebi de KKTC'ye çalışmak için gelen nüfusun çoğunluğunun erkek olmasından kaynaklanmaktadır. Özellikle turizm sektörü istihdam için önem arz etmektedir.

KKTC nüfusunda öğrencilerin payı da azımsanmayacak derecede fazladır.¹⁰ 2022 yılında görevde olan KKTC Milli Eğitim Bakanı Olgun Amcaoğlu verdiği bir

¹⁰ KKTC'de yapılan son resmi nüfus sayımı 2011 yılındadır. Bu tarihten sonra nüfus sayımı yapılmadığı için, nüfus konusunda yapılan açıklamalardan faydalanılmaktadır. Bu çalışmada da dönemin Bakanlarının açıklamaları referans alınarak nüfus üzerine yorumlamalar ve hesaplamalar yapılmıştır.

röportajda 2020 – 2021 ders yılında üniversiteye kayıtlı toplam öğrenci sayısının 108.295 olduğunu, bunlardan 51.280'inin üçüncü ülke, 43.101'inin Türkiye ve 13.914'ünün de KKTC vatandaşı olduğu bilgisini vermiştir.¹¹ Görüldüğü üzere KKTC'deki üniversite öğrencilerinin %47,35'i Türkiye dışındaki yabancı ülkelere gelmektedir. Bu da hem eğitim hizmetlerinin kalitesinin artırılmasına hem de ülkeye ekonomik anlamda değer katılmasına zemin hazırlamaktadır. Ülkede, Doğu Akdeniz Üniversitesi, Girne Amerikan Üniversitesi, Yakın Doğu Üniversitesi, Lefke Avrupa Üniversitesi, Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi, ODTÜ Kuzey Kıbrıs Kampüsü, İTÜ-KKTC Eğitim Araştırma Yerleşkeleri, Akdeniz Karpaz Üniversitesi, Girne Üniversitesi, Kıbrıs İlim Üniversitesi, Kıbrıs Amerikan Üniversitesi, Kıbrıs Sağlık ve Toplum Bilimleri Üniversitesi, Uluslararası Final Üniversitesi, Ada Kent Üniversitesi, Bahçeşehir Kıbrıs Üniversitesi, Rauf Denктаş Üniversitesi, Arkın Yaratıcı Sanatlar ve Tasarım Üniversitesi, Kıbrıs Batı Üniversitesi ve Onbeş Kasım Kıbrıs Üniversitesi olmak üzere on dokuz üniversite aktif olarak eğitim öğretim hizmeti vermektedir.¹²

2.4. Nüfusun Dağılışı ve Yoğunluğu

KKTC'de nüfusun dağılışına baktığımızda gerek doğal çevre gerekse beşerî koşulların etkisiyle düzensiz bir dağılımla karşılaşmaktadır. Ülkenin başkenti olan Lefkoşa ilçesi, nüfusun büyük bir kısmını (94.824) kendisinde toplamıştır. İdari kent olması, ülkenin uluslararası tek havalimanı olan Ercan Havalimanı'nın kentte bulunması ve GKRY ile arasında yer alan sınır kapıları nüfusu çekmesindeki başlıca etkenler olarak karşımıza çıkmaktadır. Ardından gelen Gazimağusa (69,741) ve Girne (69,163) ilçeleri ise özellikle turistik fonksiyonları sayesinde yerleşmede tercih edilen ikinci ve üçüncü sıradaki ilçeler haline gelmişlerdir. Güzelyurt (30.037) ve İskele (22,492) ise nüfusun en az olduğu ilçeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Son resmi nüfus sayımının yapıldığı yıl olan 2011'de Lefke ilçesi henüz kurulmadığı için

Fakat resmi nüfus verisi olarak 2011 sayımı esas alınmıştır. İlgili Bakanlık yetkilisine dayanan haberi kaynağı: Giynik Gazetesi: "KKTC'nin nüfusu son iki yılda yüzde 13,76 arttı" <https://giynikgazetesi.com/kktcnin-nufusu-son-iki-yilda-yuzde-1376-artti/> Erişim Tarihi 24.06.2022

¹¹ Kıbrıs Gazetesi: Amcaoğlu: "Üniversitelerimizdeki öğrenci sayısı 108 bin 295'e yükseldi" <https://www.kibrisgazetesi.com/kibris/amcaoglu-universitelerimizdeki-ogrenci-sayisi-108-bin-295e-h121680.html>, erişim tarihi 23.01.2022.

¹² Yükseköğretim Planlama, Deneteme, Akreditasyon ve Koordinasyon Kurulu; <http://yodak.gov.ct.tr/%C3%9Cniversitelerimiz>, Erişim Tarihi: 23.01.2022.

yalnızca beş ilçe baz alınmıştır. Nüfus yoğunluğuna baktığımızda ise (Tablo 2.4) Lefkoşa nüfus yoğunluğu bakımından da birinci sırada gelmektedir. Son sırada yer alan İskele’de ise dikkat çeken detay yüz ölçümü bakımından ülkenin en geniş ikinci ilçesi olmasına rağmen nüfusunun en az olmasıyla çok seyrek nüfuslanmış olmasıdır.

İlçe Adı	İlçe Nüfusu	İlçe Yüzölçümü (km ²)	İlçe Nüfus Yoğunluğu
Lefkoşa	98,824	478	198,38
Gazimağusa	69,741	914	76,30
Girne	69,163	638	108,41
Güzelyurt	30,037	315	95,35
İskele	22,492	835	26,94
Toplam	286,257	3,180	90,02

Tablo 2.4: KKTC İlçe Bazlı Nüfus, Yüzölçümü ve Nüfus Yoğunluğu

Kaynak: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Yönetmelik Coğrafyası (Erengin, 2019) tezinden düzenlenerek hazırlanmıştır.

2.5. Göçler

KKTC nüfusuna yönelik yapılan araştırmalarda göç olgusunun payı oldukça fazladır. Aldığı ve verdiği göçlerle bugünkü demografik görünümüne kavuşan KKTC’de süreci daha iyi anlamak adına, Osmanlı’dan itibaren göç hareketlerini incelemek gerekmektedir.

Kıbrıs adasının Osmanlı hakimiyetine geçmesiyle birlikte Osmanlı Devleti’nde uygulanan iskân politikası devreye girmiş ve adaya Anadolu’dan aileler gönderilerek yerleştirilmiştir. 1572 tarihli tahrir kayıtlarında adada 76 köyde kimsenin yaşamadığı

tespit edilip elinde mesleği, tarımsal ve teknik aletleri olan güvenilir aileler adaya iskân ettirilmiştir (Halaçoğlu , 2001; akt Atasoy, 2011, s. 43).

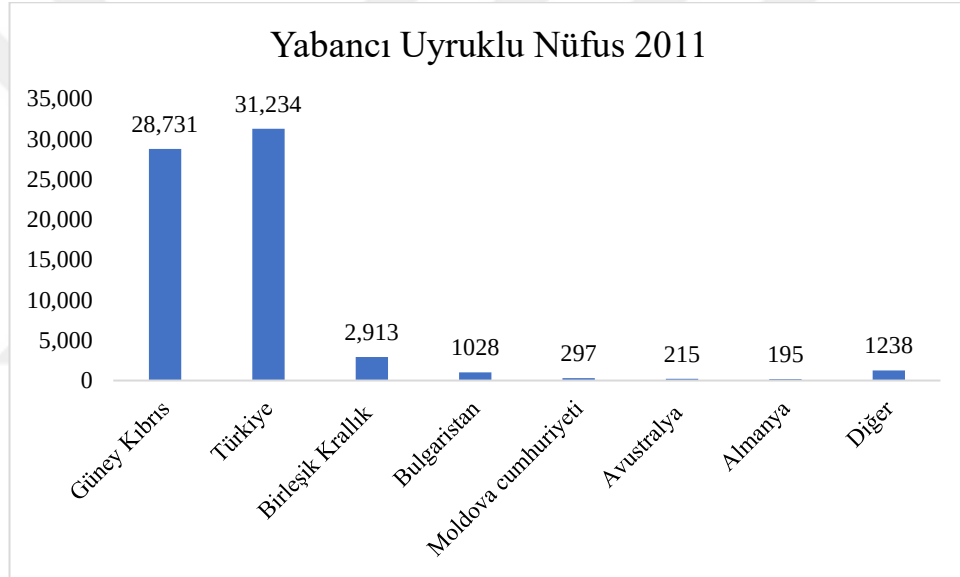
Yerleşim Yeri	Aile Sayısı
AKSARAY	225
BEYŞEHİR	262
SEYDİŞEHİR	202
ENDÜDİ	145
DEVELİHSAR	197
ÜRGÜP	64
KOÇHİSAR	88
NİĞDE	172
BOR	69
ILGIN	48
İSHAKLI	87
AKŞEHİR	130

Tablo 2.5: Anadolu'dan Göç Veren Yerleşimler ve Aile Sayıları

Kaynak: (Gazioğlu, 2000; akt. Atasoy, 2011, s. 43).

Bunun yanında 1894 ve 1896 yıllarında yaşanan Ermeni isyanları sonucu 1000 kadar Ermeni nüfusu, Anadolu'dan Kıbrıs'a İngiliz ve Fransızlar vasıtasıyla yerleştirilmiştir (Atasoy, 2011). Bu tarihlerden sonra Kıbrıs bu kez göç vermeye başlamıştır. EOKA terör örgütünün faaliyetleri sebebiyle adadan Anadolu'ya doğru göçler yaşanmış, Lozan Antlaşması 21. Maddesi uyarınca da İngiliz vatandaşlığını kabul etmeyen Kıbrıs'lı Türklerin adadan ayrılması istenmiştir (Tarkan, 1975, s. 72). Bu süreçte Ada'dan Anadolu'ya 20 bin kadar göçmenin geldiği düşünülmektedir (Atasoy, 2011). Buraya kadar anlatılanlar dış göç olarak adlandırdığımız ülke dışına yapılan göçlerdir. 1958-63 yılları arasında ise EOKA saldırıları yüzünden 103 Türk köyü boşaltılıp 30 binden fazla Kıbrıs Türkü'nün büyük nüfus topluluklarının olduğu şehir merkezlerine göç ettiği bilinmektedir (Atasoy, 2011). 1974 Kıbrıs Barış Harekati sonunda ise yapılan anlaşmalarla birlikte 65 bin Türk, Kıbrıs'ın Güneyinden bugünkü

KKTC topraklarına geçmiştir (İlseven, Hıdırer, Tümer, Kıbrıs Coğrafyası, 2014, s. 60). KKTC’de bunların yanında kırdan kente göç hareketi de oldukça fazladır. İklim koşulları başta olmak üzere çeşitli nedenlerle tarımdan elde edilen gelirlerin düzensiz ve yetersiz olması dolayısıyla özellikle genç nüfusun şehirlere doğru ilgisi artmaktadır. Hükümetin gençlere tarım arazisi vermesi bile bu göç hareketine engel olamamaktadır (Atasoy, 2011, s. 46).

Tablo 2.6: KKTC’deki Yabancı Uyruklu Nüfus Sayısı

Kaynak: KKTC İstatistik Kurumu, <http://www.stat.gov.ct.tr/nufus2011.aspx>

Eğitim, iş, aile durumu gibi çeşitli sebeplerle KKTC’ye farklı ülkelerden göç hareketleri de yaşanmaktadır. KKTC nüfusundaki en büyük yabancı unsur olarak tarihsel ve kültürel bağlardan dolayı Türkiye Cumhuriyeti gelmektedir. Onu sırasıyla Güney Kıbrıs ve Birleşik Krallık izlemektedir.

KKTC’nin nüfus ve yerleşme özelliklerine bakıldığında, günümüzde yaşanan veya gelecekte yaşanması muhtemel sorunların mahiyeti hakkında ciddi şekilde fikir sahibi olunması beklenir. Kıbrıs adasında kurulmuş olan KKTC, adanın tarihi coğrafyası özelinde irdelendiğinde geçmişi 12.000 yıllık bir yerleşme tarihine uzanan ve çok farklı topluluk, devlet ve imparatorlukların ev sahipliği yaptığı bir mirasa

sahiptir. Adanın iktidarında yaşanan bu çeşitlilik, nüfusun etnik yapısına aynı derecede etki etmemekte, özellikle Osmanlı hakimiyeti sonrasında adanın siyasi yapısında sağlana istikrar, iskan politikasının da işletilmesiyle birlikte demografiye de sirayet etmiştir. Maronit grubunu dışarda tutarsak, adanın asli unsuru yüzyıllardır Rum ve Türk nüfus olmuştur. Kıbrıs adasının yaşadığı siyasi değişim ve dönüşümler nispetinde, günümüzde bu iki büyük nüfus kitlesi arasında yaşanan sosyal, siyasal, ekonomik ve askeri gerilim ve çatışmalar günümüzde Kıbrıs meselesi veya Kıbrıs sorunu dediğimizde aklımıza gelen hemen her şeyin kaynağını teşkil etmektedir. Bu yüzden de gerek bu konu üzerinde çalışma yapmak gerekse de veriye ulaşmak son derece zordur. Çeşitli fayda ve üstünlük sağlama arayışları çerçevesinde adanın Rum ve Türk nüfus tarafından nüfuslandırılmaya çalışılması, ada içinde yapılan mübadeleler KKTC ve GKRY halkları arasında bağımsızlık kazanıldığı günden beri gerilime sebep olmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

JEOPOLİTİK PERSPEKTİF

Küçüğünden büyüğüne bir araya gelmiş tüm sivil veya resmi oluşumlar kendi tasavvurlarındaki faaliyetler doğrultusunda bir yol haritasına, bir manifestoya sahiptirler. Bunu kimi zaman dillendirir kimi zaman da gizli bir strateji olarak kendi içlerinde saklarlar. Bu hedef doğrultusunda bir misyon ve vizyon belirleyerek bu uğurda çalışırlar. Bireylerin bir araya gelerek oluşturduğu en büyük unsur olan devletler de bu sistemin bir parçası ve belki de bânisi olarak elbette bir stratejiye sahiptirler. Devletlerin sistemlerini sürdürmek, değişen ve dönüşen dünya sistemine uyum sağlayıp bundan azami ölçüde fayda sağlamak adına ortaya koydukları yol haritalarına “siyasa” denir. Her devletin, geçmişten günümüze “ötekilere” karşı pozisyon almak adına uyguladığı veya uygulamak zorunda olduğu bir siyasası olmuştur. Her bilgi ve kavramda olduğu gibi siyasalarda da sağlam bir temellendirme yapılması, ulaşılmak istenen hedefin tahlili, ayaklarının yere sağlam basması ve bilimsel bir altyapısının olması açısından son derece önemlidir.

Devletlerin siyasa inşa etme süreçlerini ulus devletlerin ortaya çıktığı Vestfallen Anlaşması öncesine götürmek mümkündür. Çünkü emperyal sistem, siyasa inşa etme hususundaki ilk kapsamlı yapılaşmaların görüldüğü dönem olarak karşımıza çıkmaktadır ki bu dönemde “ben” kavramına karşı “öteki”nin en belirgin örneklerinin yaşandığı bir zaman periyodu olarak değerlendirilmektedir. Flint (2021, s. 4) klasik jeopolitiğin, dünyanın bazı yerlerinin barbar ve vahşi olduğu ve bu itibarla da medenileştirilmesi gerektiği için kolonizasyon faaliyetleri yaptığını söylemektedir. Günümüzde siyasa kavramıyla özdeşleşen, kimi zaman birbirlerinin yerine kullanılan jeopolitik kavramının ilk sistemli temellendirmesi İsveçli tarihçi ve siyaset bilimci Rudolf Kjellen tarafından *Der Staaten als Lebensform* (Yaşam Sahası Olarak Devlet) adlı kitabında ortaya atılmıştır.

Jeopolitik, adından da anlaşılacağı gibi yer-mekân üzerine gerçekleştirilen politika planlama ve üretme bilimi olarak siyasi coğrafyanın içinden doğmuştur. Göney (1993) siyasi coğrafyayı, coğrafyanın dağılış ilkesinden yola çıkarak siyasi bölgelerin yeryüzündeki dağılışları ile bu alanların niçin etki gücü kazanıp kaybettikleri hususunda etkili olan coğrafi özellikleri ve birbirleriyle olan ilişkilerini inceleyen bir disiplin olarak tanımlamaktadır. Akengin (2019, s. 4) ise siyasi coğrafyayı, siyasi olayların mekânsal dağılışı yönünden ele alınması olarak değerlendirirken, Oğultürk (2020, s. 35) siyasal iradenin mekan üzerindeki devinim ve değişiminin incelenmesi şeklinde açıklamaktadır. Jeopolitik ise, siyasi coğrafya disiplininin altında bir yan disiplin olarak ortaya çıkmış ve son dönemlerde daha geniş çevrelerce teveccüh görmüştür.

Çalışmanın bu bölümünde Jeopolitik teoriler klasik ve modern dönem yaklaşımları olarak ele alınacak olup bu teoriler kapsamında KKTC'nin jeopolitik bir değerlendirmesi yapılacaktır.

3.1. Jeopolitik Kavramının Tanımlanması:

Jeopolitik dendiğinde, özellikle yeni medya uygulamalarının bu kadar yaygınlaştığı günümüz dünyasında, gencinden yaşlısına herkesin şu veya bu şekilde bir tanımı mutlaka vardır. Herkesin kendince bir tanımı olmasında, jeopolitik kavramının genel geçer bir tanımının olmamasının payı büyüktür. “Savaş, çatışma, çıkar, beka, petrol, askeri üs, enerji kavramları” öyle veya böyle muhakkak yapılan tanımlamaların içinde kendine yer bulmaktadır.

Türkiye’de jeopolitik çalışmaları açısından akla gelecek ilk isimlerden biri olan İlhan (2002) jeopolitiği; “Coğrafyanın bütün unsurları ile aktifleşmesi ve bu unsurlar değerlendirilerek sonuçlar çıkarılmasıdır.” şeklinde tanımlamıştır. Coğrafyadaki benzerlikler ve farklılıkların incelenmesi, jeopolitik yaklaşımlara da sirayet eder. Bu minvalde jeopolitik hem felsefi hem de mekânsal anlamda “ben-biz” ve “o-onlar” arasındaki benzerlik ve farklılıkları ele alır (Dittmer ve Bos, 2019, s. 19). Bu da iktidarlar ve çeşitli kuruluşlar tarafından sıklıkla kullanılan bir argüman yaratılmasına yol açmıştır. Dittmer ve Bos (2019, s. 7) kitaplarında bu durumu, Amerikan coğrafyacı Richard Hartshorne’nin jeopoitiği *entelektüel bir zehir* olarak tanımlamasına atıfla

izah etmişlerdir. Jeopolitiğin siyasi coğrafyadan farklı bir alan olduğunun bir diğer göstergesi de siyasi coğrafya nesneleri ve tanımlamalarla ilgilenirken, jeopolitik muhakkak 5N1K sorularından birini tartışmaya yöneltir (Tuathail, 2005, s. 51; akt. Moio, 2017, s. 262). Çünkü her ne kadar fiziki unsurların belli başlı kalıpları ve tanımları varsa da beşeri veya dinamik unsurlar o derece kompleks ve karmaşık organizasyonları içerir. Coğrafyanın her zaman onu farklı ve özgün kılan yanı ise bu fiziki ve beşeri unsurları aynı mekân içinde değerlendirebilme yeteneğidir. Yalnızca coğrafya değil jeopolitik de bu kompleks, tehditkar ve öngörülemez yapı ve süreçleri basit ve etkili bir şekilde izah edebildiği için 1800’lü yıllardan beri ilgilileri tarafından teveccüh görmektedir (Flint, 2021, s. 1). Gerçekten de bakıldığı zaman dünya üzerindeki politik/siyasi hamlelerin tamamı doğrudan veya dolaylı olarak bir mekân üzerinde cereyan eder.

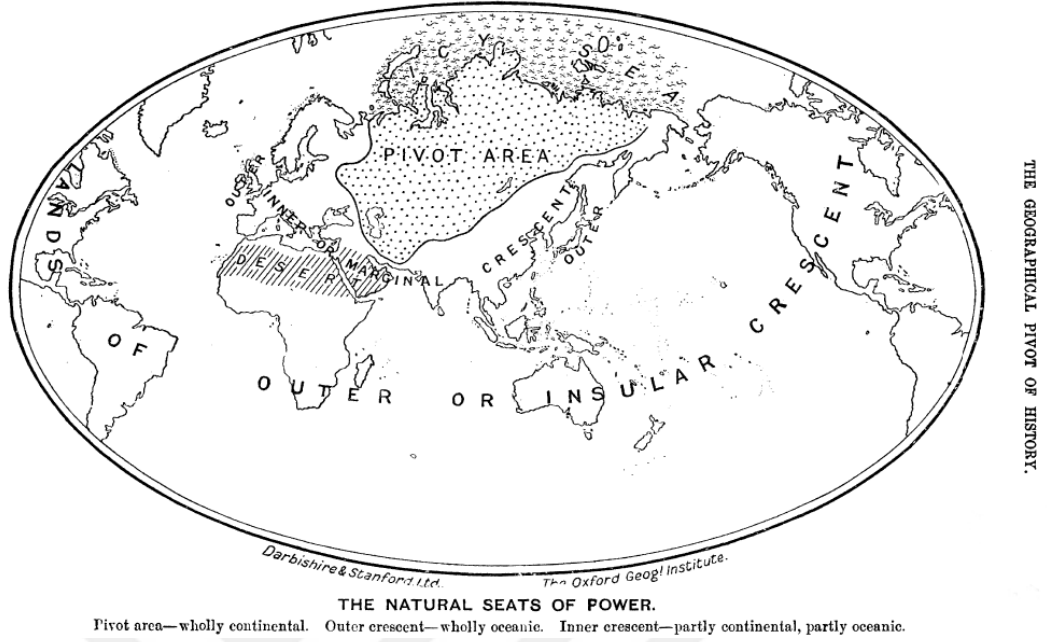
20.yy’da siyasi coğrafya çalışmaları günah keçisi ilan edilmiş; kavgacı, hırçın ve soğuk olarak değerlendirilmiştir (Johnston, 1981; akt. Springer, 2017, s. 245). Fakat jeopolitik dünyayı görmenin bir yoluydu (Flint, 2021, s. 39) ve devletlerin ihmal edilen coğrafi özelliklerini ve dünya siyasetinde hangi düzleme oturduklarını anlamayı amaçladığı yani yeniliğe odaklandığı için ilgi gördü (Dodds, 2007, s. 24). Özellikle dönemin büyük ve kolonyal güçleri, jeopolitik çalışmalarını halihazırda yıllardır sürdürmekteydi. Fakat bu dönemde sistemleşmesi ve koordineli bir çalışma yapılması, akademik açıdan da siyasi açıdan da *etik ve meşru* bir zemine oturması için ekstra çaba sarf edilmişti. Çünkü Tuathail (2005, s. 84) ‘un da söylediği gibi emperyalizm coğrafi şiddet eylemidir ve kamuoyu tarafından makul bir zemine oturtulması gerekir. Hem bir sistem ihtiyacı hem de akademik ve toplumsal bir gereklilik zemini inşa etmek adına jeopolitik teoriler, içinde bulunulan devletin sosyal, siyasal, askeri ve kültürel ikliminin şekillendirmesiyle ortaya çıkmışlardır. İlk ortaya atılan teoriler klasik jeopolitik teoriler olarak da adlandırılan kara, deniz ve hava hakimiyet teorileri, daha sonrasında da bu teorilere yeni bir bakış açısı sunmayı hedefleyen eleştirel jeopolitik, çalışmanın bu kısmında sırasıyla incelenecektir.

3.1.1. Kara Hakimiyet Teorisi

Klasik jeopolitik kuramlardan ilki ve aynı zamanda İlhan (1993; akt. İşcan, 2004, s. 60)’ın coğrafi verilere dayalı teorilerden biri olarak adlandırdığı Kara

Hakimiyet Teorisi, İngiliz coğrafyacı olan Halford Mackinder (1861-1947) tarafından ortaya atılmıştır. Söz konusu teoriye ait temellendirmelerini ise The Geographical Pivot of History (Tarihin Coğrafi Mihveri) adlı makalesiyle tüm dünyayla paylaşmıştır (Mackinder H. J., 1904). Diğer teorilerde de göreceğimiz üzere, hakimiyet teorisyenleri, içinde yaşadıkları devletin coğrafi koşullarına bağlı olarak stratejiler üretmişlerdir. Mackinder de denizlerde yeterince bayrak gösteren fakat kıta içlerinde, özellikle Asya’da, yeterince etkin olmayan Birleşik Krallık’ın, bu alanlara yönelmesi gerektiğini dünyanın geleceğinin bu bölgede olduğunu savunmuştur. 19. yy boyunca da Asya’nın Türkistan Bölgesinde İngiliz-Rus çekişmelerinin yaşandığı bilinmektedir (Şavlı, 2022 ; Kapan; Şavlı, 2022).

Mackinder’in, teorisinde en önemli bölge, “kalpgâh” ismiyle özdeşleşmiştir. Kalpgâh; günümüzde Volga nehrinin doğusu ile Sibirya, Güneyde Himalayalar ile Kuzey Buz Denizi arasında kalan bölge olarak kabul edilmektedir (Mackinder H. J., 1904, s. 435). Coğrafi olarak yalıtlanmış/yalıtılmış kabul edilen bu bölge, tıpkı insan vücudundaki kalbin göğüs kafesi ve akciğer tarafından sarılıp korunaklı bir alanda tüm vücuda kan pompalaması gibi, devletin korunaklı yönetim ve idare merkezi olarak düşünülmüştür. Gerçekten de bakıldığında Kuzeydeki çok soğuk Sibirya stepleri, güneydeki Kopet Dağları, Batıda Hazar Denizi ve Kafkas Dağları ile Doğuda Taklamakan ve Gobi Çölleri ile Tanrı Dağları bölgeyi oldukça erişilmez ve korunaklı kılmaktadır. Daha sonra bu alana Doğu Avrupa kesiminin de eklendiği görülmüştür.

Harita 7: Mackinder Heartland Teorisi

Kaynak: Mackinder, H. J. (1904,). The Geographical Pivot of History. *The Geographical Journal*, 23(4), s. 421-437.

Mackinder, bu sahanın dışında kalan Afrika, Avrupa ve Asya'yı dünya adası olarak adlandırmaktadır. Karada güçlendikten sonra nispeten deniz yoluyla da hedefler kontrol altında tutulup karargâh yani kalpgâhın güvenliğini daha iyi sağlamak amaçlanmıştır. Merkezden dışarıya doğru yaylar şeklinde dünya adalarını iki kuşağa ayıran Mackinder; Batı Avrupa, Akdeniz, Arap yarımadası kuzeyi ve Çin'e kadar olan bölümü İç Hilal, onun dışındaki hattı da Dış Hilal olarak tanımlamıştır. Daha sonra da Kara Hakimiyet Teorisi anlatılırken bir tekerleme gibi dillere yerleşen o meşhur tanım ortaya çıkmıştır: Doğu Avrupa'ya hâkim olan Kalpgâh'a, Kalpgâh'a hâkim olan Dünya Adasına, Dünya Adasına hâkim olan da dünyaya hakim olacaktır (Mackinder H. J., 1942, s. 150; akt. Göney, 1993, s. 30).

Haushofer da bu teoriyi tersinden işleterek geliştirmiştir. Onun görüşüne göre ise dış hilalden içeriye doğru bir yönelimle Kalpgâh elde edilir ve sonrasında da dünya hakimiyeti sağlanmış olur. Alman Fredrich Ratzel'in fikirlerinden etkilenmiştir. Ratzel, aynı zamanda modern anlamda siyasi coğrafya kavramının fikir babası kabul

edilmektedir. Siyasi Coğrafya (Politische Geographie) adlı eserinde siyasi coğrafyanın esaslarından bahseder. Kimi kaynaklarca Hitler'in fikir inşasında etkili olduğu söylenmektedir. Darwin'ci bir yaklaşıma sahip olan Ratzel, devleti bir canlı organizmaya benzetir ve ülkeyi de Lebensraum yani hayat sahası olarak tanımlar. Ratzel'e göre devletler büyüyüp gelişmek için çevresindeki alanlara ihtiyaç duyar ve dünya ancak tek bir devletin ihtiyaçlarını karşılayabilecek ölçekteki (Göney, 1993, s. 21-22). Bu fikirden hareketle de devletler, ülkelerinde yaşayan vatandaşlarına daha iyi ve müreffeh koşullar sunmak adına topraklarını genişletme hakkına sahiptir. Bir yerde bu aksiyonu bir zorunluluk olarak görmektedir. Haushofer, bu yaklaşım doğrultusunda Kalpgah'ı daha iyi korumak ve beslemek adına çevreden merkeze doğru bir ilerlemenin gerçekleşmesi gerektiği fikrini savunur. Dış Hilal, kontrol edilmesi gereken bir sahadır.

Bilim geçmişten günümüze kümülatif bir ilerlemeye sahiptir. Kavramsal teorilerde de bu kümülatifliği görmek mümkündür. Spykman, İç Hilal kavramını kendi tezlerinde Rimland olarak kullanmıştır. O da kalpgâhın kontrolünü sağlamak için önce Rimland'da etkinlik kurulması gerektiği görüşüne sahiptir. Fakat Rimland olarak isimlendirilen bölgeye baktığımızda, sahanın denizler ve okyanuslarla çevrili olduğu görülmektedir. Ancak kalpgâh denizden ve deniz etkisinden oldukça uzakta yer almaktadır. Deniz etkisinin de önemli olduğunu savunan Spykman, yine de karalarla çevrili kalpgâh bölgesinde hakimiyetin dıştan içe doğru kara hareketleriyle sağlanabileceğini savunmaktadır (Spykman, 1944).

3.1.2. Deniz Hakimiyet Teorisi

Aynı zamanda bir amiral olan Alfred Mahan, dünya hakimiyetine giden yolun denizlerden ve denizcileşmeden geçtiği fikrini ileri sürmektedir (Akengin, 2019, s. 42). Aslında denizlerden bu şekilde verimli faydalanmanın devletlere doğuracağı imkanlar ilk defa Mahan tarafından ortaya atılmamıştır. 15.yy'da yaşayan Ünlü Türk Amirali Barbaros Hayrettin Paşa, "Denizlere hâkim olan cihana hâkim olur." diyerek cihan hakimiyetinin denizlerden geçtiğini söylemiştir (Kurumahmut, 1998, s. 35 ; akt. Yayıncı, 2020, s. 18). 16. yy'da Sir Walter Raleigh de; denizlere hükmeden ticarete, ticarete hükmeden zenginliğe ve dünyanın bizatihi kendisine hükmeder, diyerek

denizin ve denizcileşmenin önemini ve bir nevi Birleşik Krallık vizyonunu ortaya koymuştur (Till, 2009, s. 28; akt. Gürdeniz, 2020, s. 29).

Özellikle ticari bakımdan önemli olan su yollarının denetimi ve güvenliğinin sağlanması aynı zamanda ticarete söz sahibi olmayı beraberinde getirmektedir. Askerliğinin de etkisiyle Mahan, savaşın veya tehlikenin her zaman Birleşik Devletler ana karasının dışında tutulması, uzakta bir mücadele verilmesi taraftarı olmuştur. Bu fikir, günümüze kadar devam ettirilmiştir ve İngiltere'den devralınan denizlerdeki üstünlük, günümüzde Birleşik Devletler savunmasının en önemli unsurunu oluşturmaktadır (Ak, 2020, s. 129).

Tüm denizlerde mutlak bir hakimiyet fikrinden ziyade, daha çok stratejik alanlarda etkinliği savunan Mahan'ın, Cebelitarık ve Süveyş vasıtasıyla tüm Akdeniz, Hint Okyanusu ve Uzakdoğu ile Panama Kanalı vasıtasıyla da Pasifik Bölgesi'nin ticaretinde söz hakkı kazanmayı umduğunu söylemek mümkündür. Çünkü Mahan, özellikle savaş dönemlerinde ticaretin kontrolünün sağlanmasının gerek savaşın unsurların gerekse savaşta bulunan ulusun hayatta kalmasının teminatı olduğunu savunmuştur ve Dittmer ve Bos (2019, s. 4-5) Japonya'nın Pearl Harbour baskınını sebebini bu düşünceye dayandırmaktadır. Daha yönetilebilir stratejiye sahip olan Deniz Hakimiyeti Teorisiyle Alfred Mahan denizlere hâkim olanın dünyaya hâkim olacağı tezini savunmuş ve bu tez günümüzde hâlâ Birleşik Devletlerin jeostratejisinin önemli bir ayağını oluşturmaktadır. Bu fikrin temel eleştiri odağı ise, ortaya atıldığı dönem itibarıyla deniz harp unsurlarının (fırkateynler, uçak gemileri, denizaltılar) gerek yakıt gerekse temel gıda ihtiyaçları için karaya bağımlı olmasıdır. Günümüzde nükleer güç ile hareket kabiliyetine sahip araçlar bulursa da temel besin ihtiyaçları için karalara bağımlılık sürdürülmektedir.

3.1.3. Hava Hakimiyet Teorisi

İtalya Krallığı ile Osmanlı İmparatorluğu arasında gerçekleşen Trablusgarb Savaşı (1911-1912), saldırı amacıyla uçak teknolojisinin kullanıldığı ilk savaş olarak kayıtlara geçmiştir (Dudney, 2011; akt. Akengin, 2019, s. 43; Kurt, 2020, s. 141). Bu tarihten günümüze kadar devletler çeşitli yatırımlarla hava kuvvetlerini geliştirmeye azami özen göstermişlerdir. Savaşlarda cephe hatlarının aşılması en önemli hedefler

arasında yer almaktadır. Uçar birlikler, cephe ile temas etmeden cephenin hinterlandında bulunan ikmal noktalarını, yiyecek ve silah depolarını, ulaşım hatlarını devre dışı bırakabilmek adına son derece öneme sahiptir. Gelişen savunma sanayi teknolojileri ile uçaklara bir savaş unsuru olarak yapılan yatırımlar da hız kazanmıştır.

Kara ve deniz unsurlarına göre büyük bir hız ve hareket serbestliği sağlayan hava unsurları, çok uzak mesafelerden gelinerek, herhangi bir düşman unsuru ile temas etmeden görev yapabilme ve geriye dönebilme imkânı doğurabilmektedir. Fakat tıpkı deniz unsurlarındaki gibi hava unsurlarının da bir deniz veya kara üssüne bağımlılığı günümüzde de devam etmektedir. Hâl böyle olunca da uçak gemilerinin önemi günden güne artmıştır. Günümüzde uçak gemilerine sahip devletler, yüzen askeri üsler şeklinde dünyanın dört bir yanında görev yapabilme kabiliyetlerine kavuşmuşlardır. ABD, anakarasından binlerce kilometre uzakta bulunan Japonya'ya saldırılarını bu askeri üsler ve uçak gemileri marifetiyle yapabilmıştır.

Bu teorinin kuramcıları arasında yer alan İtalyan General Guilo Douhet (1869-1930), ilk savaş uçağının kullanılmasının ardından raporlama yapmakla görevlendirilmiştir (Kurt, 2020). Hava Hakimiyeti isimli bir eser de kaleme alan Douhet, burada hava gücündeki caydırıcılığın önemini vurgulamıştır (Douhet , 1980; akt. Kurt, 2020, s. 146). Bir diğer önemli isim olan Alexander P.de Seversky ise Azimutal Projeksiyon sistemini ön plana çıkaran haritalar yapmıştır. Bir diğer askeri kökenli Amerikalı kuramcı olan Harry Sachaklian ise “Hava hakimiyetini elinde bulunduran dünya hakimiyetini sağlar.” diyerek dünya hakimiyetinin kara ve denizden sonra hava kuvveti aracılığıyla sağlanabileceğini savunmuştur. Sachaklian’a göre kara hakimiyeti teorisinin gerçekleşmeme sebebi Kalpgâh sahasına hakim olan Rusya’nın yeterli hava gücüne sahip olmamasıdır (Tamçelik, 2011). Günümüzde de görüldüğü üzere, hava hakimiyeti tek başına dünya hakimiyetine yetmese de, diğer unsurları denetleme ve kontrol altında tutma açısından kritik bir öneme sahiptir.

3.1.4. Eleştirel Jeopolitik

Klasik jeopolitik teoriler ve çalışmalar; mekânı ve mekânın unsurlarını tanımlamaya odaklanmışken eleştirel jeopolitik ise daha çok bir mekânı neden ve nasıl tanımladığımızı/çalıştığımızı sorgulamaktadır (Dittmer ve Bos, 2019, s. 11).

Kelimelerin, tanımların ve kalıpların önemli olduğuna inanan bu bilimsel yaklaşımda, söylem büyük bir güce sahiptir. Günümüzde “Ortadoğu” olarak tanımlanan bölgede yaşayan bir kimsenin, yalnızca başlangıç meridyeninin doğusunda kalmış olması sebebiyle değil, mental sınırlarla da bir dayatma içinde yaşamak zorunda kaldığı “Ortadoğu” bölgesini sadece bir yön tanımlaması ile açıklamak mümkün değildir (Dittmer ve Bos, 2019, s. 11). Bu yüzden eleştirel jeopolitik, sadece fiziki sınırlar ve sınırlamalarla ilgilenmez. Fakat bu fiziki mekân organizasyonunu tamamen kenara ittiği anlamına da gelmemektedir.

Eleştirel jeopolitik bilim adamları, dünyanın işleyişi hakkında büyük, kapsamlı ifadeler kullanmak yerine, dünyanın farklı perspektiflerden nasıl farklı görüldüğünü ve daha büyük kültürel güce sahip olanların genel jeopolitik düzeni nasıl şekillendirdiğini göstermeye odaklanmışlardır (Dittmer ve Bos, 2019, s. 12). Dolayısıyla, klasik jeopolitiğin çalışma amacını “dünyanın nasıl olduğu” nu açıklamanın oluşturduğu bir yerde, eleştirel jeopolitik, dünyayı veya bölümlerini belirli bir şekilde nasıl ve neden düşünmeye başladığımızı sorgular (Dittmer ve Bos, 2019, s. 11).

Bu bağlamda eleştirel jeopolitik, jeopolitik tasavvuru üç şekilde görür: Pratik jeopolitik, formel jeopolitik ve popüler jeopolitik. Pratik jeopolitik devletin resmi stratejisini ve bu uğurda yaptığı çalışmaları ve ortaya koyduğu tavır ile söylemlerini; formel jeopolitik, hükümetler ile doğrudan veya dolaylı olarak çalışan düşünce kuruluşları, sözde entelektüeller, üniversiteler ve araştırma merkezlerinin ürettiği jeopolitik bilgiyi; popüler jeopolitik de her türlü basın yayın tekniği ve teknolojisi ve buralarda üretilen jeopolitik tasavvurlar ile kamuoyunun yerleşik inanış ve eylemlerini ifade eder (Dittmer ve Dodds, 2008, s. 441; Özgen ve Güngördü, 2019, s. 918; Akın, 2021, s. 12; Kovacı ve Kapan, 2022, s. 415).

Tanımlamalar ve açıklamalardan da anlaşılacağı üzere eleştirel jeopolitik klasik jeopolitik kuramlara dayalı dünya hakimiyeti sağlanma fikrini eleştirmektedir. Popüler jeopolitik yaklaşımdan örnek vermek gerekirse, Hollywood filmlerinin Amerikan dış politikasının nasıl algılanması gerektiği hususunda bir propaganda aracı olarak kullanıldığı söylenebilir (Dodds, 2007, s. 145). Toprağa, suya veya havaya

hakimiyetten ziyade, kültürel hakimiyetin çizdiği kültürel iktidar/imparatorluk portresine odaklanmaktadır ki bu da araştırmacıları sınırları belli, genel geçer tanımlama ve açıklamalar yapmaktan alıkoymaktadır (Dittmer ve Bos, 2019, s. 11).

Toparlanacak olursa, geçmişten günümüze hakimiyet anlayışı sırasıyla kara hakimiyeti, deniz hakimiyeti ve hava hakimiyetine sahip olmanın geçer akçe olduğu bir düzeni savunmaktaydı. Günümüze yaklaştıkça jeopolitik değerlendirmeler de çeşitlenmiş ve gelişmiştir. Jeopolitik algının veya politikanın tek bir kişi veya kurumun düşüncesine dayalı, genel geçer bir “doğru”su olamayacağını savunmaktadır.

Çalışmanın sonraki bölümünde ise, KKTC jeopolitiğinin değişen ve değişmeyen unsurları açıklanacak ve bu özellikler ışığında bir değerlendirme sunulacaktır.

3.2. Jeopolitikte Değişmeyen Unsurlar

Jeopolitiğin daha statik olan unsurlarına değişmeyen unsurlar denir. Devletlerin varlıklarını sürdürdüğü mekânın yani ülkelerinin sınırlarının dünya üzerinde nerede konumlandığı ile yakından ilişkili olarak sahip olduğu fiziki coğrafya özellikleri jeopolitikte değişmeyen unsurlar olarak nitelendirilir. Değişmeyen (coğrafi) unsurlar; coğrafi konum, anakara ve denizlere göre konum, yeryüzü şekilleri ve yükseltilere göre konum, iklim özelliklerine göre konum, ülkenin sınırları şekli ve yüzölçümüne göre konum ve doğal ve beşerî kaynaklara göre konum olmak üzere altı alt başlık altında incelenir.

3.2.1. Coğrafi Konuma Göre KKTC Jeopolitiği

Coğrafi Konum, bir yerin enlem ve boylamlara göre yer yüzünde bulunduğu konum (İzbırak, 1986, s. 61) olarak adlandırılmaktadır. Yalnızca enlem ve boylam derecelerine bakılarak bir yerin iklim özellikleriyle alakalı kabataslak bir fikir yürütmek mümkündür. KKTC, 34°33' ve 35°42' Kuzey enlemleri ile 32°16' ve 34°36' Doğu boylamları arasında yer almaktadır. Bu bilgidен hareketle KKTC subtropikal kuşak içinde değerlendirilen Akdeniz makroklima iklim bölgesinin özelliklerini yansıtmaktadır (Gönençgil ve Çavuş, 2006). Bu iklim özelliklerinin etkileri, İklim başlığı altında detaylıca incelenmiştir.

Jeopolitik penceresinden bakıldığında ise coğrafi konumun yanı sıra özel konumun da değerlendirilmesi gerekmektedir. KKTC, subtropikal Akdeniz ikliminin görüldüğü bir kuşakta bulunması sebebiyle vejetasyon devresinin uzun olduğu, ürün çeşitliliğinin fazla olduğu, neredeyse dört mevsim ürün toplanmasına müsait bir yapı ortaya koyar. Bu, özellikle savaş dönemlerinde ülkenin kendi gıda ihtiyacını karşılaması açısından son derece önem arz eder. Fakat daha sonraki başlıklarda değinileceği üzere, KKTC'nin jeomorfolojik üniteleri ve sınır yapısından kaynaklı olarak tarımsal üretimde istenen seviyelere ulaşamamaktadır. Kuzey'den gelen yağışlı kütleler Girne Dağları'nın kuzey yamaçlarına yağış bırakmakta ve verimli Mesarya Ovası yağmur gölgesinde kalmaktadır. GKRY sınırları içinde yer alan Trodos kütlesi de yine güneyden gelen yağışı kendisinde toplamakta ve Kıbrıs'ın en verimli ovası olan Mesarya, büyük bir kısmını kapsayan orta ve doğu kesiminde yalnızca kuru tarım yapılabilen bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. (Kaplukan, 2018, s. 45). Adada devam eden siyasal sorunlardan dolayı sınır aşan suların hakimiyetinden kaynaklı paylaşım sorunları yaşanmaktadır. Bu kapsamda da Türkiye Cumhuriyeti, içme ve kullanma suyu ile tarımsal ihtiyaçların karşılanması adına, Mersin'den KKTC'ye su temin etmektedir.

Yazların çok sıcak ve kurak geçtiği KKTC'de, buharlaşma ve evapotranspirasyon oranı yüksektir. Bu da toprakların tuzlanmasına neden olur. Verimli olarak addedilen ovalar, tuz stresi altında çoraklaşma eğilimindedir.

Özel konumundan dolayı Türkiye'ye 70 km, Suriye'ye 110 km, Lübnan'a 200 km, İsrail'e 300 km, Mısır'a 400 km ve Yunanistan anakarasına 800 km olan KKTC, bölgenin hava sahasını kontrol etmesi açısından da çok stratejik bir öneme sahiptir. Yüksek basıncın olduğu günlerde Girne şehrinden Anadolu yarımadasındaki Toros dağları çıplak gözle çok rahat görülebilmektedir. Gelişen füze sistemleri göz önüne alındığında, Anadolu coğrafyası KKTC için bir füze menzilinde yer almaktadır. Bu da bir ülke veya bölgenin savunma güvenliği açısından son derece önem verilmesi gereken bir husus olarak değerlendirilmektedir.

Süveyş kanalına hâkim bir noktada bulunması, Cebelitarık ile birlikte Kıbrıs adasının İngiliz hakimiyetinde tutulmasının en önemli sebebidir (Tamçelik, 2011, s.

1512; Uçarol, 1978, s. 31-33; akt. Satan, 2004, s. 56). Nitekim, İngiltere adaya self determinasyon hakkı verdikten sonra dahi iki adet askeri üssün bulundurulmasını şart koşmuş ve günümüzde de aktif olarak Dikelya ve Ağrotur üslerini kullanmaya devam etmektedir.

3.2.2. Anakara ve Denizlere Göre Konum Bakımından KKTC Jeopolitiği

Anakara ve denizlere göre konum bir devletin dünya ile ilişkisi açısından son derece önem taşır. Bir deniz veya okyanusa kıyısı olan devletler açık denizleri kullanarak dünyanın farklı noktalarına erişme şansına sahip olurlar. Bir yarımada hüviyetine sahip KKTC’de deniz ticareti, deniz tarımı ve deniz turizmi fayda üreteceği diğer stratejik alanları oluşturması bakımından önemlidir. Bunun yanında deniz veya okyanus gibi büyük su kütlelerinin varlığı iklim üzerinde de etkilidir. Havayı yumuşatıcı bir özelliği olan nemlilik, KKTC’nin bulunduğu coğrafi enlemlerden dolayı özellikle yaz dönemlerinde bunaltıcı bir etki yaratarak yaşam konforunu etkilemektedir.

Denize ulaşmak, dünyaya ulaşmak manasına gelmektedir. Uluslararası anlaşmalara göre (Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi md.90-91) her devletin uluslararası sular olarak tabir edilen deniz alanlarında gerek ticari gerekse savunma amaçlı deniz araçları bulundurma hakkı vardır (United Nations, 1982). Bu sebeple, dünyada söz sahibi olmak isteyen ve dahi olan devletlerin denizle ve deniz unsurları ile ilişkisi son derece yüksek olmalıdır. Denizler; rüzgâr, akıntı, dalga, gelgit ve tuzluluk özellikleri ile elektrik üretimi için kaynak oluşturabildikleri gibi, sağladıkları besin kaynaklarıyla da hayati öneme haizdirler. Geçmişten günümüze ticaret yollarının kavşak noktasında yer alan Kıbrıs da Asya, Avrupa ve Afrika’nın birbirine en yakın olduğu sahada bir antrepo özelliği gösterebilir. Gazimağusa’da doğal bir limana sahip olan KKTC, bu sahayı Süveyş ve Avrupa arasında konteyner limanı şeklinde kullanmak marifetiyle ciddi gelirler elde edebilir. Dünyanın önemli liman şehirlerinden biri olan Singapur bir günde 80 bin konteyner ve 1500 ticaret gemisine hizmet veren bir noktaya ulaşmıştır (Gürdeniz, 2020, s. 49).

Ekonomik girdideki payının çok mühim olmasının yanında, denizi sadece gemi taşımacılığından müteşekkil finansal bir araç olarak görmemek gerekir. Ada ve

yarımada devletlerinin bilhassa denizcileşmesi gerekmektedir. Gürdeniz (2020, s. 68)'in ifadesiyle “Denizcileşme, denizcilik gücüne hayat veren tüm alanlarda katma değer yaratma sürecidir.” Deniz bir kültürdür. Ada yaşamı, adalılık farklı bir bilinç ve yaşam pratiği sunar. Bunu çok iyi kullanmak gerekir. Kendisine has mutfağı, sporları, turizmi ve tedavi yöntemleri olan deniz ekosistemi (Gürdeniz, 2020, s. 68), ülkelerin sosyal, kültürel, ekonomik ve askerî açıdan yarar sağladıkları alanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. KKTC halkı da yüzyıllardır ada, yaklaşık 50 yıldır da yarımada da yaşamının getirdiği bilgi birikimi ve ülkenin sunduğu coğrafi koşulların etkisiyle büyük bir potansiyeli içlerinde barındırmaktadır. Ülkenin kuzey ve doğusunda yer alan sahil şeritleri deniz-kum-güneş turizmi için, limanlar ve marinalar ticari faaliyetler ve yat turizmi için, Girne kıyıları ve Karpaz yarımadası çevresi dalış ve çeşitli su sporları için önemli merkezler konumundadır. Çeşitliliğin ve niteliğin artırılması ile KKTC halkı, söz konusu alanlardan daha fazla gelir ve prestij elde edebilir.

3.2.3. Yeryüzü Şekilleri ve Yükseltilere Göre KKTC Jeopolitiği

Bir ülkenin yeryüzü şekillerinin çeşitliliği veya yeknesaklığı o ülkenin siyasasında ciddi öneme sahiptir. Yükseltisi az olan ülkelerde ülke içi iletişim ve ulaşım kolaylığı sağlanırken herhangi bir saldırı durumunda düşman kuvvetinin kolayca ülke içine sokulmasına sebep olacağı da göz ardı edilmemelidir. Bunun yanında düzlüklerden geçen sınır hatlarının kontrolü ne kadar kolaysa, engebeli ve yüksek alanlardan geçen sınırların kontrolü de zorlaşacaktır. KKTC, kuzey kıyıları boyunca Girne Dağları ve Karpaz Dağları ile sınırlandırılmıştır. GKRY bölgesinde yer alan ve KKTC'yi güneybatıdan sınırlandıran Trodos dağı da KKTC'yi çevreleyen diğer bir yükseltiyi oluşturmaktadır. Ülkenin doğu ve batı kıyıları ise batıda Güzelyurt Doğuda Gazimağusa körfezlerine açılan alçak kıyılardan müteşekkil olup bu iki körfez arasını Mesarya ovası doldurmaktadır. Yeryüzü şekilleri ekonomik ve askerî açıdan jeopolitik üzerinde etkilidir.

Savaş ve barış dönemlerinde ayrı ayrı ele alınması gereken jeomorfolojik üniteler savaş dönemlerinde savunma ve saldırı, barış dönemlerinde ise ekonomik fayda üretmedeki çeşitlilikleri bakımından değerlendirilmesi gereken hususlardır. Ülkenin coğrafi bariyerler ile sınırlanması, sınır hatlarının geçtiği bölgenin

jeomorfolojik yapısı, ovaları, platoları, dağları, göl ve akarsuları stratejik öneme sahiptir.

KKTC, kuzeyden Akdeniz ve onun hemen gerisinde doğu- batı doğrultusu boyunca uzanan bir dağ sistemi ile sınırlandırılmıştır. Koruçam yarımadasının doğusundan başlayarak Kantara Kalesine kadar Karpaz yarımadasına doğru uzanan silsile Girne Dağları; Kantara Kalesi ile Zafer burnu arasındaki nispeten daha alçak engebeye sahip alan ise Karpaz Dağları olarak adlandırılmaktadır. Bu kütle, özellikle Girne dağları bölümü, kıyıdan itibaren aniden yükselen yapısı ile adeta bir duvar gibi KKTC'nin kuzey sahilleri ile iç bölgeleri ayırmaktadır. Ülkenin en büyük turizm şehri olan Girne ve başkent Lefkoşa arasındaki ulaşım Girne-Lefkoşa boğazı olarak adlandırılan boğazdaki karayolu vasıtasıyla sağlanmaktadır. 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı sırasında da Türk Paraşütçü ve çıkarma birliklerinin ilk olarak ulaşmaya çalıştığı ve kontrol altına aldıkları bölge, Girne- Lefkoşa karayolu bağlantısının olduğu bu geçittir (381m). Batıdan doğuya doğru yan basınçların etkisiyle kırılan dağ silsilesinde Geçitköy (Panagra) Geçidi, Akçiçek (Soğuk Oluk-Sysklipos) Geçidi, Girne-Lefkoşa Geçidi, Beşparmak Geçidi, Alevkaya (Halevga) Geçidi ve Mersinlik Geçidi kıyı ile iç bölge arasındaki bağlantıyı sağlamaktadır (Yorgancıoğlu, 1998, s. 40-46).

Adanın kıyı ve iç bağlantısına günümüzde olduğu kadar geçmişte de önem verilmiştir. Öyle ki St. Hilarion Kalesi Girne-Lefkoşa Geçidini, Buffavento Kalesi Beşparmak Geçidini, Kantara Kalesi ise Mersinlik Geçidini kontrol edecek şekilde konumlandırılmıştır. Özellikle Buffavento Kalesi, aynı anda hem Girne kıyılarını hem de Mesarya Ovasını ve Lefkoşa şehrini görebilecek bir konumda olması hasebiyle diğerleri arasında savunma yönüyle ön plana çıkmaktadır. St. Hilarion Kalesi ise tüm Girne şehrine hâkim yapısı ve Koruçam yarımadasına kadar uzanan görüş alanı ile, Batı'dan gelebilecek tehlikeler için çok iyi konumlandırılmıştır. Her iki kale de Girne Dağlarının en yüksek alanlarına, kaygan kireçtaşları üzerine inşa edildiklerinden günümüzde dahi turizm amaçlı ulaşmada ciddi zorluklar çıkartmaktadır.

Fotoğraf 3.1: Bufavento Kalesi

Fotoğraf 3.2: St. Hilarion Kalesi

Kıyı ovaları dar bir şerit halinde uzanan KKTC’de, özellikle Girne bölgesi bu alanı yerleşme ve turizm özelinde değerlendirirken, Güzelyurt Ovası ve Mesarya Ovası tarım faaliyetlerine ayrılmıştır. Doğu – Batı yönlü uzunluğu 90, Kuzey – Güney yönlü genişliği de 30 km üzerinde olan Mesarya Ovası, genellikle düz ve düze yakın alanlardan müteşekkil bir coğrafi görünüme sahiptir.

KKTC, geniş bir ovalık sahaya sahip olmasına karşın bu ovayı sulayacak yeterli akarsulara sahip değildir. Genellikle mevsimlik akış gösteren akarsuların varlığı, KKTC ve Mesarya ovasının peyzajına hakimdir. En bilineni, kaynağını Trodos dağından alıp başkent Lefkoşa'dan sonra Doğu'ya yönelerek tüm Mesarya Ovasını geçip Mağusa Körfezi'nden denize dökülen Kanlıdere'dir. Aynı şekilde yine kaynağını Trodos'tan alan Çakıllıdere de Kanlıdere'ye paralel bir şekilde akış göstererek Galapsides Plajından Mağusa Körfezi'ne dökülür (Şenol, 2020, s. 83). Bunun dışında Doğancı, Taşlı, Çamlı, Maden ve Yeşilirmak (Kaplukan, 2018, s. 76) da yağışlı mevsim dışında cılız bir akış gösteren diğer dereler arasında sayılmaktadır. Batı Mesarya'ya baktığımızda ise Gayretköy Dere, Güzelyurt Dere, Bostancı Dere ve Zagaf Dere yine aynı şekilde Trodos'tan gelerek Güzelyurt Körfezi'nden Akdeniz'le buluşmaktadır (Şenol, 2020, s. 84). Kuzey – Güney doğrultuda kaynağını Girne Dağlarından alan irili ufaklı derelerin de bulunduğu KKTC'de yıl boyu yüksek debili akan akarsulardan söz etmek mümkün değildir.

Akarsuların karşılaştığı sorunların benzerleri göller için de geçerlidir. KKTC'de yüksek buharlaşma ve yağış yetersizliğinden kaynaklı olarak doğal göl oluşumları görülmemektedir. Bunların yerine büyüklü küçüklü göletler yapılmış olup 17'si sulama 29'u yeraltı suyunu takviye amacıyla toplam 46 adettir (Şenol, 2020, s. 84).

3.2.4. İklim Özelliklerine Göre KKTC Jeopolitiği

Ülkelerin iklim kuşaklarına göre konumu başta hayati koşullar olmak üzere birçok maddi ve manevi sonuçları da beraberinde getirmektedir. KKTC iklim özellikleri konusunda ilk izlenim olarak her ne kadar avantajlı gibi gözükse de aslında bölge insanının yaşamlarını sürdürmelerine olanak sağlayan ve bitkisel üretim çeşitliliği ve zenginliğe direkt etki eden yağış konusunda son derece sıkıntılıdır. Bunun olumsuz bir getirisi olarak temel ihtiyaçların giderilmesi ve sulama yapılması adına yönelinen yer altı rezervleri ciddi oranda azalmış ve stratejik bir kaynak olan su ülkede çok değerli bir konuma gelmiştir. Bu da GKRY'nin suyu hidropolitik açıdan bir silah olarak kullanmasına zemin hazırlamaktadır. Bulunduğu iklim kuşağı ve toprak yapısı ile birlikte kendi kendine yetebilme potansiyeli olan bir ülkenin klimatolojik göstergelere karşın eksik planlama yapılması neticesinde tarımsal üretim ve içme suyu

konusunda sorunlar yaşadığı görülmektedir. Bu olumsuzlukların yanında bir Akdeniz ülkesi olan ve uzun sahillere sahip KKTC’de yaz sezonunun uzun, güneşli gün sayısının fazla olması deniz turizminden yılın büyük bir bölümünde yararlanmayı da beraberinde getirmektedir.

İklim, bir bölgedeki doğal ve beşerî yapının tamamına etki etmektedir. Örneğin iklim özelliklerine bağlı olarak akarsu rejimleri değişiklik gösterebilir. Jeolojik yapının uygun olduğu alanlarda akarsular yardımıyla vadiler, boğazlar, kimi zaman ovalar ve platolar oluşabilmektedir. Tüm bu sistemler de insanlara ikamet ve ekonomik faaliyet alanları sağlamaktadır. KKTC, Akdeniz iklim bölgesinde yer almasının bir sonucu olarak sıcak ve kurak yazlar ile ılık ve yağışlı kışların yaşandığı bir ülke kimliğiyle karşımıza çıkmaktadır. Ortalama sıcaklığın 19°C olması uzun süreli bir vejetasyon devresi sunar. Bunun da üretim çeşitliliği ve zenginliği sunması beklenir. Fakat yağış miktarının azlığı ve yüksek sıcaklıklardan kaynaklı kuvvetli evapotranspirasyon sonucu sulu tarımın çok küçük bir alanda (Güzelyurt Bölgesi) yapıldığı KKTC’de, tarımsal çeşitlilikten söz edilememektedir. Temmuz – Ağustos döneminde özellikle öğle saatlerinde nefes almanın bile güçleştiği Ada’da bu iklim koşullarına bağlı olarak memurların mesai saatleri düzenlenmiştir. Pazartesi’den perşembeye kadar 07.30-14.00 olarak uygulanan mesai saatleri, kış döneminde ise 08.00-16.15 olarak belirlenmiştir. Havanın sıcak ve güneşli gün sayısının fazla olması turizm faaliyetleri açısından KKTC’yi eşsiz bir konuma getirmektedir. Yine enerji hususunda da güneş enerjisinden yararlanabilmeye imkân sunmaktadır. Fakat KKTC güneş enerjisi potansiyelini etkili şekilde kullanamadığı gibi uluslararası tanınırlık sorunu nedeniyle de yeterince turiste ev sahipliği yapamamaktadır. Yağış yetersizliği sonucunda ihtiyacı olan içme ve kullanma suyunu da Türkiye’den temin etmekte olan KKTC için hidropolitik en çok önem verilmesi ve üzerine en çok çalışma yapılması gereken konular arasında yer almaktadır. Zira savaş durumlarında gıda arzı ve güvenliğinin son derece önemli olduğu bilinmektedir. GKRY’nin KKTC’ye akış gösteren su kaynaklarının kontrolüne sahip olması, olası bir savaş halinde Türkiye’den KKTC’ye su sağlayan Alaköprü barajı veya Akdeniz altından askıdaki borularla oluşturulan su yolunun zarar görmesi, temel ihtiyaç olan bir kaynaktan mahrum kalınmasına yol açabilir. Bu bağlamda evapotranspirasyon oranının yüksek olduğu

KKTC’de özellikle tarımsal alanlardaki sulamada damlama sulama yöntemlerine geçilmesi elzemdir.

Fotoğraf 3.3: Geçitköy Barajı

3.2.5. Ülkenin Sınırları, Şekli ve Yüzölçümüne Göre KKTC Jeopolitiği

Devletlerin ülkelerine ait coğrafi konumları iklimden yer şekillerine kadar çok geniş bir yelpazede söz konusu alanı etkilemekte ve önem arz etmektedir. Fakat en az bu hususlar kadar önemli olan bir diğer özellik ise ülkelerin bu koordinatlarda ne şekilde uzandığı ne kadar alana hükmettiği ve olası sınır komşuları ile hangi usullere dayanarak sınır hatlarının belirlendiğidir. KKTC, özellikle sınır hatları açısından incelendiğinde son derece ilginç örneklerle karşılaşılacak bir ülke olma hüviyeti gösterir.

Ülkelerin sınırları ya doğal ya da yapay yollarla belirlenir. KKTC’nin kara sınırları GKRY ve Birleşik Krallık’a ait askeri üsler olmak üzere yalnızca iki ülkeyle çizilmiştir. Fakat KKTC ile GKRY arasında direkt bir sınır teması bulunmamaktadır. BM, arada tampon bölge vazifesini görmektedir. Yüzölçümünün büyüklüğü savunma ve kontrol zorluğunu arttırdığından, KKTC’nin yüz ölçümü, kontrol edilebilirlik açısından avantaj sağlamaktadır. Ülkenin şekli itibarı ile iki uç nokta arasındaki en

uzun mesafe Doğuda Zafer Burnu ile Batıda Erenköy arasındaki 190 km’lik hattır. Bu da herhangi bir acil durumda güvenlik birimlerinin kat etmesi gereken mesafeyi ortaya koyması bakımından değerlendirilmesi gereken bir husustur.

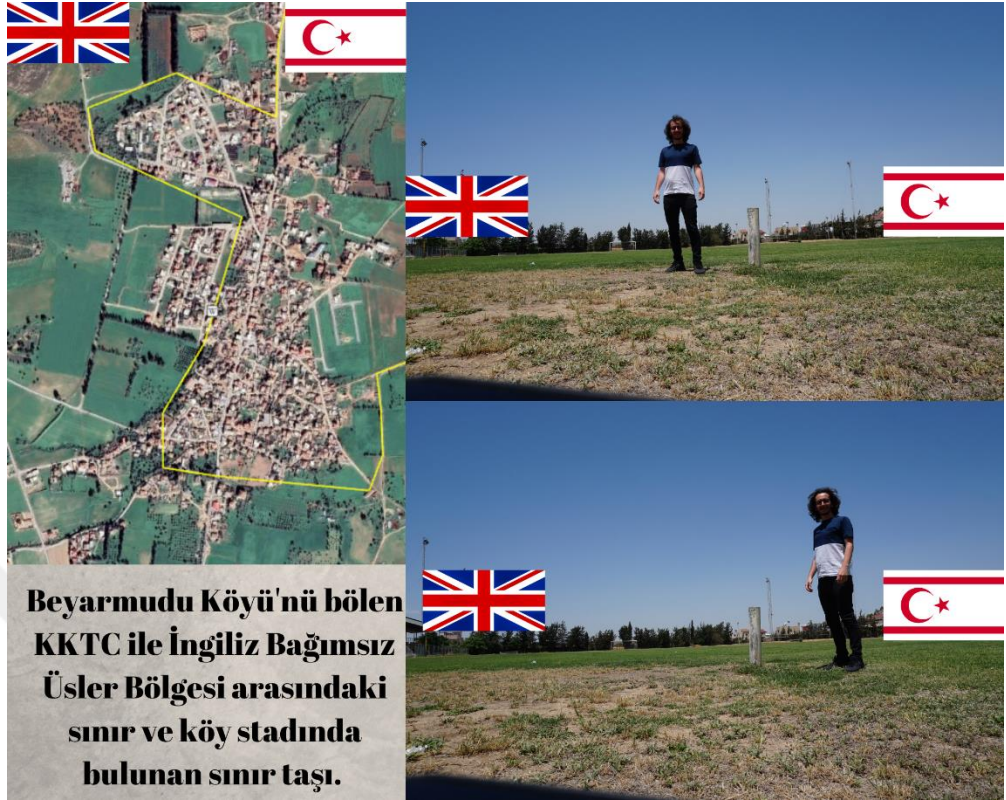
9251 km²’lik yüz ölçümü olan Kıbrıs adasına kurulu olan KKTC devleti, 3354 km²’lik bir alana sahiptir. Bu alan, Türkiye’deki 75 ilin yüz ölçümünden daha dar bir alana tekabül eder. Ada yüz ölçümünün %35.04’ünü kapsayan KKTC, yine 5509 km²’lik alanıyla adanın %59.55’inde kurulu olan GKRY ve KKTC’nin Güneydoğusunda yer alan Birleşik Krallık ‘a ait Dikelya Askeri üssü, KKTC’nin kara sınırlarında yer alan komşularını ifade etmektedir (Yorgancıoğlu, 1998, s. 9).

KKTC ile GKRY arasında direkt bir sınır teması yoktur. Bu iki ülkeyi ayıran sınır BM tarafından Türk ve Rum halklarının yaşadığı alanlar göz önüne alınarak çizilen ve çizildiği sırada yeşil renkli bir kalem kullanılması sebebiyle “Yeşil Hat” olarak bilinen ara bölgedir. BM unsurlarının kontrol ve devriyesinde olan “Yeşil Hat”, barış anlaşması imzalanmadığından dolayı fiilen olmasa bile resmi olarak hâlâ savaşın devam ettiği GKRY ile KKTC arasında olası çatışmaların önlenmesi adına günümüzde de varlığını korumaktadır. 1963’te adada yaşanan çatışmalar sonucunda iki toplumun kendi içinde ayrılması ve günümüz sınırlarının ilk şekillerinin oluşması sonucu ortaya çıkan (Navaro, 2015, s. 93) Yeşil Hat, kabaca Doğu-Batı istikametinde 180 km boyunca adayı kuzey-güney şeklinde ikiye bölmektedir. Yalnızca devletler değil şehirler de bu hat marifetiyle ikiye bölünmektedir. Hem GKRY hem de KKTC tarafından başkent olarak kullanılan Lefkoşa kenti, Yeşil Hat ile ikiye bölünmüş durumdadır. Tarihte Doğu ve Batı Almanya’yı ayıran “Berlin Duvarı” da yeşil hat ile benzer bir işleve sahip olsa da Lefkoşa’da ve hattın diğer bölümlerinde yer alan sınır kapıları vasıtasıyla hem Kuzeyden Güneye hem de Güneyden Kuzeye pasaportlu geçişler sağlanmaktadır. Yiğitler Burcu Parkı olarak bilinen Park’tan net bir şekilde izlenebilen (Fotoğraf 3.4.) GKRY ile KKTC arasında yalnızca birkaç metre yüksekliğinde bir tel örgü vardır. Birkaç metre sonrası Avrupa Birliği Toprakları iken, tellerin diğer tarafı yalnızca Türkiye Cumhuriyeti tarafından tanınan ve ambargo altında olan KKTC devletinin başkentini barındırır.

Bu sınır karmaşasının can alıcı bir başka örneği de Mağusa İlçesine Bağlı Beyarmudu Beldesi'nde karşımıza çıkmaktadır. Beyarmudu beldesinin merkezinde yer alan Beyarmudu Köyü sınırları, Birleşik Krallık'a ait Dikelya üssü sınırları ile kesişmektedir. Öyle ki sınır hattı yalnızca köyü bölmekle kalmamış, kimi alanlarda bir evin yarısı KKTC sınırları içinde, diğer yarısı da resmi olarak Birleşik Krallık toprağı sayılan ve Birleşik Krallık vizesi olmadan girilemeyen üsler bölgesinde yer almaktadır. Köye ait İlkokul üsler bölgesi olarak adlandırılan sahada yer aldığı için öğrenciler her sabah ve akşam okula gidip dönmek için sınır kapısını kullanmaktadır. Yine sanayi bölgesinde dükkanlardan birinin ön kapısı KKTC'de, arka kapısı ise üsler bölgesinde yani Birleşik Krallık topraklarındadır. Köye ait futbol sahasının içinden geçen sınır hattı, sahayı iki ülke arasında paylaştırmaktadır. Yine köye ait caminin minarelerinden biri Birleşik Krallık topraklarında diğeri ise KKTC'de yer almaktadır. İmar ve ulaşım gibi hususlarda hemen hemen her gün sorunların yaşandığı bölge, hem adada hem de dünya üzerindeki nadir alanlardan biridir.

Fotoğraf 3.4: Yiğitler Burcu Parkından GKRY

Şekil 1.1: Beyarmudu Köyü Sınır çizgileri ve Sınır Taşı

Batı'da Erenköy'den Doğuda Zafer Burnuna kadar kuş uçuşu 190 km'lik bir mesafenin olduğu KKTC'de en Güneyde yer alan Akıncılar bölgesi ile Girne şehri arası da yaklaşık 40 km'dir. Doğu batı yönündeki ulaşım hususunda herhangi bir coğrafi engelin bulunmadığı ülkede, kuzey-güney doğrultusu için aynı şeyi söylemek güçtür. Zira, 1024 metreye ulaşan Girne Dağları, özellikle kuzey kıyı şeridi ile iç bölgeler arasındaki ulaşım da ciddi sorunlar yaratmaktadır. Ülkenin doğu ve batı kesimi kuzey güney yönlü dar bir saha oluştururken, kuzey güney ekseninde en geniş alan Mesarya Ovası olarak da adlandırılan orta kesime karşılık gelmektedir. Bu bölge, adından da anlaşılacağı üzere KKTC tarımsal faaliyetlerinin en yoğun yapıldığı ve aynı zamanda Başkent Lefkoşa, Gazimağusa ve İskele şehirlerinin kurulu olduğu sahadır. KKTC'nin tek uluslararası havalimanı olan Ercan Havalimanı da yine bu bölgede yer almaktadır. Ayrıca Türk Silahlı Kuvvetlerine tahsis edilen Geçitkale Havalimanı da yine Mesarya Ovasının kuzeyinde konuşlanmıştır. Buranın hemen 14 km kadar doğusunda, Gazimağusa körfezi kıyısında yer alan İskele ilçesinden başlayarak Kuzeydoğu istikametinde Anadolu'ya doğru uzanan Karpaz Yarımadası

ise, yaklaşık 80 km'lik bir uzunluğa sahiptir. Yarımada, Doğudaki en uç noktası olan Zafer Burnu'na kadar incelererek uzanır ve adeta bir işaret parmağı gibi Anadolu'yu gösterir.

Asya, Afrika ve Avrupa'nın birbirine en yakın olduğu bir kavşak noktasında konumlanan KKTC, Türkiye sahillerine (Anamur) 70 km, Suriye'ye 110 km, Lübnan'a 200 km, İsrail'e 300 km, Mısır'a 400 km ve Yunanistan'a 800 km uzaklıktadır. Günümüzün teknolojik imkanları düşünüldüğünde, özellikle savunma sanayi kabiliyetlerinin katettiği mesafe uyarınca, KKTC'nin Doğu Akdeniz sahillerinin tamamına bir füze mesafesinde olduğu görülmektedir. Bu da gerek çevre ülkelerin KKTC'den gelecek tehlikeler adına gerekse KKTC'nin çevresindeki ülke ve bölgelerden gelecek herhangi bir saldırıya karşı önlemlerini almış olmasını gerektirmektedir. Ayrıca bu söz konusu yakınlığın, tam tersine, barış koşullarında çevre bölge ve ülkelerden turizm ve ticaret amaçlı ulaşım maliyetlerine yapacağı olumlu katkı ve deniz ticaretinin geliştirilmesi açısından da değerlendirilmesi hem KKTC hem de bölge ülkelerinin menfaatinedir.

3.2.6. Doğal ve Beşerî Kaynaklara Göre KKTC Jeopolitiği

Ülkelerin bulundukları coğrafyanın yer altı ve yer üstü kaynakları ile insan sermayesi, gerek mevcut olan doğal kaynakları kullanabilmesi gerekse yeni kaynaklar yaratabilmesi ve onları işleyebilmesi açısından kıymet arz eder. KKTC, Kıbrıs adasının da isminin geldiği rivayet edilen bakır madeni yataklarına sahiptir. Öyle ki, adanın İngiliz hakimiyetinde bulunduğu dönemlerde bir Amerikan Şirketi olan CMC (Cyprus Mine Cooperation- Kıbrıs Maden Şirketi) kurulmuş ve 1912-1974 arasındaki dönemde Gemikonağı-Lefke bölgesinde, Trodos dağının eteklerinde maden işletmeciliği yapılmıştır. Rum ve Türk işçilerin çalıştığı tesislerde çıkarılan cevher, Gemikonağı bölgesinde inşa edilen iskele yardımıyla (Fotoğraf 3.6. ve 3.7.) gemilere yüklenerek ihraç edilmiştir. 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı sonrasında tesiste üretim durdurulmuştur. Günümüzde çok zayıf miktarda rezerv bulunduğu için işletmeler tekrar faaliyete alınmamaktadır. Bunun yanında, Girne Dağları üzerinde açılan taş ocakları, KKTC'nin çakıl ve kum ihtiyacına yönelik üretim yapmaktadır.

Fotoğraf 3.5: Girne Dağlarında Taş Ocağı

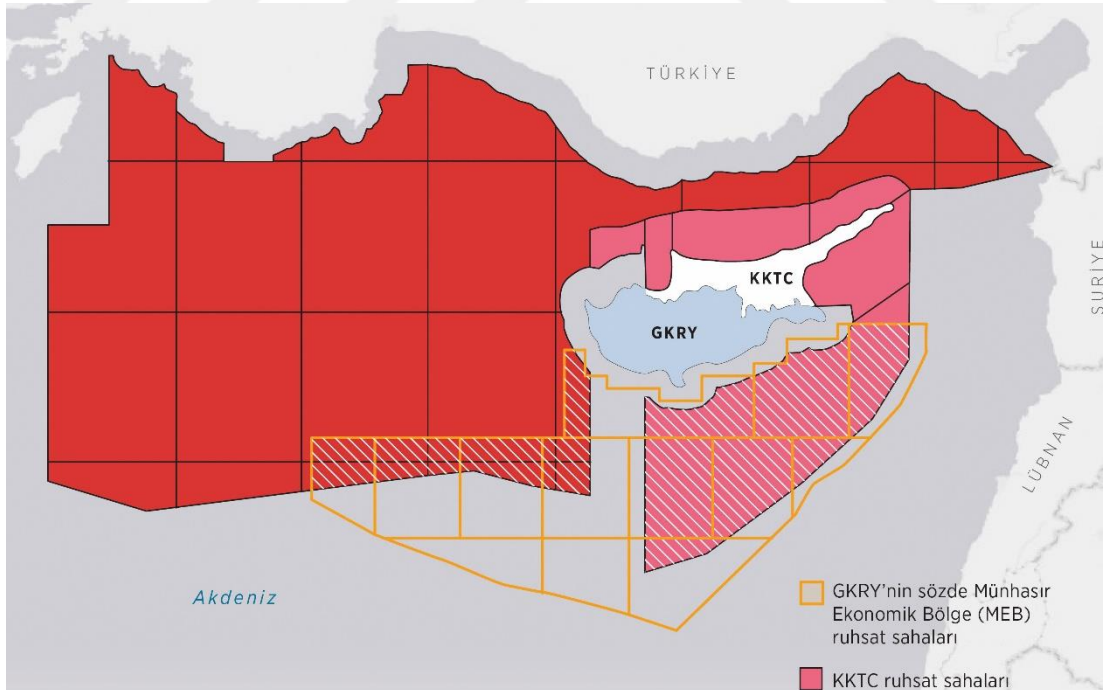

Fotoğraf 3.6: Gemikonağı Bölgesi Maden İşkelesi

Fotoğraf 3.7: Gemikonağı Bölgesi Maden İşkelesi

Tüm bunların yanında son zamanlarda üzerine çokça eğilinen diğer bir kaynak da doğalgazdır. Halihazırda KKTC'nin Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) sınırları içinde tespit edilmiş bir rezerv söz konusu değildir. Fakat çevre ülkelerde yakın zamanlarda gerçekleşmiş olan keşifler (İsrail, Mısır) KKTC'nin ruhsatlandığı MEB sahalarında da potansiyel kaynakların varlığına işaret etmektedir. Bahsi geçen kaynakların çıkarılması ve kullanılması hususundaki problem ise, GKRY'nin adanın tek hâkimi gibi davranarak MEB alanı ilan etmesi ve uluslararası konsorsiyumlarla birlikte sözde ruhsatlandığı alanlarda hidrokarbon arama faaliyetleri gerçekleştirmesidir. GKRY, yalnızca KKTC'nin MEB alanına tecavüz etmekle kalmayıp Türkiye Cumhuriyeti'nin de ruhsat sahalarını kapsayacak şekilde MEB ilan ederek gerilimi tırmandırmaktadır. Sahil Güvenlik dışında denizde askeri bir kuvvete sahip olmayan KKTC'nin deniz sınırlarını da Türkiye Cumhuriyeti Deniz Kuvvetleri Komutanlığı kontrol etmektedir. Yine herhangi bir hidrokarbon kaynağı arama ve çıkarma aracı bulunmadığı için, KKTC'nin ruhsatlandığı alanda TPAO (Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı) tarafından arama ve sondaj faaliyetleri yürütülmektedir.

Şekil 3.2: KKTC ve GKRY MEB ve Ruhsat sahaları.

Kaynak: Yenişafak. (2019, 06 10). *Londra Enerjiden Pay İstiyor*. 04 06, 2023 tarihinde yenişafak.com: <https://www.yenisafak.com/gundem/londra-enerjiden-pay-istiyor-3494176> adresinden alındı

Doğal Kaynakların yanında bu kaynakları geliştirip değerlendirecek beşerî sermayenin olması da son derece önemlidir. Bu sebeple KKTC devleti, yüksek öğrenime ciddi anlamda yatırım yapmaktadır. Ülkenin dört bir yanında yer alan üniversitelerde, uluslararası denkliği de mevcut lisans ve lisansüstü programlardan Türkiye ve KKTC vatandaşlarının yanı sıra yabancı öğrenciler de faydalanmaktadır. Ülkede 2021-2022 yılında 51.280 KKTC vatandaşı, 43.101 TC vatandaşı ve 13.914 Yabancı uyruklu olmak üzere toplam 108.295 öğrenci öğrenim görmektedir (KKTC Milli Eğitim Bakanlığı Yüksek Öğrenim ve Dış İlişkiler Dairesi , 2022). KKTC bu sayede hem kendi bilgi birikimini arttırmak hem de eğitim turizmi vasıtasıyla milli gelirine katkıda bulunmayı hedeflemektedir.

Beşerî sermayenin çalıştığı iş kollarına baktığımızda ise;

SEKTÖR	GİRİŞİM SAYISI	%	ÇALIŞAN SAYISI	%
MADENCİLİK VE TAŞ OCAKÇILIĞI	24	0.12	502	0.40
İMALAT	1.531	7.73	12.581	10.14
ELEKTRİK, GAZ, BUHAR VE İKLİMLENDİRME ÜRETİMİ VE DAĞITIMI	7	0.04	497	0.40
SU TEMİNİ; KANALİZASYON, ATIK YÖNETİMİ VE İYİLEŞTİRME FAALİYETLERİ	86	0.43	363	0.29
İNŞAAT	1.344	6.79	10.599	8.55
TOPTAN VE PERAKENDE TİCARET	7.337	37.05	36.807	29.67
ULAŞTIRMA VE DEPOLAMA	890	4.49	4.145	3.34
KONAKLAMA VE YİYECEK HİZMETİ FAALİYETLERİ	2.525	12.75	21.506	17.34
BİLGİ VE İLETİŞİM	281	1.42	3.67	2.96
FİNANS VE SİGORTA FAALİYETLERİ	319	1.61	4.867	3.92
Finansal Hizmetler ile Sigorta Faaliyetleri için Yardımcı Faaliyetler	806	4.07	2.926	2.36
MESLEKİ, BİLİMSEL VE TEKNİK FAALİYETLER	1.686	8.51	4.815	3.88
İDARİ VE DESTEK HİZMET FAALİYETLER	453	2.29	3.52	2.84
EĞİTİM	271	1.37	8.817	7.11
İNSAN SAĞLIĞI VE SOSYAL HİZMETLER	700	3.53	2.349	1.89
KÜLTÜR, SANAT, EĞLENCE, DİNLENCE VE SPOR	216	1.09	2.924	2.36
DİĞER HİZMET FAALİYETLERİ	1.328	6.71	3.147	2.54
TOPLAM	19.804	100	124.035	100

Tablo 3.1: Beşeri Sermayenin Çalıştığı İş Kolları

Kaynak: KKTC İstatistik Kurumu, 2017.

şeklinde bir dağılım görülmektedir.

3.3. Jeopolitikte Değişen Unsurlar

Beşerî coğrafya unsurları olarak da değerlendirilen bu özellikler, sosyal ve kültürel değerler, ekonomik değerler, askeri değerler ve politik değerler olmak üzere 4 başlık altında kategorize edilmektedir.

3.3.1. Sosyal ve Kültürel Değerlere Göre KKTC'nin Jeopolitik Konumu

Her ne kadar ekonomik, politik ve askeri güç bakımından kalbur üstü olunursa olunsun, bir ülkenin kültürel değerlerinin güçlü olmaması jeopolitik güç olmasında engel teşkil eder. Petrol zengini olan Ortadoğu ve Arap ülkeleri küresel bir güç değillerdir. Afrika ülkeleri de dünyadaki hegomon güçlerin yanında çok büyük bir nüfus kitlesine ve ekonomik potansiyele sahip olsalar da kültürel bir güç olamamışlardır. Ülke insanının ortak bir dil, din ve ülküye sahip olup olmaması, hem birlikte hareket etme açısından olumlu hem de dışarıdan müdahaleye açık zayıf bir karın olmasından olumsuz etkiye sahiptir. KKTC Türkçe, Yunanca ve İngilizcenin konuşulduğu bir coğrafyada ve İslamiyet ile Hristiyanlık inancının yüzyıllardır egemen olduğu bir ortamda vücut bulmuştur. Toplumun ortak değer yargıları olması ve yaşaması, birlikte hareket etme kültürü oluşturmaları açısından önem arz eder. KKTC öncesi dönemde kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti döneminde ülkenin dili Türkçe, İngilizce ve Yunanca olarak ilan edilmiş, her iki kesime de ibadet özgürlüğü sağlanmıştır. Fakat bu birleştirme hamlesi; dil, din ve kültür yapısı, her ne kadar yüzyıllardır beraber yaşasa da farklı olan iki toplumu bir araya getirmeyi başaramamıştır. Ortak mirasa sahip olunmaması ve dahi ayrılıkçı ve soykırıma yönelik hareketler Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Kıbrıs Türkleri adına uzun soluklu bir birliktelik olmasına engel olmuş ve kendi bağımsız devletleri olan KKTC'yi kurmuşlardır. Ülkenin beka meselesi olan konularda dil, din ve ülkü birliğine sahip bu yeni devletin vereceği reaksiyonlar kuşkusuz geçmişteki duruma göre büyük farklılıklara sahiptir. Ortak değerler etrafında birleşen milletler, kendilerine karşı gösterilen saldırgan tutumlarda daha kolay bir araya gelip daha istikrarlı istikamet çizebilirler.

TMT (Türk Mukavemet Teşkilatı) önderliğinde girişilen bağımsızlık mücadelesi buna en somut örneği teşkil etmektedir. TMT öncesinde adadaki Türk

halkı EOKA saldırılarına karşı koymak adına Volkan, Karaçete, 9 Eylül Cephesi gibi çeşitli oluşumlar vasıtasıyla direniş ve savunma hareketine girişmişlerdir (Başbuğ, 2020, s. 31; Yiğit Yüksel, 2018, s. 325). EOKA militanlarının artan taciz ve baskılarının sonucunda daha planlı ve örgütlü bir mücadele verilmesi adına Rauf Denктаş, Burhan Nalbantoğlu ve Kemal Tanrısevdi önderliğinde 15 Kasım 1957 tarihinde TMT kurulmuştur (İsmail, 1992, s. 13-14; akt. Yiğit Yüksel, 2018, s. 325). TMT'nin kuruluş amaçları;

“– *Kıbrıs Türklerinin can ve mal güvenliğini sağlamak,*

– *Enosis'e ve bu hedef doğrultusunda gerçekleştirilen terör eylemlerine karşı durmak,*

– *Türklerle yapılacak saldırıları geri püskürtmek,*

– *Türk toplumunun birliğini ve bütünlüğünü sağlamak,*

– *Rumlara ve İngilizlere karşı Kıbrıs Türklerinin haklarını savunmak,*

– *Türkiye ile sıcak ilişkileri ve Türk halkının anavatana bağlılığını sürdürmek”*

(İsmail, 1998, s. 42; akt. Yiğit Yüksel, 2018, s. 325-326) olarak sıralanmıştır. Türkiye'nin de verdiği desteklerle birlikte Kıbrıs Türk Halkı'nın milli ve manevi direnci arttırılmış, 1974 Barış Harekatına kadar olan süreçte halk arasında sosyal, kültürel ve ülküsel manada birlik sistematik şekilde sağlanmıştır.

Barış Harekatı sonrası dönemde kurulan KKTC Devleti de, resmi dil olarak Türkçe'yi, milli marş olarak da İstiklâl Marşı'nı kabul etmektedir. Ülke halkının büyük bir kısmı Müslüman'dır. Başat konularda milli ve kültürel birlik sağlanmış olsa da, KKTC'de hâlâ bazı hususlarda “Anavatan” olarak adlandırılan Türkiye'den farklılıklar göze çarpmaktadır. İngiltere'nin sömürgeleştirdiği her ülkeye bıraktığı bir miras olan sağdan direksiyonlu araçlar ile soldan akacak şekilde düzenlenmiş trafik, KKTC'de de karşımıza çıkmaktadır. Ev, araba, arsa gibi değerli mülklerin satışı ve fiyatlandırması resmi olmasa da halk arasında İngiliz Sterlini üzerinden yapılmaktadır.

3.3.2. Ekonomik Değerlere Göre KKTC Jeopolitiği

Ekonomik değerler jeopolitiğin en önemli unsurları arasında yer alır. Ekonomik güç, potansiyeli kullanmaya doğrudan etki eder. Potansiyelin kullanımı da ekonomik gücü artırır. Pozitif bir korelasyon vardır. Fakat KKTC’de potansiyel çok yüksek olmasına rağmen ülkenin dünya siyasetindeki konumundan ötürü ekonomik değer bir türlü ön plana çıkarılamamaktadır. Ekonominin iyileşmemesi de sağlıktan spora, eğitimden savunmaya birçok alanda ülkenin istediği seviyelere ulaşamamasına yol açmaktadır. KKTC, Dünya üzerinde Türkiye Cumhuriyeti dışında hiçbir devlet tarafından resmi olarak tanınmamaktadır. Bu da ülkenin dünya ticaretine entegre olmasının önündeki en güçlü engeldir. Tarımsal veya sanayi üretimi her ne olursa olsun KKTC resmi olarak Türkiye dışında bir ülkeye ne mal ne de hizmet satamamaktadır. Üretilen tarımsal ürünlerin dış pazarlara ulaştırılması Türkiye üzerinden yapılmakta, bu da maliyetleri arttırıp fiyat rekabetinde KKTC ürünlerini geri plana itmektedir. Türkiye, KKTC ile aynı iklim kuşağında yer aldığından kendi topraklarında kendi ihtiyaç duyduğu üretimi sağlamaktadır. Üçüncü ülkelerin ihtiyaçları için üretim yapılması durumunda ise, nakliye, gümrük ve depolama gibi girdiler ürünün maliyetini artırarak pazarda rekabetçi olmasına ve tercih edilmesine engel teşkil etmektedir. Bu da KKTC tarım arazilerinin ticari ürün yetiştirme konusunda âtıl duruma düşmesine sebep olmaktadır.

Ülkenin büyük ekonomik kaynaklarından birisi de turizmdir. Akdeniz havzası içindeki en güzel plajlara ev sahipliği yapan KKTC, yukarıda sayılan sebeplerden ötürü üçüncü ülkelere gelen turistleri ya Türkiye aktarmalı olarak ya da GKRY üzerinden ağırlama imkanına sahiptir. Çünkü uluslararası konjonktürde GKRY, Kıbrıs Cumhuriyeti’nin tek başına temsilcisi kabul edilmekte ve GKRY, uluslararası arenada Kıbrıs Cumhuriyeti olarak tanınmaktadır. Kıbrıs Cumhuriyeti’ne uluslararası hava ve deniz limanlarından giriş yapan üçüncü ülke vatandaşları, sınır kapılarından geçerek en fazla 45 güne kadar KKTC’den turistik vize alabilmektedirler. Tüm bu iş ve işlemler hem maliyetleri arttırdığı hem de vakit aldığı gerekçesiyle rekabeti KKTC aleyhine azaltmaktadır.

Şu an kapalı olan Maraş bölgesi, geçmişte dünyaca ünlü film yıldızlarının malikanelerinin bulunduğu, zincir otellerin ve uluslararası markaların yer aldığı, tüm

Kıbrıs adasının turizm gelirlerinin %53'ünün tek başına sağlandığı (BBC News Türkçe, 2022) çok büyük bir cazibe merkeziyken Barış Harekâtı sonrası boşaltılmış ve günümüze kadar kapalı kalmıştır. İçerisinde İngiliz, Amerikan ve Rus vatandaşları da dahil olmak üzere özel mülklerin ve Osmanlı Dönemi Vakıf arazilerinin yer aldığı bölge, BM ve Türk Askerleri tarafından kullanılan alanlar dışında tamamen terk edilmiş durumdadır. Mülkiyet sorunları sebebiyle 46 yıl kapalı kalan Maraş Bölgesi, 8 Ekim 2020 günü bir cadde ve sahilinin küçük bir kısmı olmak üzere sivil erişim ve kullanıma açılmıştır. Toplamda 7 km'lik bir uzunluğa sahip olan sahil şeridi, yaklaşık 450 metresi Orduevine ait olmak üzere 2.5 km'lik bir alan olarak ziyarete açılmış durumdadır. Bu tarihten sonra güvenliğin sağlandığı alanlar parça parça ziyarete açılmaya devam etmektedir. Güvenlik endişesinin sebebi ise, binaların çok bakımsız ve çürük olmaları sebebiyle çökme tehlikeleri içermeleri, yabani otların sardığı alanlarda ağzı açık şekilde bulunan su ve lağım kuyularının yer alması olarak ilan edilmiştir. Bölge, mülkiyet sorunlarının çözülememesi durumunda plajın kullanımı ve kalan terk edilmiş şehrin “dark turizm” kapsamında değerlendirilmesi ile büyük bir gelir kaynağı olma potansiyelini taşımaktadır. Yine ülkede turizm geliri anlamında en çok yararlanılan diğer bir sektör kumarhanelerdir. Fakat Kıbrıs halkı, çalışma süresince yapılan görüşmelerde, kumarhanelerin ülke ekonomisine hiçbir katkı sağlamadığını savunarak, kapatılmalarını veya farklı şekillerde değerlendirmek suretiyle ülke ekonomisine, ülke sanayici ve çiftçisine gelir kaynağı oluşturulmasını istemektedir.

Fotoğraf 3.8: Kapalı Maraş Bölgesi ve Sahil Şeridi

Fotoğraf 3.9: Kapalı Maraş Sokak Görünümü

Fotoğraf 3.10: Kapalı Maraş Terk Edilmiş Evler

Ekonomisi güçlü olan bir ülkenin gerek vatandaşlarının refah seviyesinin yükselmesi gerekse de savunma sanayiine yönelik yaptığı yatırımlar sayesinde bölgesinde güçlü ve istikrarlı bir yapıya bürünmesi beklenmektedir. KKTC’de yaşanan ekonomik sorunlar, günümüzdeki askeri ve siyasi sorunların temelini oluşturmaktadır. Ada açıklarında arama çalışmaları devam eden doğalgaz rezervleri de yine ekonomik değerin artırılması hususunda büyük fırsatlar sunmaktadır. Araştırma yapılan sahalarda hidrokarbon kaynağı bulunması, hem KKTC’nin enerji bağımsızlığını sağlaması adına hem de rezerv miktarına göre bir enerji ihracatçısı pozisyonuna gelerek milli gelirini arttırması adına son derece önemli sonuçlar doğurabilir. Yalnız kendi MEB sahasında enerji kaynağı bulunması yoluyla değil, özellikle İsrail açıklarındaki Leviathan ve Tamar havzalarında bulunan doğalgazın Avrupa pazarına taşınması hususunda kendi MEB sahasını kullandırması, KKTC’ye hem ekonomik hem de politik anlamda seviye atlatacak bir girişim olacaktır. Öyle ki, doğu Akdeniz gazını Avrupa’ya taşıma projesi kapsamında fizibilite çalışmaları yapılan EastMed projesi, ABD ve AB fonlarının maliyetini çok yüksek bulması dolayısıyla rafa kaldırılmıştır. Söz konusu projede, 600 km’si kara üzerinden, 1.300 km’si denizaltından olmak üzere toplam 1.900 km uzunlukta boru hattı döşenmesi planlanmış, proje maliyetinin 35 milyar dolar seviyesine çıktığı hesaplanmıştır (Salihoğlu, 2020, s. 115). KKTC ve Türkiye, halihazırda bölgedeki en güvenli ve en

az maliyetli ulaşımı sağlamaları açısından öne çıkmaktadır. Enerji koridoru olma fırsatı, KKTC tarafından iyi değerlendirilmesi gereken bir fırsattır.

3.3.3. KKTC Jeopolitiğinin Askeri Değerleri

Kore'den sonra yüzölçümüne göre dünyanın en yoğun silahlandırılmış bölgesi olan Kıbrıs'ta (Güven, 2003, s. 85) jeopolitiğin askeri değerini daha iyi anlatabilecek bir veri sanıyoruz ki yoktur. Askeri değerler ve politik değerlerin ayırımına gitmek çok zordur. Çünkü birinin etkisinin nerede başlayıp nerede bittiği kesin olarak bilinmemektedir. Örneğin politik bir irade olmadan askeri unsurların geliştirilmesi söz konusu değildir ve askeri unsurların gelişmişlik düzeyine göre de politikalar belirlenir. Kıbrıs Müdahalesi Türkiye Cumhuriyeti adına bir politik hamledir. Arkasından gelen ambargolar, Aselsan'ın kurulması ve askeri ihtiyacın yerli olarak karşılanmasına yol açmıştır.

“Silahlı Kuvvetlerde görev yapan personel miktarı, personelin eğitim seviyesi, kullanılan makine ve teçhizatın teknolojik düzeyi, bütçeden savunmaya ayrılan para, halkın desteği, seferberlik gücü, silah sanayii, dışa bağımlılık gibi hususlar askeri değer belirlenmesinde başvurulacak konular arasında yer almaktadır” (Arı, 1996, s. 15-16). Askeri değer ölçülmesindeki en önemli noktalardan biri nüfus gücüdür. KKTC'nin 2011 genel nüfus sayımındaki nüfusu 286.257 kişidir. Bu bakımdan KKTC'nin askeri değerinin büyük bir kısmını Türk Silahlı Kuvvetleri himayesindeki Kıbrıs Türk Barış Gücü Komutanlığı oluşturmaktadır.

KKTC'nin söz konusu alanlara gerekli kaynağı sağlama şansı pek de kolay değildir. Bu konularda ülkenin en büyük destekçisi ve finansörü Türkiye Cumhuriyeti'dir. Fakat her ne kadar tarihi ve kültürel bağlardan kaynaklı KKTC “Yavru Vatan” olarak görülse de kendi askeri değerini inşa etmesi hususunda yol kat etmesi gerekmektedir. KKTC'nin 2021 yılında Güvenlik Kuvvetleri Komutanlığı adına kabul edilen bütçesi 890 milyon 500 bin Türk lirası, o dönemki kur ile yaklaşık 63,5 milyon dolar, iken; GKRY'nin 2021 yılı askeri harcamalarının yaklaşık 517.5 milyon dolar ¹³ olduğu ve bunun KKTC harcamalarının yaklaşık 8 katı olarak

¹³ The World Bank; Military Expenditure'den
<https://data.worldbank.org/indicator/MS.MIL.XPND.CD?end=2021&locations=CY&start=1985&view=chart> erişim tarihi: 31.03.2023.

gerçekleştirdiği görülmüştür. Türkiye, KKTC'deki Barış Kuvvetleri Komutanlığı'nda yaklaşık olarak 40 bin asker bulundururken, GKRY'de bu sayının 16-18 bin civarında olduğu söylenmektedir.¹⁴ Türkiye, askeri personel anlamında KKTC'ye ciddi manada destek sağlarken, askeri harcamalar konusunda KKTC'nin kendi bütçesini kendi yaratmaya çalıştığı ve bunun en yakın tehdit olarak görülen GKRY'nin 8 kat daha altında olduğu görülmektedir. Açık denize kıyısı olan, üzerinde biri genel maksatlı iki havaalanı bulunan, levant havzasına hâkim konumda bulunan bir ülkenin hava kuvvetleri, deniz kuvvetleri ve kara kuvvetleri tahkim edilip modernizasyonları da muhakkak yapılmalıdır.

Bu bağlamda Türkiye'nin de verdiği destekle Mesarya Ovasının doğusunda yer alan Geçitkale Havalimanı'nın bir S/İHA üssü olarak kullanılmak üzere 16 Ocak 2023 tarihli KKTC Cumhuriyet Meclisi Bakanlar Kurulu Kararıyla Kıbrıs Türk Barış Kuvvetleri Komutanlığı'na devredilmesine karar verilmiştir. Bu sayede hem Türkiye hem de KKTC bölge hava sahasında ve yakın çevresinde caydırıcı bir unsur olarak öne çıkacaktır. Diğer bir planlamanın gerçekleştiği alan ise deniz kuvvetleridir. Cumhuriyet Meclisi'nin 12.10.2021 tarihli Bakanlar Kurulu Kararı neticesinde Dipkarpaz'da, Karpaz Yarımadasının Türkiye sahillerine bakan kısmındaki bir bölge deniz üssü inşa edilmesi adına 30 yıl süreyle bedelsiz olarak Kıbrıs Türk Barış Kuvvetleri Komutanlığı'na devredilmiştir. Bu iki unsur birlikte düşünüldüğünde, gelecek yıllarda KKTC MEB'inde bulunması muhtemel hidrokarbon kaynaklarının güvenliğinin sağlanması başta olmak üzere, özellikle savunma alanında ciddi güç çarpanı olacak ve bilhassa Doğu Akdeniz bölgesinde KKTC'yi bir adım daha öne çıkarması muhtemel askeri tesisleşmeler gerçekleştirilecektir. Tüm bu hamleler KKTC Jeopolitiğinin askeri değerini doğrudan artırıcı etkiye sahiptir.

3.3.4. KKTC Jeopolitiğinin Politik Değerleri

Politik değerler, askeri ve ekonomik gücü olan devletlerin bir jeopolitik güç olmasındaki en önemli şarttır. Politik güç, saygınlık kazanmakla da eşdeğerdir. Bu saygınlık, yalnızca politik ve diplomatik alanda temsiliyetle değil, sivil toplum

¹⁴ Ülkelere ait askeri verilerde, özellikle askeri personel ve teçhizat sayılarında güvenlik gerekçeleriyle tam ve kesin sayı bilgileri paylaşılmamaktadır. Yapılan çalışmalarda da bu sebeple kesin ifadeler kullanılamamaktadır.

kuruluşları ve düşünce kuruluşları gibi ülke ve dünya gündemine etki eden resmi ve tüzel kişi veya kişilerin de varlığıyla birlikte değerlendirilmelidir (Flint, 2021, s. 39). Birleşmiş Milletler (BM) nezdinde tanınırlık, uluslararası birliklere üye olma, temsilci bulundurma, başkanlık etme, büyükelçilikler açma, evrensel hukuk değerlerini yaşama ve yaşatma politik saygınlık açısından son derece önemlidir. Askeri gücün varlığı da pek tabii ciddi bir oranda bu saygınlığın artmasına etki eder.

BM'deki kimi kararların oy çokluğuyla alındığı düşünüldüğünde gerek ikili ilişkilerin geliştirilmesi gerekse de politik saygınlık kazanılması açısından BM üyeliği son derece önemlidir. Nitekim Türkiye'nin 2010 yılındaki BM Güvenlik Konseyi geçici üyeliğine seçilmesinin¹⁵ arkasında Afrika ülkelerinin neredeyse tamamının desteğini alması yatmaktadır. Bu bağlamda KKTC çok büyük bir handikaba sahiptir. Ülke, Türkiye Cumhuriyeti dışında hiçbir ülke ve BM tarafından tanınmamaktadır. Bu da hem saygınlığı hem de uluslararası anlaşmalardan doğan haklarını kullanması açısından bazı arızalara sebep olmaktadır. Örneğin Doğu Akdeniz'de kendi Münhasır Ekonomik Bölgesinde kalan sahalarda üçüncü ülkelere ait petrol araştırma şirketleri ruhsat alıp arama tarama faaliyetleri yürütmeye çalışmaktadır. Ülkenin tanınırlığının BM ve dünya ülkeleri tarafından kabul edilmesi durumunda, üçüncü ülkeler KKTC MEB'inde bu tarz faaliyetleri bu kadar rahat sürdüremeyecektir.

KKTC'nin hukuki tanınırlığının sağlanması kapsamında 2022 yılında ciddi bir adım atılmıştır. Türk Devletleri Teşkilatı olarak bilinen Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Türkiye'nin üye; Macaristan ve Türkmenistan'ın gözlemci üye olarak yer aldığı birlik, 11 Ekim 2022 tarihinde Semerkant'ta gerçekleştirdiği 9. Zirve ile KKTC'yi de gözlemci üye olarak birliğe almak yönünde bir karara varmıştır (Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, 2022). Bu kararın ardından KKTC Türkiye dışındaki üye ülkeler tarafından resmi olarak tanınmasa da bunun yolunun açıldığı söylenebilmektedir. Yapılan bu girişim sonucunda KKTC'nin daimî üye pozisyonuna yükselmesinin ardından üye devletler tarafından resmi olarak tanınması beklenmekte olup TDT'nin etki alanında ve üye devletlerle yakın işbirliği

¹⁵ <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/turkiyenin-uyeligi-kabul-edildi-10149253> erişim tarihi: 13.06.2021

sağlayan üçüncü ülkelerin de bu süreç zarfında KKTC ile resmi diplomatik temaslar gerçekleştireceği düşünülmektedir.

Yaklaşık 50 yılı bulan bir meşruiyet sorunuyla ambargolar altında yaşayan KKTC, bir siyasi organizasyon marifetiyle üzerindeki siyasi baskılardan kurtulabilme şansına erişmiştir. Politik değerin, özellikle resmi olarak tanınma hususunun etkisi, KKTC'nin sahip olduğu tüm Jeopolitik değerlerden daha önemli bir konuma sahiptir. KKTC'nin bağımsız bir devlet olarak varlığının kabulü, ülkesinin sahip olduğu coğrafi zenginliğin değerlendirilmesi ve bu alanda maddi ve manevi olarak fayda üretilmesi açısından ilk şart niteliğindedir. Sahip olunan doğal güzellikler, ülkenin jeostratejik konumundan doğan kilit rolü, çevresindeki potansiyel enerji kaynakları gibi hususlardan tam verim almanın yolu, dünya ile entegre bir şekilde politik zeminde bu iş ve işlemlerin yürütülmesinden geçmektedir. 20.yy'ın ilk çeyreğinin sonlarında KKTC'nin yakaladığı bu fırsat, bağımsızlığından sonraki en büyük politik hamle olarak tarihte yerini alacaktır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Devletlerin ülkelerinin sahip olduğu coğrafi unsurların dış politika başta olmak üzere ülke siyasetine yön verme ve ülkede yaşayan vatandaş için fayda sağlama amacıyla değerlendirilmesine yönelik siyaset üretme olarak adlandırılabilir olan jeopolitik, 20.yy'ın sonlarından günümüze değin popülaritesini artırarak siyasi coğrafyanın bir alt disiplini olarak çeşitli alanlardaki akademiklerin teveccühünü görmüştür. Bu popülariteyi kazanmasına yardımcı olan en büyük etken ise disiplinler arası çalışmaya öncelik vererek birbirini etkileyen ve birbirinden etkilenen iki önemli alan olan coğrafya ve siyaset bilimini aynı anda aynı mekân ve zaman üzerine ele alıp düşünmeye, analiz etmeye fırsat vermesidir. Çünkü apaçık ortadadır ki KKTC'nin gerçekliği ne sadece coğrafi unsurlarla ne de salt siyasi yaklaşım ve açıklamalarla ifade edilebilir.

Akdeniz havzasında yer alan bir yarımada ülkesi olan KKTC, başta Türkiye olmak üzere bölge ülkelerine karşı sahip olduğu coğrafi yakınlık sebebiyle her zaman siyasi denklemlerin önemli aktörlerinden biri olmuştur. Geçmişte pek çok medeniyet ve imparatorluk, Kıbrıs adasının sağladığı coğrafi avantajları kullanabilmek adına adaya sahip olmak için mücadele göstermiştir. Enerji ve ticaret rotalarının üzerinde yer alan Kıbrıs adası, yüzyıllardan beri bu özelliğini yitirmemiştir. KKTC'nin bağımsız bir devlet olarak ortaya çıktığı günden beri de ada ve ada çevresindeki enerji alanları ve ticaret rotalarında söz sahibi olmak adına çetin bir diplomatik mücadeleye girişilmiştir. Bu mücadele Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşuna giden süreçte ve kurulduktan sonra dahi devam etse de KKTC'nin bağımsız bir devlet olarak muhatap alınıp müzakerelerin yürütüldüğü süreç bu çalışmada esas alınan başlangıç noktasını teşkil etmektedir.

Devletler, ekonomik ve askeri açıdan sahip oldukları güç nispetinde politik zeminde söz sahibi olmaktadır. Birbirleriyle yapboz parçaları gibi bağlı olan bu süreçlerde ekonominin gelişimi de bazı parametrelere bağlıdır. Sanayi devriminin başladığı döneme bakacak olursak ham madde kaynaklarına, bu hammaddeyi işleyebilecek makina ve teçhizata, bu makina ve teçhizatı kullanacak, hammaddeyi çıkaracak insan gücüne ve nihayetinde işlenen ürünü satacak bir pazara sahip olan Batı

Avrupa devletleri ülkelerinin kurulu olduğu mekândan faydalanarak bu süreci başarıyla yaşamışlardır. Buradan elde edilen sermaye ile de hem halklarını zenginleştirmişler hem de dünya siyasetinde söz sahibi olan aktörler arasında yer almışlardır. Aradan yüzyıllar geçse dahi, tıpkı jeomorfolojik süreçlerin devinimi gibi bu sistem de aynı şekilde işlemeye devam etmektedir. İnsanın sistemin işleyiş hızı üzerinde ve bazı basamaklarındaki etkisinin göz ardı edilmesi mümkün olmamakla beraber, bu çarkın dönmeye devam ettiği gerçeği de apaçık bir biçimde ortadadır.

KKTC'nin güncel konjonktürde en büyük ve en önemli sorunu **diplomatik olarak tanınma** sorunudur. Bu sorunun aşılması adına yapılması gereken yegâne şey ise ülkenin diplomatik ve/veya ekonomik açıdan mevcut durumunun iyileştirilmesi hususunun ana gündeme taşınmasıdır. Bu husus da yukarıda belirtildiği gibi geçmişte alınan aksiyonlardan çok da farklı bir yolun mevcudiyetini gerektirmemektedir. KKTC, ekonomik ve politik zemindeki gelişimini sahip olduğu kaynaklardan en yüksek verimi almak suretiyle tamamlayacağı bir yol izlemek zorundadır. Bu itibarla da öncelikle sahip olduğu jeopolitik unsurları bilmesi, bunlardan hangi alanda ve ne ölçüde yararlanabileceğini planlaması ve buradan sağlayacağı ekonomik ve politik gücü devletin çıkarlarına uygun şekilde kullanması elzemdir.

Yukarıda da açıklandığı üzere jeopolitik unsurlar değişen ve değişmeyen unsurlar olmak üzere iki kategoriye ayrılmaktadır. Farklı bir açıdan bakacak olursak da bu unsurlar aslında fiziki ve beşerî coğrafya unsurlarından çok da farklı değildir. Fiziki coğrafya ile beşerî coğrafya arasındaki temel fark değişim ve dönüşümlerin hızıdır. Beşerî coğrafya daha dinamikken fiziki coğrafya unsurları “T” birim zaman içinde daha statik bir görünüm çizer. Aynı şekilde jeopolitikte değişen unsurlar olarak tanımlanan sosyal değerler, ekonomik değerler, askeri değerler, politik değerler ve kültürel değerler jeopolitiğin dinamik; değişmeyen unsurlar olarak tanımlanan coğrafi konum, anakara ve denizlere göre konum, yeryüzü şekilleri ve yükseltilere göre konum, iklim özelliklerine göre konum, ülkenin sınırları yüz ölçümü ve şekline göre konum ve doğal ve beşerî kaynaklara göre konum ise statik kısmını ifade etmektedir.

Çalışmada tüm jeopolitik unsurlar ayrı ayrı ele alınarak KKTC'nin sahip olduğu kaynakları nasıl değerlendirdiği ve değerlendirmesi gerektiği üzerinde

durulmuştur. Bu kapsamda ilk olarak coğrafi konuma göre KKTC jeopolitiği değerlendirilmiştir. Coğrafi konumun sunduğu en büyük özellik ülke veya bölgelerin iklim kuşaklarından hangisine dahil olduğunu belirlemesidir. KKTC, sahip olduğu enlem değerlerine göre subtropikal kuşak, Akdeniz çanağının doğusunda konumlanması neticesinde de Akdeniz makroklima iklim bölgesinin özelliklerini taşımaktadır. Bu iklim bölgesinde dört mevsim görülmesi tarımsal çeşitlilik açısından, yaz sıcaklıklarının yüksekliği kış mevsiminin ılık ve yağışlı olması da vejetasyon devresinin uzunluğu ve hasat miktarını artırması açısından son derece önemlidir. Aynı iklim, farklı bir pencereden bakıldığında ise kısıtlı olan su kaynaklarının yüksek buharlaşma oranı ile azalmasına sebep olmaktadır. Coğrafi konumun sunduğu bir diğer özellik ise KKTC'nin Türkiye'ye 70, Suriye'ye 110, Lübnan'a 200, İsrail'e 300, Mısır'a 400 ve Yunanistan'a da 800 km mesafede oluşudur. 2010 yılında başlayan **Arap Baharı** hareketi ile istikrarsızlaşan bölge, çeşitli terör unsurlarının da barındığı ve eylem yaptığı bir tablo oluşturmuştur. Bu tablonun tam ortasında yer alan KKTC, gelişen silah sistemlerini de düşündüğümüzde kısa menzilli füzelerin bile etki alanında kalmaktadır. Türkiye'ye olan coğrafi yakınlığı herhangi bir olumsuzluk anında hızlı müdahale ve yardım açısından avantaj sağlasa da savaş veya saldırı anında hava savunma sistemlerinden yoksun olması zarar görebilirliğini ciddi oranda artırmaktadır.

Bunların yanında Süveyş gibi Asya ve Avrupa'yı birbirine bağlayan önemli bir kapının yakınında bulunması da **Singapur modeli** benzeri bir model geliştirilerek doğal liman özelliği de gösteren Mağusa'da bir antrepo liman kurulması için fırsat teşkil edebilir. Yıllar geçtikçe çeşitli ihtiyaçlara binaen ticari gemilerin yük kapasiteleri artmaktadır. Artan gemi kapasiteleri beraberinde daha uzun ve daha geniş gemileri getirmektedir. 2021 yılında Süveyş'te yaşanan bir gemi kazası sonucunda 400 metre uzunluğa sahip Ever Given isimli gemi altı gün boyunca Süveyş Kanalı'nı kapatmış ve küçük çaplı bir ticari kriz yaratmıştır. Bu kazanın maliyetinin 10 milyar dolar civarı olduğu düşünülmektedir. Artan dünya nüfusu ve tüketim alışkanlıklarına bakıldığında gelecek yıllarda da gemilerin boyutlarının gelişmeye devam edeceği sonucuna varmak hiç de zor değildir. Doğu-Batı aksındaki en önemli ve en dar geçitlerden biri olan Süveyş'in yakınlarında tüm Akdeniz havzasına hitap eden güvenli

bir antrepo liman ihtiyacının doğması kuvvetle muhtemeldir. Mağusa ve dolayısıyla KKTC, bu potansiyel pazardan ciddi kâr elde etmeye adaydır.

İkinci sırada ele alınan anakara ve denizlere göre konum özelliklerine bakıldığında ise KKTC'nin en önemli avantajı bir yarımada ülkesi olarak **sahil şeritlerinin varlığıdır**. Ülkenin tüm kuzeyi ve doğusu Akdeniz ile çevrilidir. Özellikle deniz-kum-güneş turizmi bakımından iklimin de sunduğu avantajlar doğrultusunda öne çıkan KKTC, 2022 yılında 164 tesiste 26.398 yatak kapasitesiyle yerli ve yabancı misafirlerine hizmet vermiştir. Bu kapasitenin %62'lik kısmı (16.340) 5 yıldızlı tesislerden müteşekkil olup turizme verilen önemi göstermesi açısından kıymet arz etmektedir. 2022 yılında KKTC'ye gelen yabancı (TC uyruklu dahil) turist sayısına baktığımızda ise 1.415.066 kişinin hava ve deniz yoluyla, 4.672.126 kişinin de kara yoluyla ülkeye giriş yaptığı görülmüştür.¹⁶ 7 milyonun üstünde bir turist ağırladığını düşündüğümüz KKTC'de mevcut yatak sayısının bu rakamı karşılayamayacağı düşünülse de 2022 yılında yalnızca 1.030.458 kişi (KKTC vatandaşları dahil) konaklama yapmış, en yoğun ay olan Ağustos ayında dahi doluluk oranı %67.1, 2022 genelinde ise %42.7 olarak gerçekleşmiştir.

Turizm tesisleri yanında kıyı şeridinin varlığı açık denizlere erişim imkânı da sağlamaktadır. Bu da KKTC'ye dünya üzerindeki herhangi bir deniz noktasına kesintisiz ulaşma imkânı sağlamaktadır. Yukarıda bahsedilen kavşak nokta olma hususu ve Mağusa'da uluslararası bir antrepo limanı inşası da KKTC ülkesinin denize kıyısı olmasının avantajları arasında sayılabilmektedir.

KKTC, Kıbrıs adasını paylaşan iki egemen devletten biridir. Güney komşusu olan GKRY de tıpkı KKTC gibi benzer özelliklere sahiptir. KKTC'den farklı olarak diplomatik anlamda BM tarafından tanınan ve AB ülkesi olan GKRY, hem bir turist destinasyonu hem de çok uluslu şirketler tarafından bir yatırım alanı olarak görülmektedir. Bu sebeple KKTC, anlatılan avantajlarından kar etme ile alakalı sınırının birkaç metre güneyinde yer alan çok ciddi bir rakibe sahiptir. GKRY'nin

¹⁶ Bu rakamlar, adaya Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde yer alan hava ve deniz limanlarından girip, daha sonra Güney Kıbrıs Rum Yönetimi bölgesine gidip tekrar kara sınırları ile KKTC'ye dönen yabancı turistleri de içerdiğinden net turist sayısına ulaşamamaktadır. KKTC, bu hususa daha detaylı veri paylaşmamaktadır.

varlığı ve hemen hemen aynı imkanları barındırması, KKTC'nin tercih edilirliğine olumsuz yönde etki edecektir.

Yeryüzü şekilleri ve yükseltiler bakımından incelenen KKTC jeopolitiğinde ise karşımıza çıkan ilk unsur hemen Girne'nin güneyinde duvar gibi yükselen Girne Dağlarıdır. Koruçam yarımadasından Karpaz Zafer burnuna kadar uzanan bir dağlık kütleyle sahip KKTC'de, iki kademeli bir uzanış görülmektedir. Koruçam ile Kantara kalesi arasında nispeten daha yüksek olan kesim Girne Dağları, Kantara Kalesi ile Zafer Burnu arasındaki daha alçak kesim ise Karpaz Dağları olarak adlandırılmaktadır. 1024 metreye kadar ulaşan yükseltisiyle bu kütle, iklimden ulaşım, tarımdan savunmaya kadar KKTC'yi birçok boyutta etkilemektedir. Canlı yaşamı ve doğal sistemleri etkileyen en önemli unsurlardan biri iklim özellikleridir. Girne Dağlarının kuzeye bakan yamaçlarına baktığımızda orman örtüsünün varlığını çok rahat bir biçimde görebilmekteyken güneye bakan yamaçlarda böyle bir orman varlığından söz etmek pek mümkün değildir. Bunun temel sebebi kuzeyden gelen yağışlı kütlenin Girne Dağları'nın kuzey yamaçlarında yağışı bırakarak güney kesimde **yağmur gölgesi** oluşturmasıdır. Bunun devamında Trodos ile Girne dağları arasında uzanan ve KKTC'nin en büyük tarımsal alanı olan Mesarya Ovası da yağmur gölgesinde kalmaktadır. Yeterli akarsu kaynağının da olmamasıyla birlikte verim ciddi miktarda düşmekte, ürün peyzajı sınırlı kalmaktadır.

Yaklaşık 90 km boyunca Doğu-Batı yönlü uzanan Girne Dağları, sıkışmadan kaynaklı olarak kırılmış ve daha sonra akarsuların da desteğiyle genişleyen geçitler vasıtasıyla Girne kıyıları ile İç Bölgeleri birbirine bağlamaktadır. **Geçitlerin varlığı**, ulaşımın sağlanması açısından ciddi önem arz etmektedir. Ülkenin en kalabalık ve en çok konaklama tesisinin bulunduğu Girne şehri ile başkent Lefkoşa, bu geçitler vasıtasıyla birbirine bağlanmaktadır. Öyle ki, 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı sırasında da ilk indirme yapılan alanlardan biri bu iki şehri birbirine bağlayan Girne boğazı olmuştur. Savaşta ve barışta kontrolü önem arz eden geçitler, KKTC karayolu ağının şekillenmesinde söz sahibi olmuşlardır.

Jeomorfolojik yapının sunduğu diğer bir imkân ise **Mesarya Ovasının** varlığıdır. Trodos ve Girne dağları arasında kalan saha, aşınan malzemenin kısa boylu

akarsular marifetiyle birikmesiyle oluşmuştur. Batıdan doğuya doğru genişleyerek 30 km'lik bir genişliğe ulaşan Mesarya Ovası, doğu batı istikametinde de 90 km boyunca uzanır. Tarımsal üretimde kullanılan saha aynı zamanda biri askeri olmak üzere iki havalimanının da kurulup işletilmesine imkân vermektedir. Mesarya ovası dışında özellikle Girne kıyıları başta olmak üzere kıyı ovalarında tarımsal faaliyetler ve yerleşim alanlarının varlığı dikkat çekmektedir. İnce bir şerit halinde uzanan kıyı ovaları nüfusun yoğunlaştığı diğer bir alan olarak karşımıza çıkar.

Dağların uzanışı, akınların ve su bölümü çizgilerinin konumlanması KKTC üzerinde çeşitli olumsuzluklar doğurmaktadır. Ülke, kuzeyinde Girne dağları, güney ve güneydoğudan ise Trodos dağı ile sınırlanmış bir görüntü çizer. Kuzeyden gelen yağışlı hava Girne dağlarının kuzeyinde yağış oluşumuna imkân verirken, güney-güney batı yönlü hava hareketleri de Trodos'a takılarak Mesarya'nın yeterli yağış almasına engel olur. Bunun sonucunda da akarsuların kaynaklarının büyük kısmı sınırın güneyinde yer almaktadır. **Rusya-Ukrayna savaşında da gördüğümüz gibi** su kaynaklarının tehdit unsurları tarafından kontrolü o kaynağa ulaşma ve yararlanma hususlarında bazı sorunlara neden olabilmektedir. Yetersiz yağış ve yüksek sıcaklıklardan kaynaklı olarak doğal göl sistemlerinin de çok fazla gelişim gösteremediği ülkede, hidrografik problemlerin gelecek yıllardaki temel sorunlardan biri olacağı yadsınamaz bir gerçekliktir. Her ne kadar su kaynakları açısından zengin bir ülke olmasa dahi, elinde bulunan adanın en değerli tarım arazisi Mesarya Ovasında entansif yöntemlerle verim artırmaya yönelik planlamalar yapılmalıdır.

Bin metreyi aşan zirvelerden sahillere uzanan bir rölyefe sahip olan KKTC coğrafyasında, bu çeşitlilik farklı turizm alanlarına yönelik planlamalarla gelişim gösterebilir. Dik yamaçların bulunduğu Girne dağları tırmanış sporları ve yamaç paraşütü için, karstik zeminin sağladığı mağara oluşumları mağara faaliyetleri için, sahiller çeşitli su sporları için daha etkin değerlendirilerek turizm çeşitliliği artırılabilir.

İklim özellikleri açısından değerlendirilen KKTC jeopolitiği, yukarıda coğrafi konum içinde ele alınmıştır. Bir ek yapmak gerekirse, KKTC'nin iklimden doğrudan etkilenmenin yanında dolaylı yoldan da etkilenebileceği unutulmamalıdır. Türkiye

sahillerine 70 km mesafede olan adanın iklim özellikleri, bazı özel koşulları ayrı tutmakla beraber, Türkiye'nin güney sahillerinden çok da farklı değildir. Dolayısıyla KKTC'yi etkileyen olumsuz hadiseler, yüksek buharlaşma tehdidi Türkiye'yi de etkilemektedir. **Geçitköy barajına** kaynak oluşturan Mersin'deki **Alaköprü barajının** da değişen iklim trendlerinden kaynaklı olarak uzun vadede olumsuz etkilenmesi söz konusu olabilir. Bu risk, KKTC'nin içme ve kullanma suyu miktarında gelecek yıllarda ciddi tehdit oluşturabilir. Bu tehditlerin yanında bir fırsat olarak değerlendirilebilecek güneş enerjisi potansiyeli göz ardı edilmemelidir. Son yıllarda tüm dünyada fosil enerjiden uzaklaşıp temiz enerji olarak adlandırılan yenilenebilir enerji kaynaklarına olan talebin arttığı görünmektedir. Hem çevresel hem de ekonomik maliyet açısından faydalı olan yenilenebilir enerjide KKTC, güneş enerjisi potansiyeli açısından çok şanslı bir konumda yer alır. Yaz aylarında günün neredeyse 12 saati güneşli olan ülkede yıllık ortalama güneşlenme süresi 8.5- 9 saat aralığındadır.

Ülkenin sınırları, şekli ve yüzölçümüne göre KKTC jeopolitiğini değerlendirdiğimizde ise göze çarpan ilk hususlar **bir kama gibi Türkiye'ye doğru uzanan Karpaz yarımadası** ile Lefke ilçesinin doğusunda **bir eksklav olan Erenköy'ün** varlığıdır. Küçük bir ülke olan KKTC'de coğrafi derinlikten pek fazla söz edilememektedir. Mesarya Ovası ve Karpaz yarımadasındaki kıyı ovalarının varlığı doğu- batı aksındaki ulaşımı elverişli kılarken kuzey kıyıları ile güneydeki bölgeleri ayıran Girne dağları yine coğrafi görünümde etkilidir. Kuzey ve doğu kıyılarından denizle sınırlandırılan ülke, güneyinde de yeşil hat olarak tabir edilen BM kontrolündeki buffer zonu ile GKRY topraklarından ayrılmaktadır. Ayrıca Gazimağusa'nın güneyinde Birleşik Krallık'a ait Dikelya askeri üssü ile de KKTC sınır komşusudur.

Erenköy'ün bir eksklav olarak GKRY bölgesinde kalması da KKTC'ye yaklaşık 20 kilometrelik bir sahil şeridinin kaybı olarak dönmüştür. Erenköy ile Yeşilırmak bölgesinin bir bağlantısı olmadığı gibi, Erenköy'de sivil yerleşim de bulunmamaktadır. Diğer bir sınır sorunu olarak nitelendirilebilecek alan Beyarmudu köyüdür. Köydeki yerleşmelerin bir kısmı Birleşik Krallık egemenliğindeki topraklarda yer alırken bir kısmı da KKTC egemenliğinde yer almaktadır. Gün içinde okul ve diğer bazı işler için sınır kapılarından geçmek gerekmektedir.

KKTC her ne kadar politik sorunlar yaşasa da AB üyesi bir ülke ile komşu olmak, AB gümrüğü ile ticaret yapma ve birlik içinde ürün dolaştırabilme açısından bir fırsat sunmaktadır. Bunun yanında Mesarya ovasının orta ve doğu kesiminde yer alan biri askeri olmak üzere iki havalimanı ve deniz limanlarının varlığı KKTC turizm ve ihracatına yönelik pozitif etkiler sunmaktadır.

Doğal ve beşerî kaynaklar yönünden incelenen KKTC Jeopolitiğinde altı çizilmesi gereken ilk husus **uluslararası öğrenci ve üniversite sayısıdır**. Diplomatik olarak Türkiye dışında tanınmayan bir ülke olan KKTC’de 23 farklı üniversitede Türkiye ve üçüncü ülkeler dahil eğitim alan 108.295 öğrencinin 13.914’ü üçüncü ülkelere gelip eğitim alan öğrencilerden oluşmaktadır. Doğal kaynak yönünden fakir bir konumda bulunan KKTC, insan kaynağının niteliğinin artırılması açısından yüksek öğrenime ve bu eğitim turizminin yarattığı ekonomiye ciddi değer atfetmektedir. KKTC sorununun diplomatik bir zeminde çözüleceğine olan inanç, dünyanın dört bir yanından öğrencileri KKTC’de ağırlayarak geri döndüklerinde bir kültür ateşesi olarak yararlanmak ve seslerini duyurmak açısından KKTC hükümetlerinin özellikle üzerine eğildiği bir konu olmalıdır.

KKTC her ne kadar karalar üstünde zengin doğal kaynak rezervlerine sahip olmasa da **MEB sahalarında** potansiyel hidrokarbon kaynaklarının varlığı dillendirilmekte ve buna yönelik arama ve sondaj çalışmaları yapılmaktadır. KKTC MEB’inde çıkarılacak doğalgaz rezervi hem devletin ekonomisini güçlendirecek hem de uluslararası meşruiyetinin sağlanmasına katkı sağlayacaktır. KKTC, kendi MEB sahası içerisinde keşif yapmasa bile, MEB alanından geçireceği ikinci ülkelere ait boru hatları marifetiyle diplomatik temas kurma ve gelir elde etme hakkına sahiptir. Bu sebeple gerek kendi ruhsat alanlarında gerekse de çevresindeki sahalarda bulunacak ve taşınması için KKTC ve Türkiye’nin aracılık edeceği bir enerji projesinde önemli kazanımları olacaktır.

Sosyal ve kültürel değerler penceresinden incelendiğinde KKTC’nin sıkı sıkıya bağlı olduğu en büyük unsur ulus devlet olmasıdır. Aynı dil ve kültüre sahip, aynı etnik kökenden bir halkın oluşturduğu KKTC devleti, tüm bunların yanında Türkiye Cumhuriyeti ile de arasındaki kuvvetli tarihi ve kültürel bağdan kaynaklı olarak

Türkiye ile “**Ana Vatan-Yavru Vatan**” ilişkisine sahiptir. Resmi dili Türkçe olan KKTC, yalnızca Türkiye ile değil diğer Türk Cumhuriyetleri ile de ortak bir paydada buluşabilme şansına sahiptir. Bu da 350 milyonluk bir coğrafyaya hitap edebilme anlamına gelmektedir.

Tüm bunlara rağmen ülkenin geçmişinde yer alan **İngiliz sömürge dönemi**, KKTC’de hâlâ etkisini göstermektedir. İngilizlerin bir imzası olarak tersten akan trafik ve sağdan direksiyonlu araçlar İngiliz sömürge mirası olarak benzerlerinde olduğu gibi yaşamaya devam etmektedir. Gayrimenkul ve araç alım satımlarında, ev kiralarda ücretler sterlin olarak veya sterlin eşdeğeri olarak hesaplanmaktadır. Resmi para birimi Türk lirası olmasına rağmen İngiltere’de yer alan Kıbrıs Türk Diasporasının nüfusu ve nüfuzu ciddi şekilde hissedilmektedir. Sayıları çeşitli kaynaklarda 130 bin ila 350 bin arasında değiştiği söylenen Kıbrıs Türk Diasporası, tıpkı Almanya’daki Türk gurbetçiler gibi tatillerini geçirmek için adaya geldiklerinde sterlin harcamaktadırlar. Bu da birçok ürünün ve devremülkün sterlin endeksli fiyatlandırılmasına yol açmaktadır. Tüm bunların yanında ada halkının bir kısmında ve siyasi partilerin manifestolarında da yer alan dikkat çekici bir diğer mesele ise Güney’le birleşme isteğidir. 2022 yılında yapılan genel seçimlerde birinci çıkan Ulusal Birlik Partisi **Kıbrıs Sorununun** çözümüne ilişkin iki devletli çözümü savunurken ana muhalefet partisi olan Cumhuriyetçi Türk Partisi ise federasyona dayalı bir çözüm fikrini savunmaktadır. Partilerin aldıkları oy sırasıyla %39,6 ve %31,9 olarak gerçekleşmiştir. Bu da iki farklı uca toplanmış bir seçmen ve vatandaş profilinin varlığına işaret etmektedir. Her ne kadar seçime katılım oranı %57,4 seviyesinde kalmış olsa da adadaki genel eğilimin de sonuçlarla paralellik gösterdiği görülmüştür.

Diğer bütün jeopolitik koşulları etkileme potansiyeli olan en önemli husus ekonomidir. KKTC jeopolitiğinin ekonomik değerlerini incelediğimizde ekonominin temel dinamiği olarak turizm karşımıza çıkmaktadır. Deniz-kum-güneş turizminin yanında eğitim turizmi de adada hızla gelişen ve gelir getiren bir saha olarak adından söz ettirmektedir. Bunların yanında ağır sanayinin gelişmediği, daha çok küçük çaplı sanayi siteleri ve bölgelerinde imalat sanayine dayalı bir ekonomik yapı gözlemlenmektedir. Mesarya Ovasının varlığı, tarımsal üretim açısından bir fırsat penceresi sunar.

KKTC ekonomik yapısıyla alakalı en büyük sorun yine diplomatiktir. Tanınmama sorunu, ülkenin ürettiği tarım ve sanayi ürünlerinin pazarlanması konusunda bazı problemlere sebep olmaktadır. Örneğin yöreye has Lefke portakalı, patates, hellim peyniri gibi pek çok ürün Türkiye gümrüğü üzerinden ihraç edilebildiği için taşıma ve depolama maliyetlerinin artmasıyla piyasada rekabetçi olamamaktadır. KKTC'nin en büyük ticari partneri olan Türkiye, benzer iklim koşullarına sahip olmasından ötürü KKTC tarımsal desenindeki pek çok ürünün de üretiminin yapılabilirdiği tarımsal arazileri barındırmaktadır. Turfanda üretim dışında talebin düşük olmasına sebep olan bu durum özellikle çiftçileri olumsuz yönde etkilemekte, tarım arazileri boş kalmaktadır.

Turizmden ciddi gelir elde edilmesine rağmen KKTC ekonomisinin büyük sorunlarından biri de turizmle alakalıdır. 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı ile ele geçirilen **Maraş Bölgesi (Kapalı Maraş)**, mülkiyet sorunlarının yaşandığı ve hâlâ çözüme kavuşturulamamış bir cevher olarak değerlendirilmektedir. Söz konusu sahada toprak mülkiyeti Kıbrıs'ta bulunan vakıflara aitken diğer taşınmazların bir kısmı (otel, ev, iş yeri vs.) İngiliz, Rum, Rus vb. ikinci üçüncü ülke pasaportuna sahip kimselere aittir. Buradaki problem AB hukuku ile KKTC hukukunun mülkiyet ile alakalı içtihatlarında farklılık göstermesidir. KKTC hukuku basitçe toprak mülkiyetini esas alırken AB kanunlarının taşınmazlarla ilgili de tasarruflarının bulunmasından dolayı konu hâlâ mahkemede görüşülmektedir. Büyük bir ekonomik potansiyel barındıran bölge, kısım kısım açılarak **“dark turizm”** faaliyetlerine ev sahipliği yapmaktadır. Bir diğer eğlence turizmi alanı olan kumarhaneler de dünyanın dört bir yanından turisti ülkeye çekmektedir. Özellikle Güney Kıbrıs'tan gününbirlik çok sayıda turist KKTC'ye geçerek kumarhanelerde vakit geçirdiği görülmüştür. Kumarhane ve otellerin yerel işletmeler ve çiftçilerle iş birliği sağlaması kalkınma açısından üzerine eğilmesi gereken bir husustur.

Pek çok ülke gibi KKTC'nin de en büyük gider kalemlerinden birini enerji oluşturmaktadır. KKTC MEB'inde devam eden çalışmalar sonucunda bir kaynağa rastlanması veya Doğu Akdeniz'de keşfedilen veya halihazırda çıkarılan rezervlerin KKTC MEB'i kullanılarak nakil hatlarına aktarımı ekonomik gelir kaynağı olarak son derece kıymet arz etmektedir. Öyle ki EastMed olarak adlandırılan projenin

maliyetlerinin çok yüksek olduğu gerekçe gösterilerek iptal edilmesi, altyapısı kurulmuş ve güvenlik endişesi bulunmayan Türkiye'nin söz konusu projede bir alternatif olmasına, KKTC'nin de gerek kendi MEB'ini kullanarak ekonomik gerekse siyasi ilişki kurarak diplomatik kazanç sağlamasına zemin hazırlayacaktır.

Sahip olunan değerlerin korunmasından geçen yol, askeri değerlerin gücüyle doğru orantılıdır. KKTC jeopolitiğinin askeri gücü, Türkiye'nin desteğiyle her geçen gün artmaktadır. **Türk Barış Gücü Komutanlığı**, 1974 Barış Harekâtından beri KKTC savunmasının sağlanması hususunda görevlendirilmiştir. Ordu, Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından görevlendirilen personel ve komuta kademesinin himayesinde KKTC sınırlarının korunması görevini icra etmektedir. Tarihi süreç incelendiğinde KKTC için en ciddi tehdit unsuru GKRY olarak değerlendirilebilir. Bir kıyaslama yapıldığında GKRY savunma bütçesinin **KKTC'nin 8 katından fazla** olduğu görülmektedir. Bu da her ne kadar TSK'nın desteği olsa da KKTC'nin savunma alanına daha fazla yatırım yapıp önceliklendirmesi gerektiğinin somut bir kanıtıdır.

Sadece GKRY değil çevreden gelebilecek tehdit ve oluşabilecek tehlikelere karşı hem KKTC'nin hem de Türkiye'nin güneyinin güvenliğinin sağlanması adına bir dizi girişimlerde bulunulmuştur. **Geçitkale Havalimanı bir s/iha üssü olarak TBGK'ye devredilmiştir.** Bunun yanında Karpaz yarımadasının Türkiye'ye bakan sahilinde de bir deniz üssü kurulmasına yönelik bakanlar kurulu kararı resmî gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. KKTC'nin deniz kuvvetlerine sahip olması adına ilk adımın atılması şeklinde de değerlendirilebilecek bu kararla Türkiye de Aksaz'dan sonra Akdeniz'de ikinci bir bakım onarım ve parklama alanına sahip olacaktır.

KKTC ve Kıbrıs adası dendiğinde çoğunlukla ihmal edilen üçüncü bir unsur **egemen İngiliz askeri üslerinin** varlığıdır. Bir tanesi Gazimağusa'ya komşu olan Dikelya, diğeri ise Güney Kıbrıs'ta Limasol'un güneyinde yer alan Ağrotur olmak üzere iki İngiliz askeri üssü de değerlendirilmesi gereken önemli bir ayrıntıdır. Söz konusu üsler operasyonel kabiliyetlere sahiptir ve hem Libya hem de Suriye'de Kraliyet Hava Kuvvetleri bu üslerden kalkan uçaklarla operasyonlara katılmışlardır.

KKTC'nin ve Kıbrıs'ın temel sorununu teşkil eden unsurları KKTC jeopolitiğinin politik değerleri başlığı altında sıralamak mümkündür. KKTC, Türkiye

dışında uluslararası arenada tanınmamaktadır. Bu da gerek ekonomik gerek askeri gerekse politik kuruluşlara üye olması ve iş birliği yapması hususunda bazı sorunlar ve çekinceler yaratmaktadır. 2022 yılında gözlemci üye olduğu **Türk Devletleri Teşkilatı**, KKTC tarihinde bir milat olarak kabul edilmiştir. Gözlemci üyeliğin devamında Teşkilata üye ülkelerin KKTC'yi tanınması ve diplomatik temas kurması beklenmektedir.

Dış politikada tanınmayan KKTC, iç politikada anayasası, meclisi, çalışan kurumları ile işleyen bir devlet mekanizmasına sahiptir. 2022 yılı itibariyle iktidarda olan hükümet, KKTC'nin iki devletli bir çözümün parçası olması adına çalışmalarını sürdürmektedir. Savunmadan enerjiye, ekonomiden turizme kadar tüm alanlardaki gelişim, değişim, dönüşüm, planlama ve uygulamaların gelip tıkanıdığı zemin olan politik durum, KKTC ve Kıbrıs adasının en büyük sorunu olarak her meselenin tam ortasında kendine yer bulmaktadır.

Bu çalışmada jeopolitiğin değişen ve değişmeyen unsurları ele alınarak bu unsurlar ışığında KKTC jeopolitiği incelenmiştir. Jeopolitik, günümüzde her ne kadar uluslararası ilişkiler çalışmalarında daha fazla ön plana çıkıyor olsa da aslında bir ülkenin fiziki ve beşeri coğrafya unsurlarının özellikle dış politika gözlüğüyle okunmaya çalışılmasından ileri gelmektedir.

Bu haliyle söz konusu çalışma materyalist bir bakış açısıyla hazırlanmıştır. Eldeki coğrafi envanter yorumlanarak KKTC jeopolitiği ve sonrasında gerçekleştirilmesi gereken stratejik hamleler klasik jeopolitik bakış açısıyla sunulmuştur. Fakat KKTC içinde bulunduğu politik zemin itibariyle yalnızca klasik yaklaşımlarla, materyalist bakış açısıyla ele alınabilecek bir ülke değildir. Bu çalışmadan elde edilen verilerden de yararlanarak KKTC'nin **Eleştirel Jeopolitik** bakış açısıyla da değerlendirilmesi gerekmektedir. Günümüzde gerek akademide gerekse diplomaside eleştirel jeopolitik unsurları olan pratik jeopolitik, formel jeopolitik ve popüler jeopolitik uygulamalarından oldukça fazla yararlanıldığı görülmektedir. KKTC gibi kompleks bir yapının sadece fiziki sınırlardan oluştuğunu söylemek hiçbir çevre için inandırıcı değildir. KKTC ve Kıbrıs adası, tüm mekânsal gerçekliğinin dışında kendisine has kavramsal bir mekân yaratarak klasik coğrafi

anlayışın dışında bir yerde konumlanmıştır. Bu tez çalışması, fiziki mekânı aşır kavramsal mekâna giden, kendi coğrafyasını yapan KKTC için eksik olan altlığı oluşturmuştur. Bundan sonra yapılacak çalışmalarda KKTC'nin kendi coğrafyasını nasıl inşa ettiğı sorularına cevap aranması bir yerde bu tezin de kendini gerçekleştirmesine vesile olacaktır.

KAYNAKÇA

- AĞAR, B.: **Antik Çağda Deniz Gücü ve Önemli Deniz Savaşları**. (Yüksek Lisans Tezi). Sosyal Bilimler Enstitüsü, Selçuk Üniversitesi. Konya. 2007
- AK, G.: Deniz hakimiyet teorisi. M. C. Oğultürk, G. Şahin (Ed.), **Jeopolitik düşünce: Büyük güçler ve Türkiye** (s. 120-140). İstanbul, Yeditepe Yayınevi. 2020
- AKENGİN, H.: **Siyasi Coğrafya İnsan ve Mekân Yönetimi** (6 b.). İstanbul, Pegem Akademi. 2019
- AKIN, U.: **Bir Jeopolitik alan Olarak Uzak: Klasik ve Eleştirel Jeopolitik Bir Bakış**. (Yüksek Lisans Tezi). Sosyal Bilimler Enstitüsü, TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi. Ankara. 2021
- ALAGÖZ, C.A.: 1958 Coğrafya gözü ile Kıbrıs. **Türk Coğrafya Dergisi**, (18-19), 1-15. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tcd/issue/21266/228300>
- ALASYA, H.F.: 1939 **Kıbrıs Tarihi ve Belli Başlı Antikiteleleri**. Lefkoşa, Fikri Matbaası.
- ARI, Ü.: 1996 **Türkiye'nin Jeopolitik Duyarlılık Analizi ve Savunma Sanayii**. (Yüksek Lisans Tezi). Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul Üniversitesi. İstanbul. <http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/TEZ/28981.pdf>
- ASIL, E.: 2021 Uluslararası deniz hukukuna hakim olan ilkeler kapsamında kitle imha silahlarının yayılmasını engellemeye yönelik tedbirlerin değerlendirilmesi. **Adalet Dergisi** (67), 445-487. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/adaletdergisi/issue/65829/1025453>
- ATALAY, İ.: 2008 **Ekosistem Ekolojisi ve Coğrafyası Cilt 1**. İzmir, Çevre ve Orman Bakanlığı Yayınları.
- ATASOY, A.: 2011 Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin nüfus coğrafyası. **Mustafa kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 8(15), 29-62. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/mkusbed/issue/19555/208660>

BAŞBUĞ, **Unutulan Ada Kıbrıs.** İstanbul. Kırmızı Kedi Yayınevi.

İ.: 2020

CYPRUS **Geology of Cyprus.** Ministry of Agriculture, Rural Development and
GEOLOGİ Environment (Çevrimiçi)

CAL <http://www.moa.gov.cy/moa/gsd/gsd.nsf/All/3ED655D39943ACED>

SURVEY: [C225839400340EBE/\\$file/GEOLOGY%20OF%20CYPRUS%20%2](http://www.moa.gov.cy/moa/gsd/gsd.nsf/All/3ED655D39943ACED)

2021 [0WEB.pdf?OpenElement](http://www.moa.gov.cy/moa/gsd/gsd.nsf/All/3ED655D39943ACED) (Son erişim 21.05.2023).

DİTTMER **Popular Culture, Geopolitics, and Identity (Volume 2).** Lanham,
, J., BOS, Boulder, New York, London. Rowman & Littlefield.

D.: 2019

DİTTMER Popular geopolitics past and future: fandom, identities and audiences.
, J., **Geopolitics** 13(3), 437-457.

DODDS,

K.: 2008

DODDS, **Geopolitics: A Very Short Introduction.** New York. Oxford
K.: 2007 University Press.

DOUHET, **Hava Hakimiyeti.** İstanbul. Hava Harp Akademisi Yayınları.

G.: 1980

DUDNEY, Douhet. **Air Force Magazine**, 64-67.

R. S.: 2011

ERENGİN **Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Yönetsel Coğrafyası.**
, P.: 2019 (Yüksek lisans Tezi). Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara Üniversitesi.
Ankara.

EROL, O.: **Genel Klimatoloji** (10 bs.). İstanbul, Çantay Kitabevi.

2014

- FICK, S.E., WorldClim 2: new 1-km spatial resolution climate surfaces for global land areas. **International Journal of Climatology**, 37(12), 4302-4315. doi:10.1002/joc.5086
R.J.: 2017
- FLINT, C.: **Introduction to Geopolitics** (4 bs). London & New York. Routledge. 2021
- GAZİOĞLU, A.C.: **Kıbrıs'ta Türkler (1570-1878), 308 Yıllık Türk Dönemine Yeni Bakış**. Lefkoşa. Kıbrıs Araştırmaları ve Yayın Merkezi. 2000
- GÖNENÇ, GİL, B., **Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin İklimi**. İstanbul: Elçi Yayıncılık. 2006
- ÇAVUŞ, E.: 2006
- GÖNEY, S.: **Siyasi Coğrafya Cilt 2**, İstanbul. İstanbul Üniversitesi Basımevi ve film Merkezi. 1993
- GÜLER, Y.: 2004 **Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kuruluşuna kadar Kıbrıs meselesi. G.Ü. Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi**, 5(1), 101-112.
- GÜNDÖĞ, DU, A.: **Türk Jeopolitiği**. İstanbul. IQ Kültür Sanat Yayıncılık. 2009
- GÜRDENİZ, C.: 2020 **Mavi Uygarlık- Türkiye Denizcileşmelidir** (3 bs). İstanbul. Kırmızı Kedi Yayınevi.
- GÜREL, Ş. S.: 2020 **Kıbrıs Tarihi 1878-1960 Koloniyalizm Ulusçuluk ve Uluslararası Politika**. Ankara. İmge Kitabevi Yayınları .
- GÜVEN, E.: 2003 **Helsinki'den Kopenhag'a Kıbrıs**. İstanbul. Om Yayınevi.

- HAKYEM Kuzey Kıbrıs'ın temel jeolojik özellikleri. **TPJD Bülteni**, 26(2), 7-46.
EZ, H. Y.:
2014
- HALAÇO **Osmanlı Döneminde İskan Politikası**. İstanbul. Tarih ve Tabiat
ĞLU, Y.: Vakfı, Atlan Matbaacılık.
2011
- HILL, G.: **Kıbrıs Tarihi Osmanlı ve İngiliz İdaresi Dönemi 1571-1948**. Çev.
2016 N. C. Serbest, (1 bs). İstanbul. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- İLHAN, **Türkiye'nin ve Türk Dünyasının Jeopolitiği**. Ankara. Türk
S.: 1993 Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- İLHAN, Jeopolitik kavramı ve unsurları. **Avrasya Dosyası**, 8(4), 318-322.
S.: 2002
- İLSEVEN, **Kıbrıs Fiziki Coğrafyası**. Lefkoşa. Eğitim ve Yayıncılık Ticaret Ltd
S.: 2014 Şti.
- İLSEVEN, **Kıbrıs Coğrafyası** (9 bs). Lefkoşa. KKTC Millî Eğitim Bakanlığı
S., Yayınları.
- HIDIRER,
G.,
TÜMER,
A.: 2014
- İLHAN, **Eski Mısır Tarih ve Medeniyeti**. Ankara. TTK Basımevi.
A.: 1956
- İSMAİL, **Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Doğuşu-Çöküşü ve Unutulan Yıllar**
S.: 1992 **(1964-1974)**. Lefkoşa. KKTC Millî Eğitim ve Kültür Bakanlığı
Yayınları .
- İSMAİL, **150 Soruda Kıbrıs Sorunu**. İstanbul. Kastaş Yayınları.
S.: 1998

- İŞCAN, Uluslararası ilişkilerde klasik jeopolitik teoriler ve çağdaş yansımaları. İ.H.: 2004 **Uluslararası İlişkiler**, 1(2), 47-79. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/539562>
- İZBIRAK, **Coğrafya Terimler Sözlüğü**. İstanbul. Milli Eğitim Basımevi. R.: 1986
- JOHNSTON, R. J.: British political geography since Mackinder: a critical review. **American Society of Mechanical Engineers**, 11-31. 1981
- KAPLUHAN, E.: **Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Coğrafi Özellikleri ve Bu Özelliklerin Eğitime Yansıması**. Kırşehir. İksad Publishing House. 2018
- KESER, U., **Psikolojik Harp Bağlamında Kıbrıs'ta Stratejik Güç; Su**. İstanbul. Hiperyayın.
- UĞURTA, Y., U.: 2019
- KKTC İSTATİSTİK KURUMU: İşyeri İstatistikleri. (Çevrimiçi). <https://istatistik.gov.ct.tr/TEMEL-%C4%B0STAT%C4%B0ST%C4%B0KLER/%C4%B0%C5%9EYER%C4%B0-%C4%B0STAT%C4%B0ST%C4%B0KLER%C4%B0> (Son erişim: 20.05.2023) : 2017
- KKTC MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI: **Üniversitelerimiz**. KKTC Milli Eğitim Bakanlığı Yüksek Öğrenim ve Dış İlişkiler Dairesi. (Çevrimiçi) <https://online.flipbuilder.com/bcwtm/zkab/> (Son erişim tarihi: 20.05.2023)
- Ğİ
YÜKSEK
ÖĞRENİ
M VE DIŞ

İLİŞKİLE

R

DAİRESİ:

2022

KARGER, Climatologies at high resolution for the earth's land surface areas.

D.N., **EnviDat.** <https://doi.org/10.16904/envidat.228.v2.1>

CONRAD,

O.,

BÖHNER,

J.,

KAWOHL

, T.,

KREFT,

H., ...

KESSLER,

M.: 2021

KODAY, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Devleti'nin coğrafi özellikleri.

Z.: 1995 **Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**
(2), 17-45.

KOVACI, İki devlet tek başkent: Lefkoşa'nın şehir jeopolitiği. **TÜCAUM 2022**
O., **Uluslararası Coğrafya Sempozyumu Bildiriler Kitabı**, 411-419.

KAPAN, Ankara. Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve
K.: 2022 Uygulama Merkezi. <http://tucaum.ankara.edu.tr/wp-content/uploads/sites/280/2022/12/TM-31-Onur-KOVACI-411-419.pdf>

KURT, E.: Hava ve Uzay Hâkimiyeti Teorileri. M. C. Oğultürk, G. Şahin (Ed).

2020 **Jeopolitik Düşünce Büyük Güçler ve Türkiye** (s. 144). İstanbul.
Yeditepe Yayınevi.

KURUMA **Ege'de Temel Sorun Egemenliği Tartışmalı Adalar.** İstanbul. Türk
HMUT, Tarih Kurumu Yayınları.

A.: 1998

KUZEY **Cumhurbaşkanı Ersin Tatar, KKTC'nin Türk Devletleri**
KIBRIS **Teşkilatı'na gözlemci üye olarak kabul edilmesini değerlendirdi.**

TÜRK (Çevrimiçi). kktcb.org: [https://kktcb.org/tr/cumhurbaskani-ersin-](https://kktcb.org/tr/cumhurbaskani-ersin-tatar-kkctnin-turk-devletleri-teskilatina-gozlemci-uye-olarak-10392)

CUMHUR [tatar-kkctnin-turk-devletleri-teskilatina-gozlemci-uye-olarak-10392](https://kktcb.org/tr/cumhurbaskani-ersin-tatar-kkctnin-turk-devletleri-teskilatina-gozlemci-uye-olarak-10392)

İYETİ (Son erişim tarihi 31.03.2023).

CUMHUR

BAŞKAN

LİĞİ: 2022

KUZEY **İstatistik Yıllığı 2019.** (Çevrimiçi.) [http://www.stat.gov.ct.tr/IST-](http://www.stat.gov.ct.tr/IST-YIL-2019.aspx)

KIBRIS [YIL-2019.aspx](http://www.stat.gov.ct.tr/IST-YIL-2019.aspx) (Son erişim tarihi: 22.01.2022)

TÜRK

CUMHUR

İYETİ

İSTATİST

İK

KURUMU

: 2020

KUZEY Tarım Master Planı. (Çevrimiçi).

KIBRIS <http://tarim.gov.ct.tr/B%C4%B0LG%C4%B0LEND%C4%B0RME/>

TÜRK [BELGELER](http://tarim.gov.ct.tr/B%C4%B0LG%C4%B0LEND%C4%B0RME/BELGELER) (Son erişim tarihi: 22.04.2023)

CUMHUR

İYETİ

TARIM

VE

DOĞAL

KAYNAK

LAR

BAKANLI

Ğİ : 2017

MACKİN The geographical pivot of history. *The Geographical Journal*, 23(4),
DER, H.J.: 421-437. <https://www.jstor.org/stable/1775498?origin=JSTOR-pdf>
1904

MÉDAİL, Plant Biogeography and Vegetation Patterns. *The Botanical Review*,
F.: 2021 (88), 63-129.

MOISIO, Geopolitics/Critical Geopolitics. J. A. Agnew, V. Mamadouh, A. J.
S.: 2017 Secor, J. Sharp (Ed), **The Wiley Blackwell Companion to Political
Geography**. Helsinki. John Wiley & Sons, Ltd.

NAVARO, **Kurmaca Mekân Kuzey Kıbrıs'ın Duygu Coğrafyası**. (Çev.) C.
Y.: 2015 Soydemir, İstanbul. Koç Üniversitesi Yayınları.

OĞULTÜ Jeopolitiğin Diğer Bilimlerle İlişkisi. M. C. Oğultürk, G. Şahin (Ed),
RK, M. C.: **Jeopolitik Düşünce Büyük Güçler ve Türkiye**, 33-46, İstanbul.
2020 Yeditepe Yayınevi.

ÖZATEN **Kıbrıs Coğrafyası**. KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı.
Ç, İ.E.: t.y.

ÖZGEN, Eleştirel jeopolitik: Yer politikalarını yeniden okumak. 1. **İstanbul**
N., **Uluslararası Coğrafya Kongresi Bildiri Kitabı**, İstanbul. İstanbul
GÜNGÖR University Press. [https://iupress.istanbul.edu.tr/en/book/1st-istanbul-
DÜ, S.: international-geography-congress-proceedings-book/chapter/critical-
2019 geopolitics-rereading-geo-politics](https://iupress.istanbul.edu.tr/en/book/1st-istanbul-international-geography-congress-proceedings-book/chapter/critical-geopolitics-rereading-geo-politics)

ÖZKAYA, **Kıbrıs'ta Hâkimiyet Mücadelesi (648-1571)**. (Yüksek Lisans Tezi).
H.: 2015 Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Marmara Üniversitesi. İstanbul.

SALİHOĞ **Doğu Akdeniz'de Satranç Küresel Güç Odağında Kıbrıs Sorunu**
LU, K. C.: **ve Bölgesel Enerji Denklemi**. İstanbul. Kaynak Yayınları.
2020

- SATAN, Yeni İngiliz belgeleri ışığında Kıbrıs ve önemi. **Yakın Dönem A.:** 2004 **Türkiye Araştırmaları** (6), 55-70.
- SPRINGE Radical Political Geographies. J. A. Agnew (Ed), **The Wiley R, S.:** 2017 **Blackwell Companion to Political Geography** 245-261. John Wiley & Sons.
- SPYKMA **The Geography of the Peace.** New York. Hardcourt, Brace and N, J. N.: Company.
1944
- KAPAN, Orta asya jeopolitiğinin nüfus parametresi üzerinden incelenmesi. K., **Avrasya İncelemeleri Dergisi**, 11(1), 39-74.
ŞAVLI, M.
O.: 2022
- ŞAVLI, **Siyasi Coğrafya Perspektifinden Orta Asya'da Nüfus** (Yüksek M.O.: 2022 Lisans Tezi). Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul Üniversitesi. İstanbul.
- ŞENOL, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin hidrografik yapısı, su sorunu ve C.: 2020 çözüm önerileri. **Kıbrıs Araştırmaları Dergisi**, 21(45), 77-98.
- TAMÇELİ Jeopolitik teoriler açısından Kıbrıs'ın önemi. **Center for Turkish K, S.:** 2011 **Studies Occasional Paper Series**, 3(1), 1-32.
- TARKAN, **Kıbrıs Genel Çizgileriyle.** Ankara. Atatürk Üniversitesi Yayınları. M.: 1975
- TILL, G.: **Seapower: A Guide for the Twenty-First Century.** Londra. 2009 Routledge.
- TUATHAI **Critical Geopolitics.** London. Taylor & Francis e-Library. L, G.: 2005
- TÜMERT **Beşeri Coğrafya İnsan. Kültür. Mekan.** (18 b) İstanbul. Çantay EKİN, E., Kitabevi.

ÖZGÜÇ,

N.: 2019

UÇAROL, **1878 Kıbrıs Sorunu ve Osmanlı - İngiliz Anlaşması (Adanın R.: 1978 İngiltere'ye Devri)**. İstanbul. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınevi.

UNITED **United Nations Convention on the Law of the Sea.** (Çevrimiçi).
NATIONS https://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf (Son erişim tarihi:27.03.2023)
: 1978

UZUNÇA **Büyük Osmanlı Tarihi Cilt 3.** Ankara. Türk Tarih Kurumu
RŞILI, İ. Yayınları.
H.: 1995

YAYCI, **Doğu Akdeniz'in Paylaşım Mücadelesi ve Türkiye** (2 b.). İstanbul.
C.: 2020 Kırmızı Kedi Yayınevi.

YİĞİTYÜ Kıbrıs'ta yaşananlar ve Türk mukavemet teşkilatı (1957-1964).
KSEL, D.: **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, 34 (2), (98), 311-376.
2018

YORGAN **Kıbrıs Coğrafyası Fiziki.** Lefkoşa. Boğaziçi Yayınları.
CIOĞLU,
G.: 1998

YURTD A Morphou bay prehistoric survey preliminary report: pebble tools from
Ş, E., orga-kourvelia and vasilia-mosphilia. **TÜBA-AR Türkiye Bilimler**
ÖZERENL **Akademisi Arkeoloji Dergisi** (29), 177-196.
ER, M.: doi:10.22520/tubaar2021.29.009
2021

- ZELİNSK Y, W.: **Prologue To Population Geography**. New Jersey. y.y. 1966
- ZOMENİ, Z.: 2012 The Geology of Cyprus. D. Pilides, N. Papadimitriou (Ed) **Ancient Cyprus: Cultures in Dialogue** (33-37). Department of Antiquities.
- Url-1: <http://kktcmeteor.org/meteorolojikbilgi/kibris-iklimi> (Erişim Tarihi: 2021 18.10.2021)
- Url-2: <https://www.kibrisgazetesi.com/kibris/kktc-orman-varliginda-dunyada-162-sirada-h109123.html> (Erişim Tarihi: 2021 11.10.2021)
- Url-3: <http://www.evkaif.org/site/galeri/1878Camiler.jpg> (Erişim Tarihi: 2023 22.04.2023)
- Url-4: <https://www.haberturk.com/yazarlar/murat-bardakci/2534577-johnsonun-meshur-mektubunun-resmi-tercumesini-yazilmasindan-tam-55-yil-sonra-yayinliyorum> (Erişim Tarihi: 2023 25.06.2022)
- Url-5: <https://giynikgazetesi.com/kktcnin-nufusu-son-iki-yilda-yuzde-1376-artti/> (Erişim Tarihi 2022 24.06.2022)
- URL-6: <https://www.kibrisgazetesi.com/kibris/amcaoglu-universitelerimizdeki-ogrenci-sayisi-108-bin-295e-h121680.html> (Erişim Tarihi 2022 23.01.2022.)
- Url-7: <https://data.worldbank.org/indicator/MS.MIL.XPND.CD?end=2021&locations=CY&start=1985&view=chart> (Erişim Tarihi: 2023 31.03.2023)
- Url-8: <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/turkiyenin-uyelig-kabul-edildi-10149253> (Erişim Tarihi: 2021 13.06.2021)
- Url-9: <http://yodak.gov.ct.tr/%C3%9Cniversitelerimiz> (Erişim Tarihi: 2022 23.01.2022)